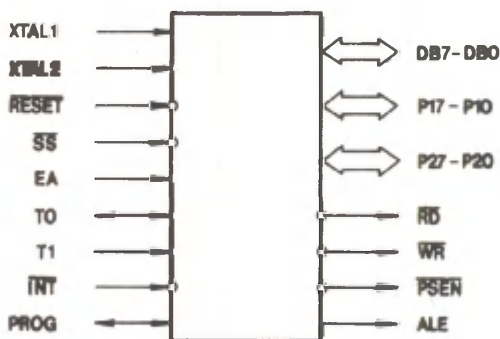

TARTU RIIKLIK ÜLIKOOL

MONOLIITARVUTI KM1816BE48

KIRJELDUS

TARTU 1988

XI
A-2531
TARTU RIIKLIK ÜLIKOOL
ÜKTU BÜROO

MONOLIITARVUTI KM1816BE48

KIRJELDUS

Matti Fischer

TARTU 1988

Kinnitatud füüsika-keemiateaduskonna
nõukogus 31. augustil 1987.a.

Tartu Riikliku Ülikooli

Raamatukogu

N

ОДНОКРИСТАЛЛЬНЫЙ МИКРОЭВМ КР1816ВБ48.
Описание и принцип работы.
Составитель Матти Ш и ш е р.
На эстонском языке.
Тартуский государственный университет.
СССР, 202400, г.Тарту, ул.Оликооли, 18.
Vastutav toimetaja Ü. Haldra.
Paljundamiseks antud 3.11.1987.
Formaat 60x84/16.
Rotaateripabär.
Masinakiri. Rotaprint.
Tingtrükipoognaid 6,28.
Arvestuspooonaid 6,0. Trükipoognaid 6,75.
Trükiarv 700.
Tell. nr. 951.
Bind 20 kop.
TRÜ trükikoda. ENSV, 202400 Tartu, Tiigi t. 78.

Sissejuhatus.

Mõisted "mikroprotsessor" ja "integraallülituste mikroprotsessorkomplekt" seostuvad USA firmaga "Intel", kus 70ndate aastate alguses evitati seeriatootmisse ühel pooljuhtkristallil valmistatud protsessor (mikroprotsessor) ja rida protsessoriga ühildatavaid suuri integraallülitusi, mis koos protsessoriga võimaldasid lihtsalt koostada väikese ning odava universaalse juhtimisploki - mikroarvuti.

Integraallülituste mikroprotsessorkomplektide edasine areng on kulgenud kahes põhisuunas. Esimestele neljabitistele mikroprotsessoritele järgnesid kaheksa-, kuueteistkümnenda kolmekümnekahebitised mikroprotsessorid, kasvanud on protsessorite töökiirus, laienenud on protsessoritega ühildatavate integraallülituste funktsionaalne skaala, kiiresti on kahanenud mikroskeemide hinnad. Ühtlasi on vähenenud lihtsate juhtimisarvutite koostamiseks vajalik minimaalne kiipide arv. Ka selles osas saavutas esimesena maksimaalselt edu firma "Intel", kus 70ndate aastate teisel poolel juurutati seeriatootmisse ühekiibi arvuti e. monoliitarvuti - integraallülitus, milles ühele pooljuhtkristallile on paigutatud kõik arvutile vajalikud sõlmed: protsessor, püsi- ja muutmälu, taktigeneraator, taimer, katkestuste kontrollid ning infovahetust tagavad elektroonikaahelad.

Nõukogude Liidus on seeriatootmises kaheksabitise protsessoriga monoliitarvutid KM1816BE48, KM1816BE49, KM1816BE39 ja PBE035, mille prototüüpideks on firma "Intel" arvutid 8748, 8049, 8039 ja 8035. Need on väikeste koostisiseärasustega, lähedase tööpõhimõtte ning identse käsustikuga arvutid. Kuna meil veel puudub neid väga perspektiivseid integraallülitusi tutvustav raamat, siis püüame nende rakendamist kergendada käesoleva õppevahendi väljaandmisega.

Õppevahend "Monoliitarvuti KM1816BE48" koosneb kahest osast: "Kirjeldus" ja "Käsustik". Käesolevas vihikus on püütud KM1816BE48 kirjeldus esitada tasemel, mis on piisav selle ja temaga sarnaste arvutite rakendamiseks vajalike projekteerimisülesannete lahendamiseks. Kuigi vihiku lõpus ole-

vas lisas on toodud tabelid arvuti käsustiku lühikirjeldusega, võivad seal esitatud andmed osutada liiga napiks kirjelduse nende lõikude mõistmisel, kus on juttu arvuti tööpõhimõttest seoses erinevate käskude täitmisega. Seetõttu on soovitatav paralleelselt käesoleva vihikuga uurida ka õppevahendi teist vihikut "Käsustik", kus on esitatud arvuti kõigi käskude detailsed kirjeldused.

Õppevahend on adresseeritud eeskätt TRÜ füüsikaosakonnale üliõpilastele kui konspekt mikroprotsessorite loengukursuse vastavast osast ning kui käsiraamat, mis lihtsustab ühekiibi arvuti rakendamist kursuse- ja diplomitööde tegemisel. Loodetavasti leevendab õppevahend ka füüsikaosakonna õppejõudude ja tehnilise personali arvutustehnikaalase kvalifikatsiooni tõstmisel kerkiva õppekirjanduse nappuse probleemi.

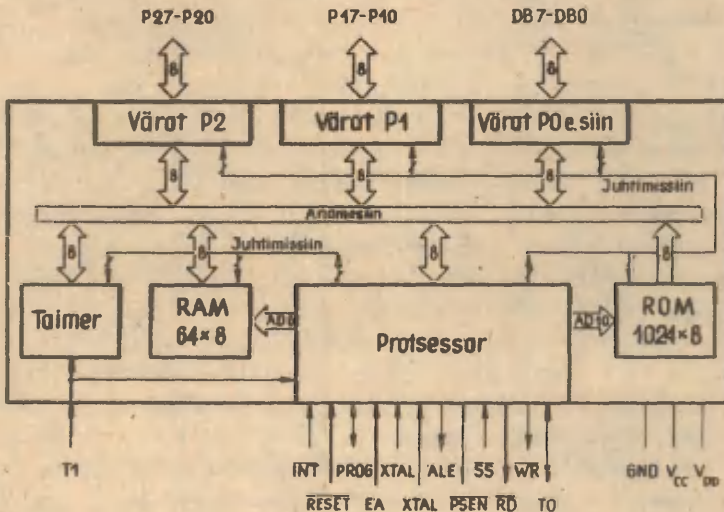
I ARVUTI EHITUS

1. Arvuti üldiseloostus.

Monoliitarvuti KM1816BE48 on joonisel 1 kujutatud integraallülitus, mille koosseisu kuuluvad:

- kaheksabitine protsessor koos taktgeneraatori ning kahenivoolise katkestuste kontrolliga;
- elektriliselt programmeeritav ning ultraviolettkiirgusega kustutatav 1024 baidine püsimalu;
- muutmälu mahuga 64 baiti;
- kaheksabitised sisend-väljundväratid P0, P1 ja P2 ning kolm programmiselt kontrollitavat sisendit T0, T1 ja INT;
- kaheksabitise loenduriga taimer.

Mikroskeemi, mis sisaldab arvuti kõiki põhisõlmi, nimetatakse monoliitarvutiks (vene keeles - однокристалльный микроЭВМ, inglise keeles - microcontroller, single-chip microcomputer). Meie nimetame teda edaspidi lihtsalt arvutiks.

Joonis 1. Arvuti funktsionaalskeem.

Arvuti töökiirus annab ette viikudega XTAL ühendatav kvartskristall või väline signaalgeneraator. Sisendsignaali sagedus peab kuuluma vahetiku 1 - 6 MHz. Takteeniisignaali seadakse selle signaali sageduse jagamisel kolmega. Käskude täitmine toimub arvutis viietaktiliste masinatsükli kaupa. Iga käsk täidetakse kas ühe või kahe masinatsükli jooksul.

Arvuti käsustik sisaldab 96 kaska. Neist 68 on ühebaidised ning ülejäänud 28 on kahebaidised kaskud. Enamus kaska on ühatsükliilised. Kõik kahebaidised ning 15 ühebaidist kaska on kahetsükliilised.

Väliste juhtimis-signaalide abil saab arvutit seada järgmistesse töörežiimidesse:

- programmi täitmine;
- püsivõlu programmeerimine;
- püsivõlu kontroll-lugamine;
- häälestusrežiim;
- programmi käskhaavel täitmine.

Värat PO on kasutatav nii harilikult sisend-väljundvõrastina kui ka kahe suunalise kolmasolekulise multiplexse audmeja aadressisüsinina (inglise keeles BUS), mis võimaldab arvutit väliselt laiendada. Püsivõlu saab laiendada kolme kilobaidi võrra ning muutvõlu 250 baidi võrra. Selle väratil abil on arvutiga lihtne ühendada mikroprotsessorseeria KP580 mikrokeeme või arvutit ennast mõne telse mikroarvutiga.

Taimeris olevat loendurit saab seada kas arvuti teatud sisemiste impulsside või viigu T1 kaudu sisestatavate välisete impulsside arvu loendamaks. Sisemise signaali sagedus on 480 korda väiksem arvutit takteeriva kvartskristalli resonantssagedusest. Välise signaali sagedus peab aga olema vähemalt 45 korda väiksem nimetatud resonantssagedusest. Loenduri ületäitumist saab kasutada arvutilt taimerkatkestuse automaatseks nõudmiseks. Viigule INT antava signaaliga saab arvutilt nõuda väliskatkestust.

Programmi täitmise režiimis vajab arvuti vaid ühte toitepinget +5 V ning voolutarve ei ületa seejuures 135 mA. Kõigi sisend-väljundsignaalide pingetasemed vastavad TTL-loogika nivooidele. Monoliit-arvutit KM1816BE48 valmistatakse 40neviiigulises keraamilises korpuses massiga 7 grammi ning ta

sisaldab 18750 n-MOP transistori. Püsimalu salvestatud info garanteeritud säilivusaeg on vähemalt 15000 tundi ning kustutamise-programmeerimis tsükli lubatud arv on 25.

Lisaks arvutile KM1816BE48 toodetakse veel talle ehituselt ning tööpõhimõttelt väga sarnaseid arvuteid KM1816BE49, KM1816BE39 ja PBE035*. Need arvutid erinevad üksteisest mälumahu, üldotstarbeliste sisend-väljundviikude arvu ning maksimaalse töökiiruse poolest nii, nagu on näidatud järgmises tabelis.

Tabel 1

Parameeter	Tüüp			
	KM1816BE48	KM1816BE49	KM1816BE39	PBE035
Püsimalu maht (kilobaitides)	1K EPROM	2K	-	-
Muutmalu maht (baitides)	64	128	64	64
Masinatsükli kestus (μ s)	2,5	1,4	1,4	2,5
Sisend-väljund- viikude arv	27	27	15	15
Prototüüp (Intel USA)	8748	8049	8039	8035

Monoliit arvutid KM1816BE49 on projekteeritud suures seerias toodetavate automaatide valmistamiseks. Programm salvestatakse nende arvutite sisse püsimalu arvutite eneste valmistamisel ning see ei ole tarbija poolt enam muudetav.

Arvutitel KM1816BE39 ja PBE035 sisemine püsimalu puudub. Sisend-väljundvõrkatite arv ja ehitus on neil täpselt samasugune kui arvutil KM1816BE48. Kuna vāratit P0 ja vāratit P2 viike P23 - P20 kasutatakse välise püsimalu ühendamiseks arvutiga, siis üldotstarbeliste sisend-väljundviikude arv on neil kaheteistkümne võrra väiksem. Kõigi vaadeldud arvutite käsustik on identne.

* Juurutuspartiiis PBE035 vastav seeriatahvis on KM1816BE35.

(Toimetaja)

2. Arvuti plokk skeem.

Arvuti plokk skeem on toodud joonisel 2. Järgnevalt kirjeldame plokkide otstarvet, ehitust ja tööpõhimõtet.

2.1. Aritmeetika- ja loogikasektsioon.

Arvuti aritmeetika- ja loogikasektsiooni koosseisu kuuluvad aritmeetika- ja loogikaseade ehk ALU, akumulaator, akumulaatori fiksaator, vaheregister, programmiolekusõna PSW register ja kümnendkorrektsiooni plokk.

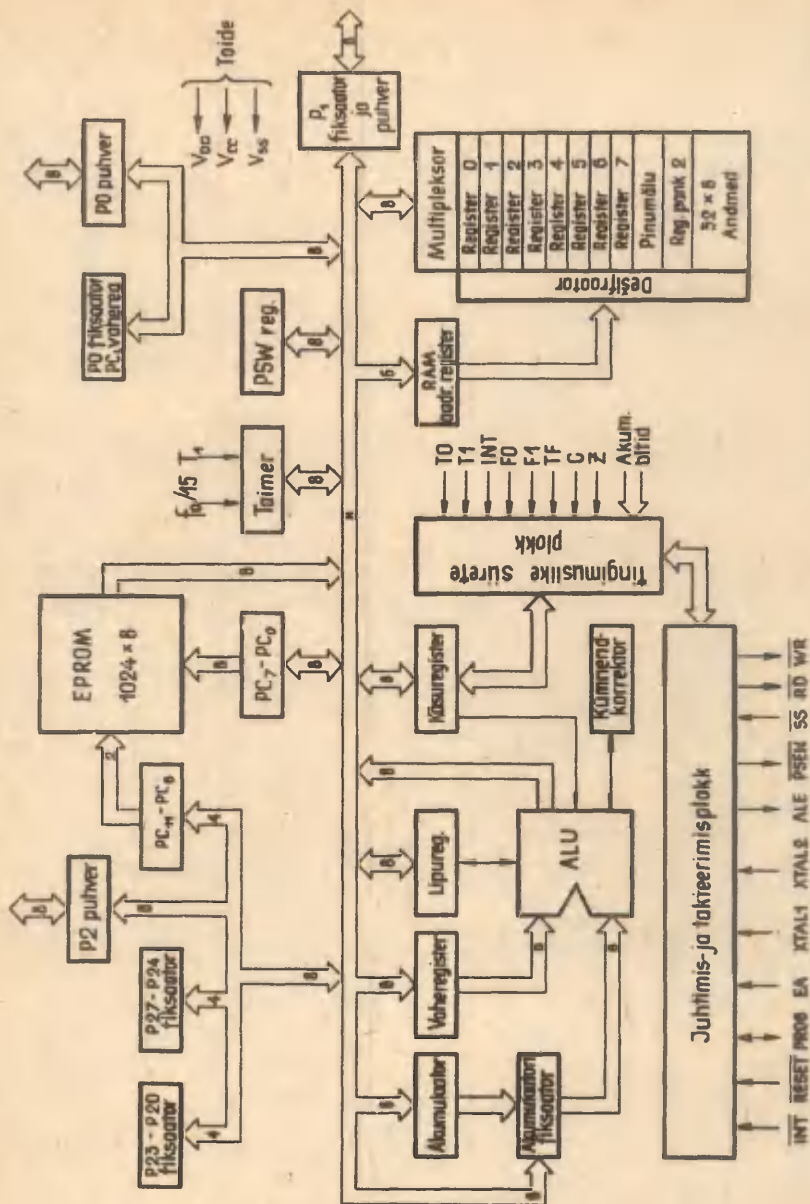
ALU (inglise keeles - arithmetic and logic unit) on seade, mis võimaldab kahendkoodis esitatud kaheksabitiste arvudega sooritada järgmisi tehteid (**vt. tabelit 5 lk.93**):

- liitmist käskudega ADDC või ADD;
- kümnendkorrektsiooni käsuga DA A;
- loogilist liitmist käskudega ORL ja ORLD;
- loogilist korrutamist käskudega ANL ja ANLD;
- välistavat loogilist liitmist käskudega XRL;
- invertteerimist käskudega CPL;
- nulli omistamist käskudega CLR;
- akumulaatoris oleva arvu nihutamist käskudega RL, RR, RLC ja RRC;
- akumulaatori kõrgema ja madalama poole sisude vahetamist käsuga SWAP A.

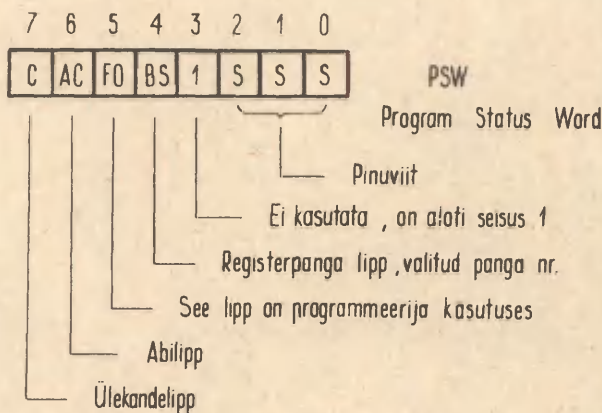
Akumulaator on kaheksabitine register, mida enamuse ALU-s sooritatavate tehete korral kasutatakse ühe operandi allikregistrina ning tulemi sihtregistrina. Tehete operand edastatakse ALU-sse akumulaatori fiksaatori kaudu ning tehete tulem ALU-st akumulaatorisse arvuti sisemise andmesiini kaudu. Akumulaator osaleb ka väratite kaudu välisseadmetega toimivas andmevahetuses.

Kaheksabitise vaheregistri kaudu teisaldatakse ALU-sse seal sooritatava tehete operand. Kui tehete üks operand paikneb akumulaatoris, siis teine operand teisaldatakse ALU-sse alati vaheregistri kaudu.

Kaheksabitises registris PSW (inglise keeles - program status word) säilitatakse programmiolekusõna PSW. Selle sõ-

na bittide otstarvet selgitab joonis 3. Registri PSW kolmes madalamas bitis $PSW_2 - PSW_0$ säilitatakse pinuviita. Siia salvestatud kahendarv näitab millisesse pesadepaari järgmine pinumälli salvestamine toimub. Igal pinumälli salvestamisel kasvatatakse viita automaatselt ühe võrra ja igal pinumälust lugemisel kahandatakse ühe võrra. Arvuti lähtestamisel signaaliga RESET seatakse viit automaatselt seisu 0. Täiendavad selgitused pinumälli salvestamise ja sealt lugemise kohta on toodud punktis 2.3.

Joonis 3. Programmiolekusõna vorming.

Olekuregistri bitti PSW_3 ei kasutata. Lugemisel on ta seisus 1. Bitt PSW_4 on registerpanga lipu BS (inglise keeles - bank select) bitt, mis näitab milline muutmälu registerpank on valitud. Käsuga SEL RBO on ta seatav seisu 0. Siis on valitud registrid RO - R7. Kask SEL RB1 seab lipu BS seisu 1 ning valib registrid RO' - R7'.

Olekuregistri bitti PSW_5 kasutatakse programmeerija kasutuses oleva lipu FO seisu säilitamiseks. Selle lipu seis on muudetav käskudega CLR FO ja CPL FO ning teda kasutab siirdekask JFO.

Kui arvude liitmisel toimub ülekanne tulemi kolmandast bitist neljandasse (madalamast poolest kõrgemasse), siis seatakse abilipp AC (inglise keeles - auxiliary carry) sei-

su 1, vastandjuhul seisu 0. Selle lipu seisu säilitatakse registri PSW kuuendas bitis. Kui baidiste arvude liitmisel saadakse tulem, mis on baidisest arvust suurem, siis seatakse ülekandelipp C (inglise keeles - carry) seisu 1, vastandjuhul seisu 0. Selle lipu seisu säilitatakse PSW kõrgeimas bitis ning ta on muudetav ka käskudega CLR C ja CPL C. Olekuregistrisse saab käsuga MOV PSW,A teisaldada akumulaatori sisu ning olekuregistris olevat arvu saab käsuga MOV A,PSW teisaldada akumulaatorisse.

Lahenduskäigu siirdumisel alamprogrammi või katkestavprogrammi täitmisele salvestatakse PSW neljas kõrgemas bitis PSW₇- PSW₄ olev arv automaatselt pinumällu ning ennistatakse alam- või katkestavprogrammist käsuga RETR naasmisel. Naasmiskäsul RET sellist toimet ei ole.

Arvuti võimaldab liita ka kahend-kümnendkoodis esitatud arve. Liitmiseks kasutatakse kahendarvude liitmise kärke ADD või ADDC ning tulemit korrigeeritakse käsuga DA A. Korrigeerimises osaleb kümnendkorrektsiooni plokk. Sõltuvalt liitmistehte tulemist ning lippude C ja AC seisust teisaldatakse ALU-sse korrigeeriv arv 00_H, 06_H või 60_H, mis siis akumulaatoris olevale arvule liidetakse.

2.2. Püsimälu ja selle adresseerimine.

Universaalprotsessoritel baseeruvate arvutitega võrreldes on vaadeldavate monoliitarvutite omapäraks see, et püsimälu moodustab neil täiesti iseseisva mälupiirkonna, millest protsessor saab käskukode ja konstantide väärtusi vaid lugeda. Kärustikus puuduvad käsud, mis võimaldaksid püsimälu piirkonda infot salvestada. Püsimälu adresseerimine (vajaliku mälupeisa numbri esitamine) toimub arvutis alati 12bitise käsuloenduri PC kaudu. Seetõttu saab püsimälu maksimaalne maht olla vaid 4 kilobaiti ($2^{12}=4096$).

Püsimälu jaotub sisemiseks arvutikiibil paiknevaks mäluks ning väliseks laiendusemäluks. Arvutil KM1816BE48 on sisemise püsimälu maht 1024 baiti. See on elektriliselt programmeeritav ning ultraviolettkiirgusega kustutatav mälu

(EPROM). Arvutil KM1816BE49 on kahe kilobaidine, arvutikii-
bi valmistamisel programmeeritud püsimalu, mille sisu ei ole
kasutaja poolt enam muudetav. Mõlema arvuti püsimalu saab
täiendavate mälukiipide lisamise teel laiendada nelja kilo-
baidini. Arvuteil KM1816BE39 ja PBE035 sisemist püsimalu ei
ole. Nende töölerakendamiseks tuleb arvutiga ühendada väli-
sed mälukiibid, mille summaarne mälumaht võib samuti ulatu-
da nelja kilobaidini.

Kõigi vaadeldud arvutitüüpide maksimaalselt võimalik
nelja kilobaidine püsimalu jaotub arvuti ehituse ning käsu-
süsteemi iseärasuste tõttu kaheks kahe kilobaidiseks mälu-
pangaks. Esimest panka, mis paikneb aadresside vahemikus
 $000_H - 7FF_H$, nimetatakse mälupangaks nr.0. Teist, aadressi-
de vahemikus $800_H - FFF_H$ paiknevat mälupiirkonda nimetatak-
se mälupangaks nr.1. Kumbki mälupank jaotub omakorda kahek-
saks 256 baidiseks mäluleheküljeks. Arvuti KM1816BE48 püsi-
mälustruktuuri selgitab joonis 4. Sisemine püsimalu paik-
neb panga nr.0 lehekülgedel 0 - 3. Ülejäänud püsimalu ek-
sisteerib vaid siis, kui arvuti skeemi on väliste püsimalu
kiipide abil laiendatud.

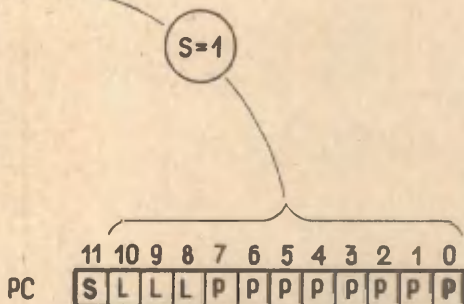
Käsuloenduri kõrgeimas bitis PC_{11} olev arv S määrab ad-
resseeritava mälupanga numbri. Kui $S=0$, siis adresseeritakse
mälupanka nr.0, vastandjuhul mälupanka nr.1. Käsuloenduri
bittides $PC_{10} - PC_8$ paikneb mälulehekülje numbrit määrav arv
ning bittides $PC_7 - PC_0$ leheküljel asuva mälupesa number. Kui
näiteks $(PC)=30F_H=001100001111$, siis $S=0$, $LLL=011$ ja $P...P=$
 $=00001111$ ning adresseeritakse panga nr.0 kolmandal lehekül-
jel olevat mälupesa nr. $0F_H=15_{10}$.

Programmi täites loeb arvuti käsuloenduriga adresseeri-
tavast püsimalu pesast käsu koodi ning kasvatab automaatselt
käsuloenduri sisu ühe võrra. Seega sisaldab register PC käs-
kude iga baidi püsimalust lugemise järel püsimalu selle pe-
sa aadressi, milles paikneb järgmine käsubaht. Registri PC
sisu automaatne inkrementeerimine toimub siiski nii, et kä-
suloenduri kõrgeima biti PC_{11} seis ei muutu. Seisule $7FF_H$
järgneb seis 000_H , seisule FFF_H seis 800_H . Üleminek mälu
ühest pangast teise on võimalik vaid käskude SEL MBO ja
SEL MB1 abil.

FFF	Lehekülg nr. 7
F00	
EFF	Lehekülg nr. 6
E00	
OFF	Lehekülg nr. 5
000	
CFF	Lehekülg nr. 4
C00	
8FF	Lehekülg nr. 3
800	
AFF	Lehekülg nr. 2
A00	
9FF	Lehekülg nr. 1
900	
8FF	Lehekülg nr. 0
600	

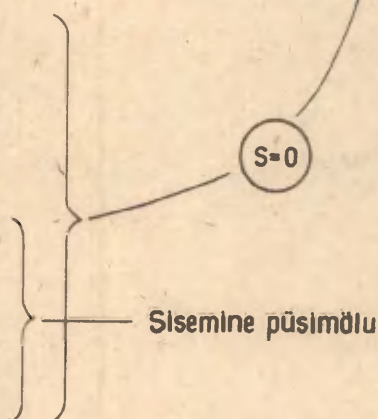
Mälupank nr.1

S - panga number
 LLL - lehekülje number
 P...P - pesa number

Mälupank nr.0

7FF	Lehekülg nr. 7
700	
6FF	Lehekülg nr. 6
600	
5FF	Lehekülg nr. 5
500	
4FF	Lehekülg nr. 4
400	
3FF	Lehekülg nr. 3
300	
2FF	Lehekülg nr. 2
200	
1FF	Lehekülg nr. 1
100	
0FF	Lehekülg nr. 0
000	

Sisemine püsivõrk

Joonis 4. Arvuti KM1816BE48 püsivõrk struktuur.

Käsk SEL MBO seab arvuti mälupanga trigeri DBF seisu 0 ning käsk SEL MB1 - seisu 1. Käsud JMP ja CALL edastavad trigeri DBF seisu käsuloenduri kõrgeimasse bitti PC_{11} . Kui oleme mälupanga nr.0 piires ja soovime lahenduskäiku suunata mälupanka nr.1, siis peame kasutama käsku SEL MB1 ja tingimatut siirdekäsku JMP. Öeldut selgitab järgmine näide.

Olgu püsimalus aadressil $11D_H$ paikneva käsu täitmise järel triger DBF seisus 0 ja olgu käsuloenduris järgmise mälupesaa aadress $11E_H$ (vt. joonist 5). Järgmisena täidetakse mälupesas $11E_H$ paiknev käsk SEL MB1. Selle käsu koodi protsessorisse lugemisel kasvatatakse käsuloenduri sisu (PC):= $(PC)+1=11F_H$. Käsu täitmisel seatakse triger DBF seisu 1.

Käsu aadress	$11D_H$	$11E_H$	$11F_H$	120_H
Käsu mnemokood		SEL MB1	JMP $4FO_H$	
Käsu 2ndkood		11110101	10000100	11110000
DBF triger	0	1	1	1
PC register	$11E_H$	$11F_H$	120_H	CFO_H

$(PC) := CFO_H$

1 1 0 0 1 1 1 1 0 0 0 0

Joonis 5. Mälupanga ümberlülamise näide.

Nüüd tuleb täitmisele käsk JMP $4FO_H$, mille kood paikneb pesades $11F_H$ ja 120_H . Selle käsu täitmine kulgeb järgmiselt:

1. Protsessorisse loetakse käskukood pesast $11F_H$ ning kasvatatakse käsuloenduri sisu $(PC):=(PC)+1=120_H$;
2. Käskukood desifreeritakse, mälust loetakse käsu teine bait ning $(PC):=(PC)+1=121_H$;
3. Käsu JMP täitmisel teisaldatakse:
 - a) trigeri DBF seis käsuloenduri kõrgeimasse bitti PC_{11} ;
 - b) käskukoodi esimese baidi kolmes kõrgemas bitis olev

mälulehekülje number $100=4_H$ käsuloenduri bittidesse $PC_{10}-PC_8$;

c) käsukoodi teises baidis olev mälupesa number $11110000=FO_H$ käsuloenduri bittidesse PC_7-PC_0 . Seega tuleb järgmisena täitmisele käsk, mis paikneb aadressil CFO_H s.t. mälupanga nr.1 neljanda lehekülje pesas nr. FO_H . Kui käsk SEL MB1 puuduks, siis lahenduskäik jätkuaks aadressil $4FO_H$ paiknevast käsust.

Alamprogrammi siirdumist võimaldava käsu CALL täitmisel kantakse esmalt käsuloenduri sisu pinumälli ning siis laaditakse siirdeaadress käsuloendurisse täpselt samuti kui käsu JMP täitmisel. Alamprogrammist käsuga RET või RETR naasmisel registri PC esialgne sisu ennistatakse, s.t. lahenduskäik siirdub käsule, mis paikneb programmi põhitekstis käsu CALL järel.

Oluline on siin meeles pidada, et käsud RET ja RETR ei muuda triggeri DBF seisu. Kui käsk CALL ja tema poolt kutsutav alamprogramm paiknevad erinevates mälupankades, tuleb käsu CALL ja talle programmi põhitekstis järgneva uue käsu JMP või CALL vahepealses lõigus hoolitseda triggeri DBF õigeksseadmise eest käsuga SEL. Vastandjuhul, kas me seda soovime või mitte, lülib järgmine käsk JMP või uus käsk CALL mälupanga jällegi ümber.

Kolm püsimalu pesa aadressidega 000_H , 003_H ja 007_H on eriotstarbelised. Arvuti lähtestamisel signaali RESET abil seatakse käsuloenduri kõik bitid seisu 0 ning programmi täitmine siirdub seega käsule, mis paikneb püsimalu alguspesas aadressiga 000_H .

Sisendi $\overline{INT}$ kaudu nõutava väliskatkestuse rahuldamisel seab arvuti käsuloendurisse aadressi 003_H . Seega peab väliskatkestust teenindava katkestavprogrammi esimene käsk paiknema pesas 003_H .

Arvuti sisemise taimeri poolt nõutava taimerkatkestuse rahuldamisel seatakse käsuloendurisse aadress 007_H . Seega peab taimerkatkestust teenindava katkestavprogrammi esimene käsk paiknema mälupesas aadressiga 007_H .

Oluline on veel teada, et katkestavprogrammi täitmisel on käsuloenduri kõrgeim bitt PC_{11} alati seisus 0. Katkestav-

programmi tekstis olevad SEL-käsud muudavad küll trigeri DBF seisu, kuid käsud JMP ja CALL seda käsuloenduri kõrgeimasse bitti PC_{11} ei kanna. Seetõttu peavad katkestavprogramm ja tema poolt kasutatavad alamprogrammid kindlasti paiknema mälupangas nr.0. Segaduste vältimiseks ei soovitata katkestavprogrammis kāske SEL kasutada.

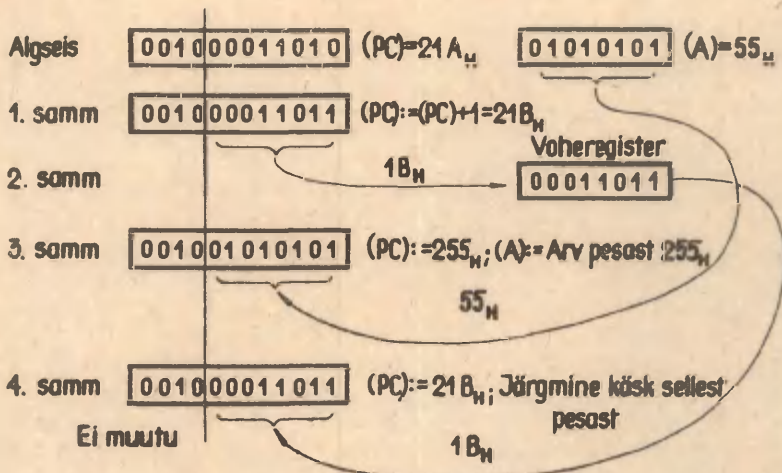
Peale programmi võib püsimalle ka konstante ning nende tabeleid salvestada. Püsimalle salvestatud suuruste lugemiseks on arvuti käsusüsteemis käsud MOVP ja MOVP3.

Kāsu MOVP korral seatakse käsuloenduri bittidesse $PC_7 - PC_0$ akumulātoris olev arv, kusjuures PC kõrgemad bitid jäävad muutmata. Seega võimaldab kāsķ MOVP akumulātorisse kanda arvu püsimalu kāsīloleva lehekūlje pesast, mille number oli akumulātoris enne kāsū tātīmīst. Kāsū tātīmīse järeel PC seis ennistatakse, s.t. programmi tātīmīne jātķub kāsule MOVP programmi tekstis jārķnevast kāsust. Toome selgituseks jārķmīse nāīte.

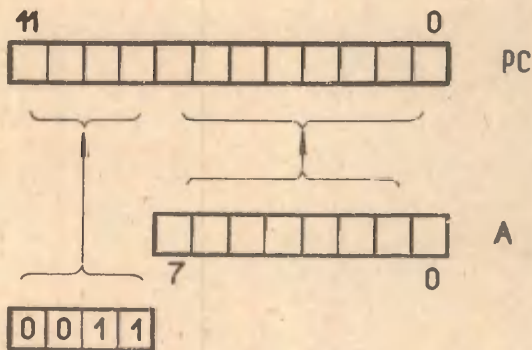
Olķu kāsķ MOVP pūsīmalu pesas, mille aadress on $21A_H$ ja enne selle kāsū tātīmīsele asumīst olķu akumulātoris arv $(A)=55_H$ (vt. joonīst 6). Kāsukoodi arvutīsse lugemīsel kasvatatakse kāsuloenduri sīsu $(PC)=(PC)+1=21B_H$. Kāsukoodi dešīfreerīmīse järeel teisaldatakse kāsuloenduri bittīdes $PC_7 - PC_0$ olev arv $1B_H$ vaheregīstrīsse ning akumulātoris olev arv 55_H bittīdesse $PC_7 - PC_0$. Seega on nūūd $(PC)=255_H$ ning akumulātorīsse loetakse arv pūsīmalu panga nr.0 teīse lehekūlje pesast nr. 55_H . Lōpuks PC sīsu ennīstatakse - vaheregīstrīs hoiul olnud arv $1B_H$ teisaldatakse tagasi kāsuloendurīsse nīī, et $(PC)=21B_H$. Jārķmīsenā tuleb tātīmīsele kāsķ, mīs paikneb pūsīmalu selles pesas.

Kāsū MOVP3 tātīmīsel loetakse akumulātorīsse arv pūsīmalu panga nr.0 kolmanda lehekūlje pesast, mille number enne kāsū tātīmīst oli akumulātorīss. Kāsū tātīmīse järeel jātķub programmi tātīmīne kāsust, mīs programmi tekstīss jārķnev kāsule MOVP3. Aparātuurselt erīneb kāsū MOVP3 tātīmīne kāsū MOVP tātīmīsest selle poolest, et 2.sammu ajal (vt. joonīst 6) paīgutatakse PC-regīstrī kōīķ 12 bītī hoiule, kolmanda sammu ajal teisaldatakse kāsuloenduri bittīdesse $PC_{11} - PC_8$ kahendarv 0011 ning bittīdesse $PC_7 - PC_0$ akumulā-

toris olev arv (vt. joonist 7). Käsu täitmine lõpeb 2.sammu ajal salvestatud PC täieliku sisu ennistamisega.

Joonis 6. Adresseerimine käsu MOVP täitmisel.

Joonis 7. Mälupesa aadressi moodustamine käsu MOVP3 täitmisel.

Tingimatu siirdekäsk JMP ja tingimuslikud siirdekäskud võimaldavad programmi täitmist jätkata püsimalu käsiloleva

lehekülje suvalisel aadressil paiknevast käsust Käsü JMPP täitmisel loeb protsessor siirdepesa aadressi püsimalu käsilooleva lehekülje sellest pesast, mille number on akumulaa-toris. Tingimuslike siirdekäskude täitmisel kontrollitakse esmalt, kas tingimus on täidetud või mitte. Kui on, siis teisaldatakse käsuloenduri bittidesse $PC_7 - PC_0$ käsü teises baidis olev arv.

Käskude MOV_P, JMPP ja kõigi tingimuslike siirdekäskude korral toimub adresseerimine reeglina püsimalu käsilooleva lehekülje piires. Erandi moodustab nende käskude korral olukord, kus käsk paikneb mälulehekülje viimases pesas, mille number on PF. Sellisel juhul käsukoodi protsessorisse lugemisega kaasnev käsuloenduri sisu kasvatamine seab käsuloendurisse järgmise lehekülje pesa nr.00 aadressi.

Pöördume tagasi leheküljel nr.16 toodud näite juurde (vt. joonist 6). Kui algseisus oleks $(PC)=2FF_H$, siis 1.sammu ajal saaks $(PC):=(PC)+1=300_H$ ning 3.sammu ajal saaks käsuloendurisse juba aadress $(PC)=355_H$. Adresseeritakse mitte 2.lehekülje, vaid 3.lehekülje pesa nr.55_H. Käskude JMP, CALL ja MOV_P3 korral seds nn. lehekülje rajaprobleemi, ei esine, kuna nende käskude täitmisel modifitseeritakse käsuloenduri kõigi bittide $PC_{11} - PC_0$ seis.

2.3. Muutmälu ja selle adresseerimine.

Arvuti sisemine muutmälu sisaldab 64 mälupeasa, mille aadressid asuvad vahemikus $00_H - 3F_H$. Vajaduse korral on muutmälu võimalik väliselt laiendada veel 256 mälupeasa võrra. Välise muutmälu aadressid asuvad vahemikus $00_H - FF_H$. Kõik muutmälu pesad on 8 bitised.

Nagu näeme, ei ole väline muutmälu sisemise jätkuks, vaid kujutab endast täiesti iseseisvat mälu-plokki. See on tingitud arvuti arhitektuuri ja käsustiku omapärast. Käsusüsteemis on vaid kaks käsku, mis võimaldavad välise muutmälu poole pöörduda. Käsk MOV_X A,OR loeb arvu välisest muutmälust akumulaatorisse ja käsk MOV_X OR,A - salvestab akumulaatoris oleva arvu välisesse muutmällu. Kõik ülejäänud muutmäluga seotud käsud kasutavad arvuti sisemist muutmälu.

Valdava enamuse sisemist muutmälu kasutavate käskude täitmiseks kulub üks masinatsükkel ehk 5 takti. Erandi moodustavad vahetute andmete salvestamise käsud MOV QR, #data ja MOV R, #data ning siirdekäsud CALL, RET, RETR ja DJNZ R, addr, mille täitmiseks kulub 2 masinatsükli ehk 10 takti. Mõlemad MOVX tüüpi andmevahetuskäsud täidetakse 10 takti jooksul. Seetõttu nimetatakse sisemist muutmälu vahel ka ülioperatiivmäluks (scratchpad memory).

Väline muutmälu on ühefunktsionaalne. Ta on ette nähtud vaid andmete salvestamiseks ja lugemiseks. Sisemine muutmälu on mitmfunktsionaalne. Pooled selle mälu pesadest on kasutatavad mitmel erineval otstarbel, sõltuvalt lahendatava ülesande tüübist ning programmi kirjutava programmeerija suvast.

Sisemise muutmälu struktuur on toodud joonisel 8. Kaheksa esimest mälupea R0 - R7 ning kaheksa mälupea R0' - R7' aadresside vahemikus $18_H - 1F_H$ kannavad üldregistrite nime. Esimesed moodustavad registrite panga nr.0 ja teised - registrite panga nr.1.

Arvuti käsusüsteemis on 12 käsku, mis kasutavad üldregistrites olevaid andmeid aritmeetika- ning loogikatehete sooritamiseks või võimaldavad andmeid neisse registritesse salvestada või sealt lugeda. Nende käskude koodi kolmes mädalamas bitis on esitatud vajaliku registri number. Selle kohta öeldakse, et need käsud kasutavad fikseeritud aadressimisviisi - käskukoodis on fikseeritud register, milles sisaldub operand. Toome näiteks käsu MOV A, RN, mille koodi üldkuju on 11111NNN. See käsk teisaldab akumulaatorisse arvu registrist, mille numbrit näitab kahendarv NNN. Kui näiteks soovime akumulaatorisse teisaldada andmeid registrist R5 või R5', siis tuleb kasutada käsku MOV A, R5 ning käskukood peab omama konkreetset kuju 11111101 = FD_H . Kas andmed teisaldatakse akumulaatorisse registrist R5 või registrist R5', sõltub programmiolekusõnast PSW, mille vorming on toodud joonisel 3. Kui olekusõna neljandas bitis olev lipp BS on seisus 0, siis pöördatakse automaatselt registerpanga nr.0 registrite poole, vastandjuhul panga nr.1 registrite poole. Panga ümberlülitamiseks on arvuti käsusüsteemis kaks

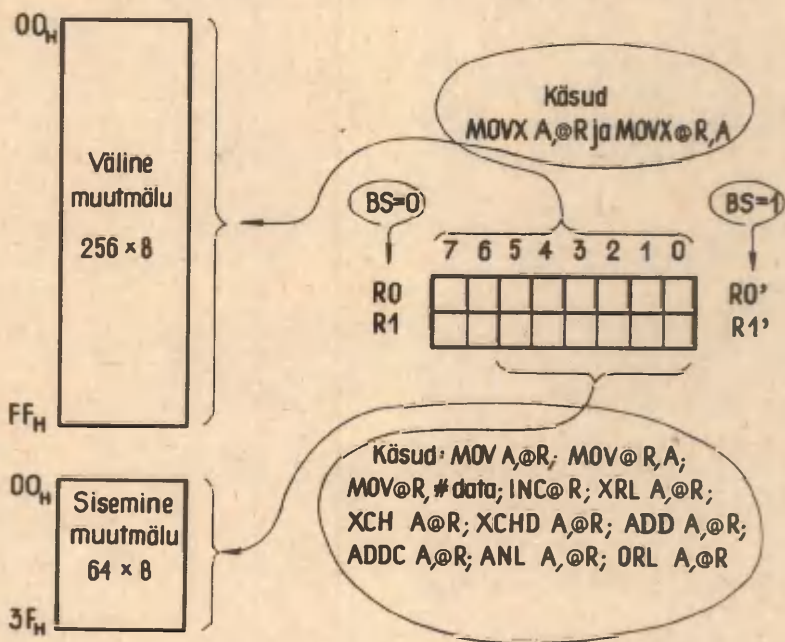
Nr		Address	Pesa nimetus ja otstarve	
0	00		R0	} Adressiregistrid R0 ja R1
1	01		R1	
2	02		R2	
3	03		R3	} Üldregistrite pank nr 0
4	04		R4	
5	05		R5	
6	06		R6	
7	07		R7	
8	08		S0	
9	09			
10	0A		S1	
11	0B			
12	0C		S2	} Pinumälu piirkond 8 topelt pikkusega sõna salvestamiseks
13	0D		S3	
14	0E			
15	0F		S4	
16	10			
17	11		S5	
18	12			
19	13		S6	
20	14			
21	15		S7	
22	16			
23	17		R0'	} Adressiregistrid R0' ja R1'
24	18			
25	19			
26	1A		R1'	} Üldregistrite pank nr 1
27	1B		R2'	
28	1C		R3'	
29	1D		R4'	
30	1E		R5'	
31	1F		R6'	
32	20		R7'	
33	21			} 32 harilikku muutmälu pesa
62	3E			}
63	3F			

Joonis 8. Sisemise muutmälu struktuur.

spetsiaalset käsku. Käsk SEL RBO seab lipu BS seisu 0 ja käsk SEL RB1 - seisu 1.

Kõigi sisemise ning välise muutmälu pesade poole pöördumisel on kasutatav veel kaudadresseerimismoodus - käsk valib ühe aadressiregistritest, milles olevat arvu kasutatakse aadressina. Kui lipp BS on seisus 0, siis on kaudadresseerimisel aadressiregistriks kas RO või R1, vastandjuhul RO' või R1'. Seega on mõlema registerpanga kaks esimest registrit kasutatavad ka kui aadressiregistrid. Kui registrite poole pöördumisel saab programmeerija kasutada nii fikseeritud kui ka kaudset adresseerimisviisi, siis muutmälu kõigi ülejäänud pesade poole pöördumisel saab ta kasutada vaid kaudset adresseerimisviisi (vt. joon.9).

Kuna sisemine muutmälu sisaldab vaid 64 mälupesa, siis selle mälu pesa aadress saadakse aadressiregistri kuuest ma-

Joonis 9. Muutmälu adresseerimine aadressiregistrite abil.

dalamast bitist ($2^6=64$). Väline muutmälu sisaldab kuni 256 mälupesa ning selle poole pöördumisel kasutatakse aadressi saamiseks aadressiregistri kõiki kaheksat bitti. Öeldut selgitab joonis 9 ja järgmine näide.

Oletame, et me soovime akumulaatoris olevat arvu vahetada arvuga mälupesast, mille aadress on OF_H . Kuna pesa OF_H ei ole registerpesa, siis teda saab adresseerida vaid registri kaudu. Toimime järgmiselt:

SEL RBO / valime registerpanga nr.0;

MOV RO,# OF_H / kanname registrisse RO aadressi OF_H ;

XCH A,RO / vahetame akumulaatori sisu selle mälupesa sisuga, mille aadress on registris RO.

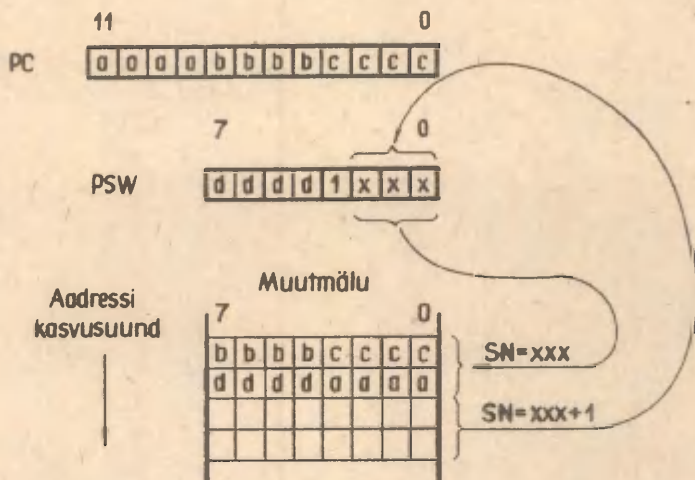
Registrite RO, R1, RO' ja R1' abil saab adresseerida ka neid registreid eneseid, kui selleks peaks soov tekkima.

Aadresside vahemikus 08_H-17_H paiknevad sisemise muutmälu pesad on kasutatavad kui 16 harilikku mälupesa, mis on adresseeritavad aadressiregistrite abil, kuid nad võivad olla kasutuses ka kui 8 kahebaadist LIFO-tüüpi pinumälu pesa SO - S7. Mõiste LIFO tuleneb ingliskeelsest väljendist "last in - first out", mida tuleb tõlgendada nii, et pinumälust loetakse esimesena sinna viimati kirjutatu.

Programmeerija ei saa seda mälupiirkonda pinuna kasutada, kuna käsustikus pole selleks vajalikke käske. Pinu kasutab arvuti käsuloenduri PC sisu ning programmiolekusõna PSW nelja kõrgema biti automaatseks säilitamiseks katkestav- või alamprogrammi siirdumise eel ning käsuloenduri sisu ennistamiseks neist programmidest põhiprogrammi naasmisel. Selle info pinumällu pakkimise korda selgitab joonis 10. Neist programmidest käskudega RET või RETR põhiprogrammi naasmisel käsuloenduri esialgne sisu ennistatakse. Käsul RETR täitmisel ennistatakse ka $PSW_7 - PSW_4$ esialgne sisu. Käsul RET sellist toimet ei ole.

Pinumälu adresseerimine toimub PSW kolmes madalamas bitis säilitatava pinuviida abil. See arv viitab millisesse pinumälu pesadepaari (vt. joonist 8) infot järgmisel korral salvestatakse. Arvuti lähtestamisel signaaliga RESET seatakse pinuviit nulli. Esimene pinumällu salvestamine toimub pesadepaari SO. Iga salvestamise järel kasvatatakse pinuviita

ühe võrra ja iga lugemise eel kahandatakse ühe võrra.

Joonis 10. Info pinumällu pakkimise kord.

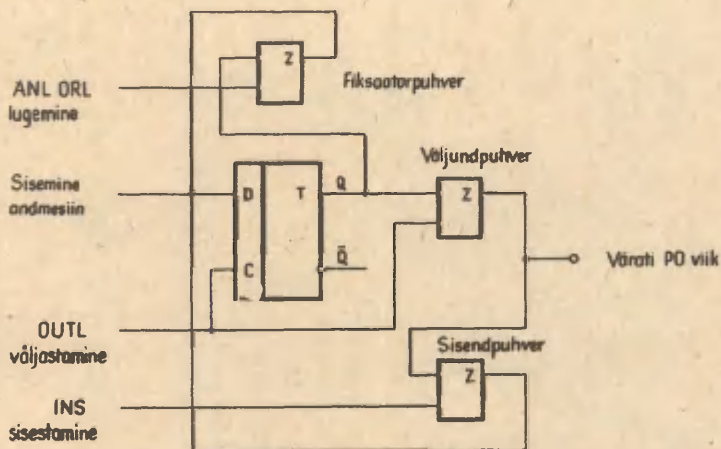
Programmeerija peab alati ise hoolitsema selles eest, et alamprogrammide kasutamissügavus alamprogrammide või katkestavprogrammide sees ei ületaks seitset. Vastandjuhul toimub pinumälu ületäitumine. Viida seis 111 teiseneb järgmisel salvestamisel seisuks 000. Kui nüüd enne lugemist veel kord salvestada, siis paaris S0 olev info kirjutatakse uuega üle ning seal varem säilitatu läheb kaduma. Kui viida seis on 000, mis viitab pesadepaarile S0, siis käsu RET või RETR täitmisel toimuval viida kahandamisel saadakse sinna arv 111, mis viitab paarile S7. Infot loetakse mälupeasdest aadressidega 16_H ja 17_H.

2.4. Andmevahetusplokk.

Arvuti andmevahetusploki ülesandeks on infovahetuse korraldamine arvuti ja väliste seadmete vahel. Andmevahetusplokk sisaldab kolme 8-bitist sisend-väljundväratit PO, P1 ja P2 ning kolme mitmefunktsionaalset sisend-väljundviiku TO, T1 ja $\overline{INT}$.

Väratit PO on võimalik kasutada nii üldotstarbelise sisend-väljundväratina kui ka kaheasuunalise kolmeolekulise sadressi- ja andmesiini väratina. Seetõttu on käskude mne-mokoodis ta nimeks BUS. Väratid P1 ja P2 on kasutatavad kvaasikaheasuunaliste fikseeritud väljunditega sisend-väljundväratitena. Signaal arvuti viikudel TO, T1 ja $\overline{INT}$ on kontrol-litav tingimuslike siirdekäskudega JNTO, JTO, JNT1, JT1, JNTI ning käskudega STRT CNT, STOP TCNT ja ENTO CLK.

Infovahetust värati PO viikude kaudu illustreerib joo-nis 11. Kõik kaheksa sisend-väljundahelat koosnevad D-trige-ril baseeruvast fiksaatorist ja puhvritest. Kõigi viikude puhvreid juhitakse paralleelselt. Seetõttu on kõik viigud korraga seatud sisenditeks või väljunditeks.

Joonis 11. Andmevahetus värati PO kaudu.

Värati PO seab fikseeritud väljundiks käsk OUTL BUS,A, mis laadib akumulaatoris oleva arvu triggeritesse ning avab väljundpuhvid. Sisendpuhvid ja fiksaatorpuhvid on seejuures kolmandas olekus. Fikseeritud arv püsib väljundeis muutmatusena uue väljastamiseni.

Välisseadmete operatiivseks juhtimiseks on käskudega ANL BUS,#data ning ORL BUS,#data võimalik sooritada loogikatehteid väratisse fikseeritud arvuga. Nende käskude täitmisel avatakse korraiks fiksaatorpuhvid ning väratisse fikseeritud arv teisaldatakse andmesiini kaudu protsessorisse, sooritatakse loogikatehe käsu teises baidis vahetult antud arvuga ning tehte tulem fikseeritakse värati triggeritesse. Käsud ANL ja ORL modifitseerivad värati PO väljundsignaale vaid siis, kui värat on käsuga OUTL seatud fikseeritud väljundväratiks. Vastandjuhul on väljundid kolmandas olekus. Tehte tulem paigutatakse küll triggeritesse, kuid mitte väljundviikudele. Käsud ORL ja ANL värati töörežiimi ei muuda.

Kahebaidine käsk INS A,BUS seab värati PO sisendväratiks. Seejuures seatakse väljundpuhvid kolmandasse olekusse ning sisendpuhvid avatakse käsu teise tsükli teise taktil vältel. Selles taktis toimub värati viikudel oleva info teisaldamine arvuti sisemise andmesiini kaudu akumulaatorisse. Käskude OUTL ja INS täitmisel väljastab arvuti välisseadmetele juhtimissignaale vastavalt WH ja RH väljunditesse.

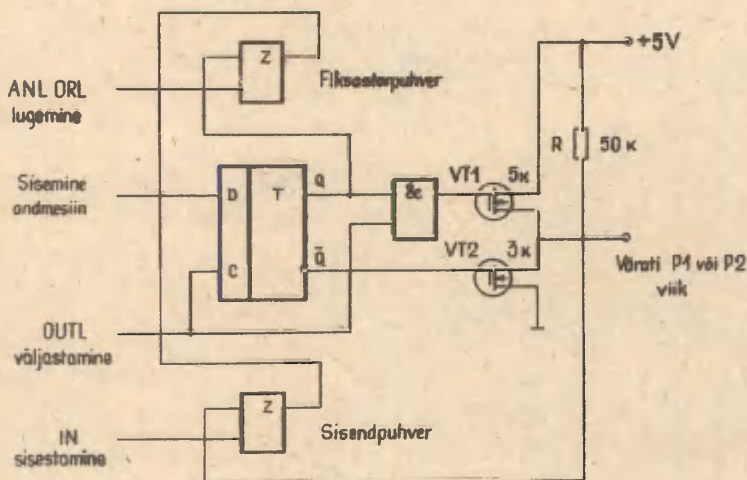
Lisaks vaadeldud kahele töörežiimile on värat PO kasutatav veel kui kahe-suunaline kolmeolekuline aadressi- ja andmesiini värat. See tagab arvuti laiendamisvõimaluse väliste püsi- ning muutmäludega, võimaldab arvutiga siduda KP580-seeria suuri kiipe KP580BB51, KP580BB55, KP580BV53, KP580BB79 jne. ning ühendada meie arvuti abiseadmena mikroprotsessoril KP580MK80 baseeruvasse mikroarvutisse.

Värati PO kasutamisel kahe-suunalise siiniväratina fikseeritakse väljastatavad andmed fiksaatortriggeritesse ning väljundpuhver avatakse täidetava masinatsükli nende taktide vältel, mis on aparatuurselt fikseeritud andmevahetusprotokollis. Kui väljundpuhver on avatud, siis sisendpuhver on kolmandas olekus ja vastupidi. Andmete sisestamiseks avatakse andmevahetusprotokollis fikseeritud momentidel sisend-

puhvrid, mis v ratati viikudel oleva signaali kannavad arvuti sisemisele andmes inile. Seejuures väljastab arvuti laiendusskeemide töö sünkroniseerimiseks juhtim signaale **AL **, **PSEN**, **RH** ja **WH**. Kui selles režiimis oleva v ratati kaudu andmeid parasjagu ei sisestata või ei väljastata, on ta viigud kolmandas olekus.

Andmevahetusprotokolli illustreerivad ajadiagrammid koos selgitustega on esitatud järgmises peat kis, kus kirjeldatakse arvuti t  re iime.

V ratid P1 ja P2 on oma ehituselt identsed. Info sisestamist ja väljastamist nende v ratite kaudu illustreerib joonis 12. Iga viiguga seotud skeem sisaldab fiksaatortrigert, sisend- ja fiksaatorpuhvrit ning võtmeid VT1 ja VT2. Käsuga OUTL P,A väljastatavad andmed fikseeritakse D-trigeritel baseeruvates fiksaatorites. Trigeri seadmisel seis $Q=1$ avab  he takti pikkune v ljastamisimpulss NING-elementi ja seega ka transistori VT1. Avatud transistori VT1 5 k -ne takistus kiirendab viigu  leminekuprotsessi seisust 0 seis-

Joonis 12. Andmevahetus v ratite P1 ja P2 kaudu.

su 1. Seejärel VT1 sulgub ning viik hoitakse seisus 1 takisti R abil. Signaali 0 fiksaatorisse kirjutamisel $Q=1$ ning avatud transistori VT2 väike 3 k Ω -ne takistus hoiab viigu seisus 0.

Käskudega ANL P, #data ja ORL P, #data on võimalik väljunditesse seada sinna fikseeritud arvu ja käsu teises baidis antud vahetu operandiga teostatud loogikatehte tulemit. Selleks avatakse korraks fiksaatorpuhvid ning vāratisse fikseeritud arv teisaldatakse arvuti sisemise andmesiini kaudu protsessorisse. Loogikatehte tulem fikseeritakse vāratil trigerites ning edastatakse väljundviikudele.

Vāratite viikudel olevat infot on võimalik protsessorisse sisestada käsuga IN A,P. Selle käsu täitmisel avanevad korraks sisendpuhvid ning viikudel olev signaal teisaldub arvuti sisemise andmesiini kaudu akumulaatorisse.

Vārateid P1 ja P2 nimetatakse kvaasikaesuunalisteks vāratiteks seetõttu, et nende kasutamisel sisendvāratitena tuleb esmalt sisendviik seada käsuga OUTL P,A seisu 1, mille väline skeem siis vajaduse korral nulli surub. Viik, mille protsessor on seadnud seisu 0, ei ole väliselt seisu 1 seatav, kuna avatud transistori VT2 takistus on väga väike - 3 k Ω . Kui vāratil P0 kõik viigud võisid samsaegselt olla ainult väljundviigud või ainult sisendviigud, siis vāratite P1 ja P2 viikude otstarve on individuaalselt valitav. Sisendiks võib olla iga viik, mille fiksaatoritriger on seatud seisu 1.

Vāratil P2 viigud P23 - P20 on välise püsimalu poole pöördumisel kasutatavad aadressi nelja kõrgema biti väljundviikudena. Sinna kantakse käsuloenduri bittides PC₁₁ - PC₈ olev arv. Sellele režiimile vastava andmevahetusprotokolli ajadiagrammid on esitatud järgmises peatükis.

Firma "Intel" on meie arvuti prototüübi projekteerimisel realiseerinud arvuti sisend-väljundkanalite laiendamise võimaluse vāratil P2 viikude P23 - P20 kaudu. Selleks on projekteeritud spetsiaalne kiip Intel 8243, mis võimaldab luua veel neli neljabitist sisend-väljundvāratit. Need võimalused on täielikult realiseeritud ka meie arvutis. Nelja täiendavat vāratit nimetatakse vāratiteks P4, P5, P6 ja P7. Andme-

vahetust nende väratitega võimaldavad arvuti käsud MOVD P,A, MOVD A,P, ANLD P,A ja ORLD P,A. Detailiselt on seda laiendusvõimalust kirjeldatud õppevahendi kolmandas peatükis.

Sisend-väljundviik TO on kasutatav sisendina, mida kontrollivad kahebaidised siirdekäsud JNTO ja JTO. Kui sisendis TO on signaal 0, siis käsu JNTO täitmisel siirdub programmi täitmine käsiloleva mälulehekülje selles pesas olevale käsule, mille number on käsu JNTO teises baidis. Kui TO=1, siis toimib analoogiliselt käsk JTO.

Käsuga ENTO CLK on viik TO seatav väljundiks, mille kaudu arvuti väljastab takteerimissignaali sagedusega $f_0/3$. Kui arvuti taktgeneraatoris kasutatava kvartskristalli sagedus on 6 MHz, siis väljastatakse käsu ENTO CLK täitmise järel väljundi TO kaudu signaali sagedusega 2 MHz. Takteerimissignaali väljastamist viigule TO on võimalik katkestada vaid arvuti lähtestamisega signaali RESET abil. Viik TO on kasutatav ka kui eriotstarbeline sisend arvuti sisemise püsimalu programmeerimisel.

Viik T1 on kasutatav sisendina, mida kontrollivad kahebaidised tingimuslikud siirdekäsud JNT1 ja JT1. Käsk STRT CNT ühendab viigu T1 taimeris oleva loenduri sisendiga (joon. 13). Seega on T1 kasutatav ka sisendina väliste sündmuste arvu loendamisel. Punktis 2.8 on kirjeldatud viigu T1 kasutamist täiendava väliskatkestuste sisendina. Käsk STOP TCNT katkestab ühenduse viigu T1 ja taimeris oleva loenduri vahel.

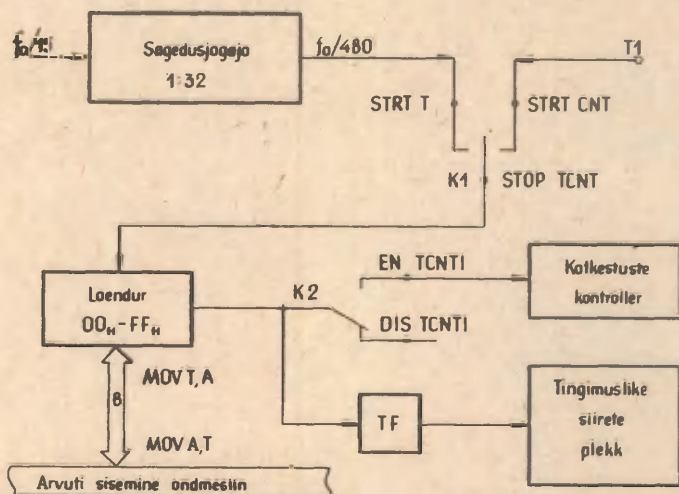
Sisendviik INT on kasutatav arvutilt väliskatkestuste nõudmiseks. Aktiivne on seejuures sisendsignaal 0. Sisend INT on kontrollitav ka kahebaidise tingimusliku siirdekäsuuga JNI. Kui sisendis INT on signaal 0, siis siirdub programmi täitmise JNI teises baidis märgitud mälu pesas olevale käsule. Seda võimalust kasutatakse tavaliselt enne katkestavprogrammist väljumist kontrollimaks, kas katkestusnõudmine on kõrvaldatud. Kui katkestavprogrammist väljuda enne katkestusnõudmise kõrvaldamist, siis siirdub lahenduskiik kohe katkestavprogrammi tagasi.

Arvuti lähtestamisel signaaliga RESET seatakse värti PO viigud kolmandasse olekusse, väratite P1 ja P2 viikudele

väljastatakse signaal 1, viigu T0 side sisemise taktgeneraatoriga ning viigu T1 side taimeris oleva loenduriga katkestatakse ja katkestused keelatakse.

2.5. Taimer.

Taimer võimaldab protsessorit koormamata pidada ajaarvestust või loendada väliste impulsside arvu. Taimeri tööpõhimõtet illustreerib joonis 13. Ploki koosseisu kuuluvad sagedusjagaja, loendur, taimerlipu triger ning programmiliselt juhitavad kommutatsioonielemendid K1 ja K2.

Joonis 13. Taimeri funktsionaalskeem.

Taimeri tähtsaim sõlm on 8-bitine kahendloendur. Algselt on loendurisse suvalisel momendil laaditav käsuga $MOV\ T,A$, mis teisaldab loendurisse akumulaatoris oleva arvu. Loenduri hetkseis on kontrollitav käsuga $MOV\ A,T$, mis teisaldab loenduris oleva arvu akumulaatorisse.

Loendur on käivitatav käskudega $STRT\ T$ ja $STRT\ CNT$. Esi-

mene käsk nullib sagedusjagaja seisu ning kommuteerib võtme K1 abil loenduri sisendisse signaali sagedusjagaja väljundist. Seda töömoodust nimetatakse taimerrežiimiks. Teine käsk kommuteerib loenduri sisendisse signaali viigult T1 ning seab taimeri nn. loendusrežiimi. Käivitatud loenduri seis kasvab ühe võrra sisendsignaali igal üleminekul seisust 1 seisu 0. Loendamise peatab loenduri sisu muutmata käsk STOP TCNT või arvuti lähtestamine signaaliga RESET.

Loenduri ületäitumine - üleminek seisus FF_H seisu 00_H , seab taimerlipu trigeri TF (inglise keeles - timer flag) seisu 1. Seda lippu kontrollib tingimussirde käsk JTF. Kui lipp (TF)=1, siis jätkatakse programmi täitmist püsimalu käsiloleva lehekülje selles pesas paiknevast käsust, mille number paikneb käsu JTF teises baidis. Trigger TF seatakse automaatselt seisu 0 käsu JTF igal täitmisel või arvuti lähtestamisel.

Taimerkatkestusi lubav käsk EN TCNTI lüübib võtme K2 asendisse, milles loenduri ületäitumissignaali antakse ka katkestuste kontrollerrisse. See signaal seab katkestuste kontrollerris (vt. joonist 15) paikneva taimerkatkestuste trigeri seisu 1 ning arvutilt nõutakse taimerkatkestust. Nõudmise rahuldamisel siirdub programmi täitmine automaatselt püsimalu pesas 007_H olevale käsule ning taimerkatkestuste trigger seatakse seisu 0. Katkestusnõudmise annulleerib ka taimerkatkestusi keelav käsk DIS TCNTI ning arvuti lähtestamine.

Väliskatkestustel on taimerkatkestuste ees prioriteet. Kui mõlemad katkestused on lubatud ning nende nõudmine laekub samaaegselt, siis rahuldab arvuti esmalt väliskatkestusnõudmise. Kuna katkestused on katkestuse teenindamise ajal automaatselt keelatud, siis väliakatkestuse nõudmine parasjagu teenindatavat taimerkatkestust ei katkesta.

Taimerrežiimi kasutatakse ajaarvestuse pidamiseks. Loenduri sisendsignaali saadakse siin sagedusjagajast, mille sisendis oleva masinatsükli kordussagedusliku signaali sagedus on 15 korda madalam arvutit takteeriva kvartskristalli resonantsagedusest f_0 ning jagamistegur on võrdne 32-ga. Seega on loenduri sisendis oleva signaali sagedus $f=f_0/480$.

Ajaarvestuse täpsuse määrab loenduri sisendsignaali periood, mis $f_0 = 6$ MHz korral on $80 \mu s$.

Ajavahemik loenduri käivitamisest käsuga STRT T kuni loenduri ületäitumiseni on maksimaalne, kui loendusregister enne käivitamist nullida. Minimaalse ajavahemiku saame algväärtuse FF_H laadimisel loendurisse. Juhul $f_0 = 6$ MHz vältavad need ajavahemikud vastavalt $20,48$ ms ja $80 \mu s$.

Loendusrežiimi seatud taimer on kasutatav välissündmuste arvu loendamiseks või ajaarvestuse pidamiseks. Loenduri seis muutub viigul T1 oleva signaali igal üleminekul seisust 1 seisu 0. Sisendsignaali sageduse ülemine piir $f_{max} = f_0/45$ ning sisend peab igas perioodis olema nullseisus vähemalt kolme f_0 perioodi (arvuti töotakti) vältel. Juhul $f_0 = 6$ MHz on $f_{max} = 133$ kHz (periood $7,5 \mu s$) ning nullsignaali minimaalne vältus igas perioodis on 500 ns. Sisendsignaali sageduse alumine piir ei ole reglementeeritud ning nivood peavad vastama TTL standardile.

2.6. Tingimussiiirete plokk.

Tingimussiiirete plokk osaleb programmis hargnemist või-maldavate tingimuslike siirdekäskude täitmisel. Ülevaate kasustikus sisalduvatest tingimuslikest siirdekäskudest ning nende poolt kontrollitavatest siirdumistingimustest annab järgmine tabel.

Mnemokood	Kontrollitav suurus	Siirdumistingimus
JZ addr	Akumulaatori sisu	$(A) = 00_H$
JNZ addr	Akumulaatori sisu	$(A) \neq 00_H$
JBB addr	Akumulaatori suvaline bitt	$(a_b) = 1$
JNC addr	Ülekandelipu seis	$(C) = 0$
JC addr	Ülekandelipu seis	$(C) = 1$
JFO addr	Lipu FO seis	$(FO) = 1$
JF1 addr	Lipu F1 seis	$(F1) = 1$
JTF addr	Taimerlipu seis	$(TF) = 1$
JNTO addr	Signaal sisendis TO	$(TO) = 0$
JTO addr	Signaal sisendis TO	$(TO) = 1$

Mnemokood	Kontrollitav suurus	Siirdumistingimus
JNT1 addr	Signaal sisendis T1	(T1)=0
JT1 addr	Signaal sisendis T1	(T1)=1
JNI addr	Signaal sisendis <u>TNT</u>	(<u>TNT</u>)=0
DJNZ RN, addr	Üldregistri RN sisu	(RN)≠00 _H

Kõigi vaadeldud käskude esimene bait sisaldab käsukoodi ning teine bait siirdeaadressi. Kui käsu täitmisel kontrollitav siirdumistingimus on tõene, siis laaditakse käsu teises baidis olev siirdeaadress käsuloenduri bittidesse PC₇–PC₀. Näeme, et tingimussiire toimub reeglina püsimalu käsiloleva lehekülje piires. Erandi moodustavad juhtumid, kus üks käsubaitidest paikneb mälulehekülje viimases pesas. Miks? Vaata punkti 2.2 lõpus analüüsitud juhtumit.

Siirdumistingimuste kontrollimiseks sisaldab arvuti spetsiaalset püsimalu, milles säilitatakse baidiseid testsõnu. Tingimuse kontrollimisel sooritatakse ALU-s loogikatehe tingimust sisaldava baidise sõna ning vastava testsõnaga. Seejärel kontrollitakse spetsiaalse elektroonikaahela abil kas loogikatehte tulem võrdub nulliga või mitte. Sõltuvalt täidetavast siirdekäsu on tingimust sisaldavaks sõnaks kas akumulaatori sisu või lippude ning sisendsignaali seisu põhjal komplekteeritud baidine sõna või üldregistri sisu.

Näeme, et kasutatav kontrollimismoodus võimaldab analüüsida nii baidist sõna tervikuna kui ka selle suvalise bitti seisu. Ka käskude JZ, JNZ või DJNZ täitmisel kontrollitakse aparatuurselt akumulaatoris või dekrementeeritavas registris oleva arvu võrdumist nulliga, mistõttu arvutis puudub spetsiaalne mälulement nullilipu Z säilitamiseks. Märgime veel, et arvuti plokkskeemis (vt. joonist 2) näidatud lipu- registri täpset otstarvet ning seal säilitatava sõna vormingut ei ole kasutatud kirjanduse abil õnnestunud välja selgitada.

Universaalprotsessoritega võrreldes on meie arvuti tingimussiirete plokki oluliseks puuduseks see, et ta ei võimalda siirdumist mälu mistahes pesas olevale käsule. Samuti puudub otsene võimalus tingimuslikult alamprogrammi siirdumi-

seks või sealt põhiprogrammi naasmiseks.

2.7. Arvuti lähtestamine.

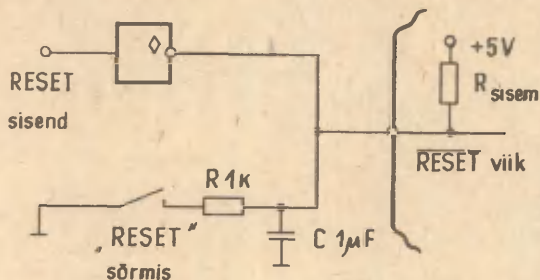
Programmi täitmise aparatuurset katkestamist ning lahenduskäigu automaatset siirdumist püsimalu fikseeritud mälupesas paiknevale käsule on meie arvutis võimalik esile kutsuda kolmel erineval viisil. Kõige kõrgema prioriteediga katkestust põhjustav signaal on sisendi RESET kaudu antav lähtestamissignaal. Prioriteedilt järgmised on väliskatkestussignaal INT ning arvuti sisemine taimerkatkestussignaal. Nende poolt põhjustatud muudatustega arvuti töös tutvume järgmises punktis.

Arvuti lähtestamisele, signaali 0 andmisele lähtestussisendisse RESET, reageerib arvuti järgmiselt:

- programmi täitmine katkestatakse;
- käsuloenduri PC ja olekuregistri PSW sisu nullitakse;
- nulli seatakse ka lipud F1, TF ja TBF;
- taimeris paikneva loenduri töö peatatakse;
- lõpetatakse takteerimissignaali väljastamine viigule T0;
- katkestused keelatakse;
- juhul (EA)=0 seatakse P0 viigud kolmandasse olekusse;
- väratite P1 ja P2 viigud seatakse sisenditeks (seisu 1).

Signaali ALE väljastamist (RESET)=0 ei katkesta. Kui (EA)=1, siis ei katke ka signaali PSEN väljastamine ning värat P0 käitub nii nagu välismälus paikneva programmi täitmisel. Signaali RESET lõppemisel jätkub programmi täitmine püsimalu panga nr.0 pesas 000_H olevast käsust, valitud on register-pank nr.0 ning pinuviit viitab nullindale pinumälu pesade-paarile.

Elektriline skeem, mis arvuti toitepinge lülimalisel tagab automaatse lähtestamise ning võimaldab seda veel suvalisel momendil teha kas välissignaali või sõrmise "RESET" abil, on toodud joonisel 14. Toitepinge lülimalisel peab pinge viigul RESET püsima allpool 0,5 V nivood vähemalt 50 ms vältel. Arvuti lähtestamiseks töö käigus tuleb nullsignaali viigul RESET hoida vähemalt nelja masinatsükli täitmiseks kuluva aja vältel (signaali f_0 kuuekümne perioodi vältel).

Joonis 14. Arvuti lähtestamine.

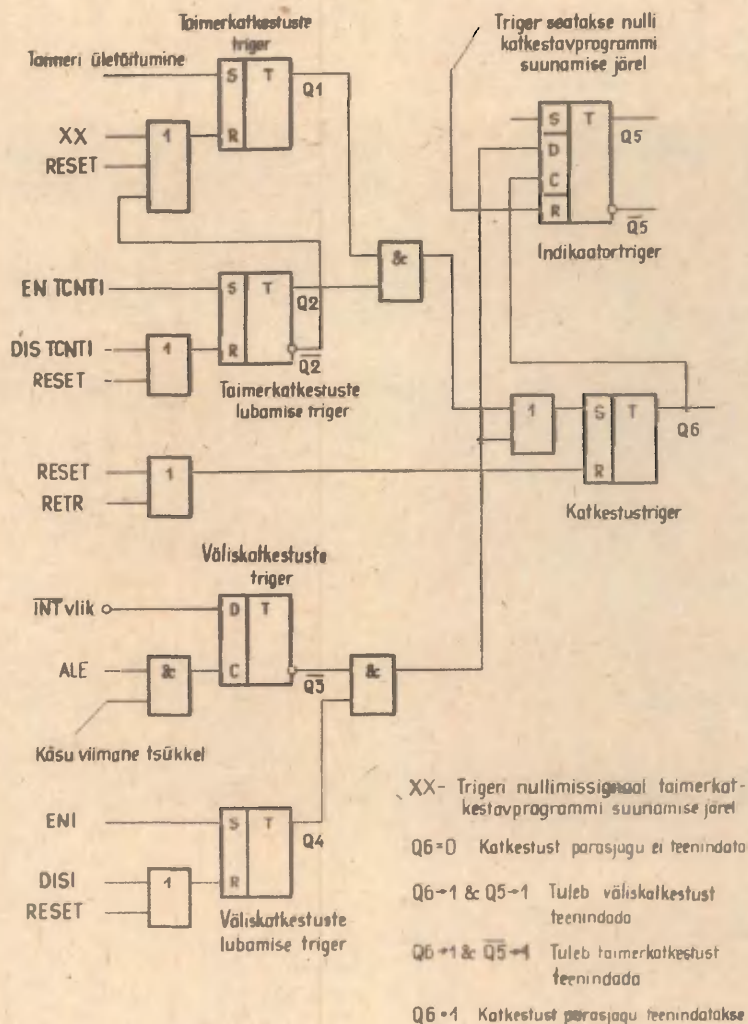
Signaal RESET katkestab ka katkestavprogrammi täitmise ning toimib isegi siis kui katkestused on keelatud.

2.8. Katkestused.

Arvutis on realiseeritud kahe-nivooline katkestussüsteem. Välisseadmed saavad arvutilt katkestust nõuda signaali 0 seadmisega arvuti katkestussisendisse INT. Katkestuse võib esile kutsuda ka arvuti taimerplokis oleva loenduri ületäitumine - üleminek seisust FF_H seisuga 00_H . Edaspidi nimetame esimest katkestust väliskatkestuseks ning teist taimerkatkestuseks.

Katkestusplokki loogikaskeem on toodud joonisel 15. Mõlemad katkestused on programmiliselt lubatavad ning keelatatavad. Taimerkatkestusi lubab käsk EN TCNTI, mis seab taimerkatkestusi lubava trigeri seisuga $Q2=1$. Taimerkatkestused keelab käsk DIS TCNTI, mis selle trigeri nullib. Väliskatkestusi lubav käsk EN I seab väliskatkestusi lubava trigeri seisuga $Q4=1$ ning keelav käsk DIS I - seisuga null. Mõlemad katkestused keelatakse automaatselt arvuti lähtestamisel signaaliga RESET.

Kui taimerkatkestused on lubatud ($Q2=1$), siis lüübib loenduri ületäitumissignaali taimerkatkestusnõudmise registreeriva taimerkatkestuste trigeri seisuga $Q1=1$. Kui taimerkatkestused on keelatud, siis $Q2=1$ ning taimerkatkestuste trigeri

Joonis 15. Katkestusploki loogikaskeem.

nullimissisendis R on aktiivne signaal 1, mis loenduri ületäitumissignaali taimerkatkestuste trigerit seisu Q1=1 lülida ei luba. Seega registreerib taimerkatkestuste triger katkestusnõudmise vaid siis, kui taimerkatkestused on lubatud.

Signaali sisendis INT kontrollib katkestusplokk regulaarselt iga käsu täitmisel. Väliskatkestusnõudmisi registreeriva D-trigeri lülitamine toimub arvuti masinatsükli kordussagedusliku signaali ALE vältel. Kahetsükliliste käskude täitmisel toimub see käsu teisele masinatsüklile vastava signaali ALE vältel. Katkestust nõudev nullsignaal peab sisendis INT vältama vähemalt kolmele masinatsüklile vastava aja jooksul, et tagada väliskatkestuste trigeri lülitumist seisu Q3=1.

Katkestustrigeri ja indikaatortrigeri otstarve on järgmine. Katkestustrigeri väljundsignaali Q6 positiivne front, üleminek seisust 0 seisu 1, on selleks signaaliks, mis poollelioleva käsu täitmise järel põhiprogrammi täitmise katkestab. Sama signaal antakse ka indikaatortrigeri takteerimissisendisse C. Kui katkestustriger läheb seisu Q6=1 väliskatkestusnõudmise tõttu, siis seatakse indikaatortriger seisu Q5=1, kui taimerkatkestusnõudmise tõttu, siis seisu Q5=1. Seega inditseerib indikaatortriger kumba katkestust tuleb arvutil teenindama hakata. Oluline on siin märkida järgmist. Kui mõlemad katkestusnõudmised laekuvad samaaegselt, siis läheb indikaatortriger ikkagi seisu Q5=1. Seega on väliskatkestustel taimerkatkestuste ees prioriteet. Esmalt teenindatakse väliskatkestust ning alles seejärel järjekorras seisvat taimerkatkestust. Parasjagu teenindatavat taimerkatkestust väliskatkestusnõudmine siiski ei katkesta.

Signaal 1 väljundis Q6 näitab seda, et parasjagu toimub katkestavprogrammi täitmine. Uus üleminek seisust 0 seisu 1 saab siin aset leida alles pärast katkestustrigeri nullimist, mis toimub käsu RETR täitmisel või arvuti lähtestamisel. Seetõttu peab iga katkestavprogramm lõppema käsuga RETR. Katkestavprogrammi täitmise ajal on katkestused reeglina aparatuurselt keelatud ning neid ei saa sel ajal isegi käskudega EN I või EN DCNTI lubada. Katkestuste lubamiseks kat-

kestavprogrammi täitmise ajal tuleb kasutada fiktiivset käsku RETR. Seda võimalust on selgitatud õppevahendi teises viihikus käsu RETR kirjelduses toodud näites.

Katkestusnõudmise laekumisel, signaali Q6 üleminekul seisust 0 seisu 1, lõpetab arvuti esmalt poolelioleva käsu täitmise. Seejärel salvestatakse pinumällu käsuloenduri PC sisu ja olekuregistri PSW neli kõrgemat bitti ning laaditakse käsuloendurisse katkestavprogrammi esimese käsu aadress püsimalus. Katkestavprogrammide algusaadressid on arvutis aparatuurselt fikseeritud. Väliskatkestust teenindava katkestavprogrammi esimene käsk peab paiknema püsimalu panga nr.0 pesas aadressiga 003_H ning taimerkatkestavprogrammi esimene käsk sama panga pesas 007_H. Mõlemad katkestavprogrammid ning nende poolt kasutatavad alamprogrammid peavad tervikuna paiknema püsimalu pangas nr.0, sest katkestavprogrammide täitmise ajal käsud JMP ja CALL mälupanga triggeri TBF seisu käsuloenduri kõrgeimasse bitti PC₁₁ ei kanna.

Katkestusnõudmise rahuldamisel nullitakse automaatselt indikaatortrigger ning taimerkatkestusnõudmise rahuldamisel ka taimerkatkestuste trigger. Seega annulleeritakse taimerkatkestusnõudmine selle rahuldamisel automaatselt. Tõsisem on probleem väliskatkestusnõudmise õigeaegse annulleerimise-ga. Arvutil puudub spetsiaalne juhtimissignaali, mis katkestust nõudvale seadmele teataks, et nõudmine on rahuldatud. Ühelt poolt peab aktiivne nullsignaal sisendis INT püsima katkestusnõudmise rahuldamiseni. See ajavahemik võib kujuneda üsna pikaks juhul, kui nõudmine esitatakse taimerkatkestuse ajal. Teiselt poolt peab katkestussignaali sisendist INT olema kindlasti kõrvaldatud enne arvuti väliskatkestavprogrammist põhiprogrammi naasmist. Vastandjuhul siirdub programmi täitmine kohe katkestavprogrammi tagasi. Viimase õnnetu vältimiseks võib naasmiskäsu RETR eel organiseerida käsu JN1 abil katkestussignaali kõrvaldamist ootav tsükkel. Probleemi korrektseks lahendamiseks tuleb lisaks sellele varatite P1 või P2 üks viik loovutada katkestusnõudmise rahuldamist signaliseerivaks väljundviiguks, mille kaudu saab katkestavprogrammi alguses väljastada vajaliku kestusega vastus-

signaali.

Katkestavprogrammi siirdumisel salvestab arvuti põhiprogrammi naasmise aadressi (käsuloenduri PC sisu) ning programmiolekusõna PSW neli kõrgemat bitti automaatselt pinumällu. Naasmiskäsu RETR täitmisel nende registrite sisu ennistatakse. Katkestatud protsess ennistub täielikult siiski vaid siis, kui katkestavprogramm ei riku põhiprogrammi poolt kasutatavate registrite ning muutmälu pesade sisu. Selle tagamiseks soovitatakse üks registerpankadest reserveerida põhiprogrammi ning teine katkestavprogrammide tarbeks. Katkestavprogrammi alguses tuleb siis käsuga SEL RB valida katkestavprogrammidele reserveeritud registerpank ning akumulaatori sisu üldregistrisse salvestada. Katkestavprogrammi lõpus tuleb enne naasmiskäsku RETR akumulaatori sisu ennistada ning valida põhiprogrammile reserveeritud registerpank.

Teatavasti loendab loendusrežiimi seatud taimer viigu T1 kaudu arvutisse sisestatavaid impulsse. See võimaldab viiku T1 kasutada täiendava väliskatkestussisendina. Kui taimerkatkestused on lubatud ning loendusregistrisse on käsuga MOV T,A laaditud arv FF_H , siis põhjustab loenduri käivitamise järel signaali T1 esimene üleminek seisust 1 seisu 0 loenduri ületäitumise ning taimerkatkestuse. Katkestussüsteemi täiendava laiendamise võimalusi selgitatakse põhjalikumalt kolmandas peatükis.

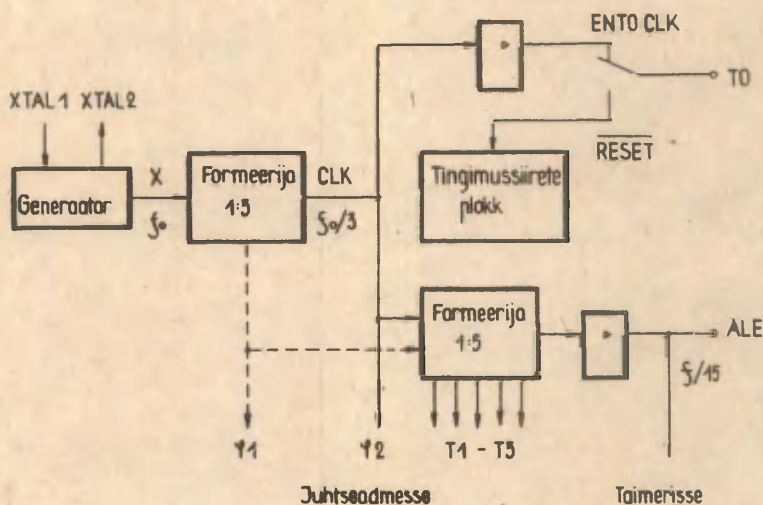
2.9. Juhtimis- ning takteerimisblokk.

Selle plokki koosseisu kuuluva juhtseadme ülesandeks on arvuti erinevate sõlmede koostöö ning häireteta andmevahetuse korraldamine. Juhtseade valib juhtimisalgoritmi vastavalt välissignaali EA poolt määratud töörežiimile, seda täpsustavate välissignaali RESET, SS, TO ja INT seisule ning parasjagu täidetava käsu koodile. Juhtimisalgoritmi realiseerimiseks väljastab ta arvuti sõlmedele nende tööd korraldavad ning sünkroniseerivad juhtimissignaale.

Käskude täitmine toimub arvutis masinatsükli teel. Sõltuvalt käsust kulub selleks kas üks või kaks masinatsük-

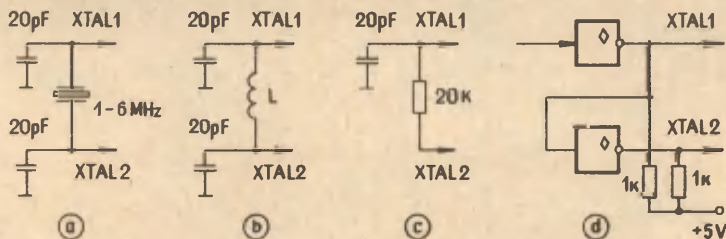
lit. Iga masinatsükkel koosneb omakorda viiest taktist. Juhtseadme ning seega ka kogu arvuti tööritmi määravad takteerimis- seadme poolt genereeritud signaalid.

Takteerimis- seadme põhisõlmedeks on signaalgeneraator ning kaks impulsside formeerijat. Seadme tööõhimõtet illustreerib joonis 16.

Joonis 16. Takteerimis- seadme põhimõtteskeem.

Signaalgeneraator on võimendi, mille sisendiks on viik XTAL1 ning üheks väljundiks viik XTAL2. Nende viikudega tuleb ühendada generaatori töösagedust määrav sageduslikult selektiivne tagasiside ahel või väline signaalgeneraator. Välisteguritest nõrgalt sõltuva stabiilse takteerimissignaali saamiseks tuleb viikudega XTAL ühendada kvartskristall nii, nagu on näidatud joonisel 17a. Kvartskristalli sagedus peab arvutil KM1816BE48 ja PBEO35 kuuluma vahemikku 1 - 6 MHz, arvuteil KM1816BE49 ja KM1816BE39 vahemikku 1 - 11 MHz. Takteerimissageduse etteandmiseks võib generaatori viikudega

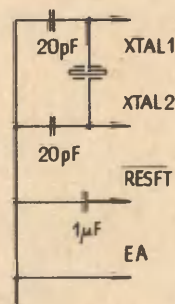

Joonis 17. Tagasisideahela või välise signaalgeneraatori ühendamine viikudega XTAL.

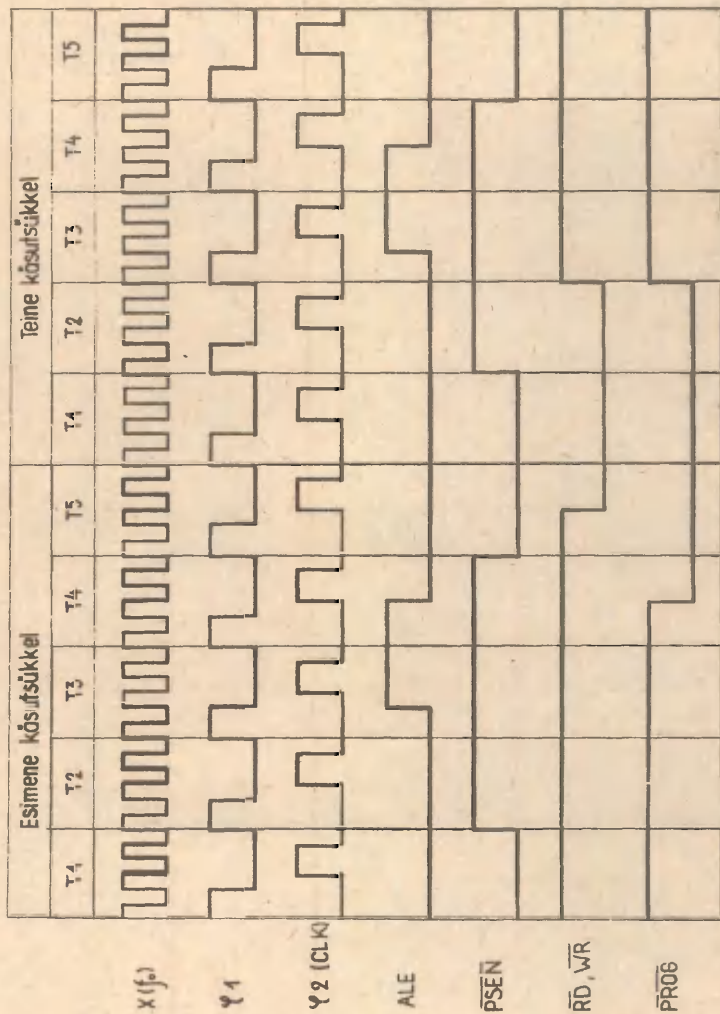
XTAL ühendada ka RC-ahela, LC-ahela või välise signaalgeneraatori nii, nagu on näidatud joonistel 17b, c ja d. Joonisel 18 on toodud skeem, mis tagab arvuti lähtestamise toite lülilimisel ning arvuti töö sisemise püsimaluga. Generaatori väljundsignaal X on samas faasis viigul XTAL2 oleva signaaliga. Selle signaali sagedust tähistame f_0 -ga.

Väljundsignaal X antakse sagedusjagajal baseeruva formeeriija sisendis. Formeeriija väljundist saame takteerimissignaali φ_2 , mille sagedus on $f_0/3$ ning perioodi pikkus on võrdne arvuti ühe tötakti kestusega. Algallikas [7] joon. 12-15 toodud aja-diagrammide alusel võib oletada, et juhtseade kasutab kahefaasilist takteerimissignaali φ_1 ja φ_2 (joonis 19). Kuna algallikates toodud skeemidel ei ole signaali φ_1 näidatud ega tekstis kommenteeritud, siis oleme joonisel 16 ta tähistanud punktiiriga.

Käsu ENTO CLK täitmise järel on arvuti viik TO seatud signaali φ_2 e. CLK väljundiks ning tingimussirde käsud JTO ja JNT0 ei ole enam kasutatavad. Viiku TO saab uuesti sisendiks seada vaid arvuti lähtestamissignaali RESET abil.

Joonis 18. Kvartsi ühendamine.

Joonis 19. Takteerimis- ning juhtimissignaale ajadiagrammid.

Teine formeerija väljastab juhtseadmele taktiimpulsse T1 - T5 ning masinatsükli korduvussageduslikku signaali ALE. Viimase sagedus on $f_0/15$ ning ta olemasolu väljundviigul ALE on selle tunnuseks, et takteerimiseseade töötab korrektselt. Signaali ALE kasutab sisendsignaalina taimerrežiimi seatud taimer.

Vajaduse korral väljastab juhtimis- ja takteerimisplakk lisaks juhtimissignaale ALE veel täiendavaid laiendusskeemide tööd korraldavaid signaale PSEN, RR, WR ning PROG. Signaalide T1 - T5 kuju ning täpne otstarve ei ole teada. Teiste siin mainitud signaalide ajadiagrammid on toodud joonisel 19. Arusaamatuste vältimiseks mainime, et juhtimissignaalid PSEN, RR, WR ja PROG ei ole regulaarsed signaalid. Signaali PSEN väljastab arvuti välise püsimalu lugemisel, signaali RR käskude MOVX A,@R ning INS BUS täitmisel, signaali WR käskude MOVX @R,A ning OUTL BUS täitmisel ja signaali PROG käskude MOVD A,P, MOVD P,A, ANLD P,A ja ORLD P,A täitmisel. Korras kiibi korral ei esine kunagi situatsiooni, kus samaaegselt väljastatakse neist signaalidest kahte või enam.

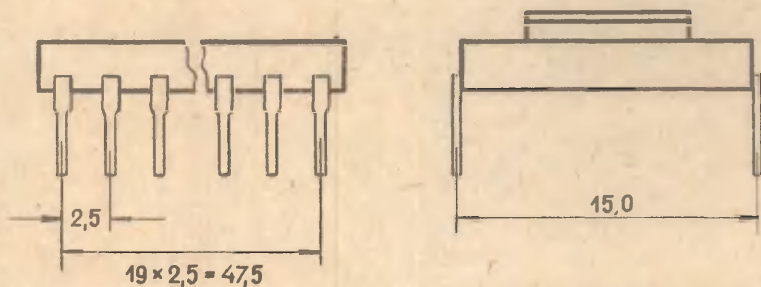
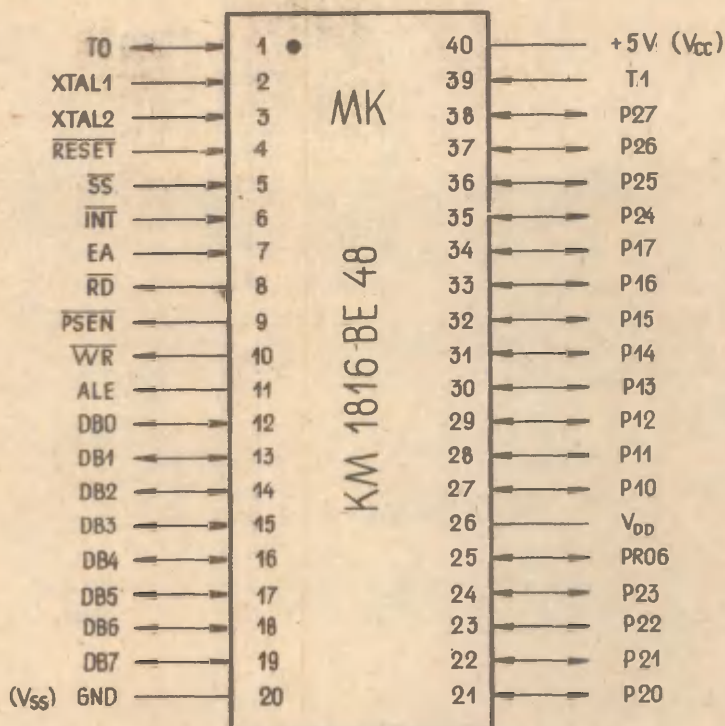
3. Arvuti ühendusskeem.

Arvuti ühendusskeem on toodud joonisel 20. Järgnevalt esitame kõigi viikude ning neile vastavate signaalide otstarbe lühida selgituse.

DB0 - DB7 (inglise keeles - databus) on kahesuunalise sisend-väljundvärati P0 viigud. Arvuti laiendamisel välise püsi- või muutmäluga kasutatakse neid viike multipleksse aadressi- ning andmesiini viikudena. Käsustikus - BUS.

P10 - P17 ja P20 - P27 (inglise keeles - port) on kvaa-sikahesuunaliste sisend-väljundväratite P1 ja P2 viigud. Värati P2 viike P20 - P23 kasutatakse veel välise püsimalu aadressi nelja kõrgema biti väljastamiseks ning andmevahetuseks laiendusväratitega P4, P5, P6 ja P7.

ALE (inglise keeles - address latch enable) on viik, mille kaudu töötav arvuti väljastab iga masinatsükli alguses

Joonis 20. Arvuti ühendusskeem.

sünkroimpulsi ALE. Seda kasutatakse viikude DBO - DB7 kaudu väljastatava aadressi laadimiseks välismälu aadressi lukkregistrisse või takteerimissignaalina, mille sagedus on $f_0/15$.

RD (inglise keeles - read) on lugemissignaali RD väljundviik, mida kasutatakse andmete välisest muutmälust või välisseadmetest viikude DBO - DB7 kaudu arvutisse lugemisel.

WR (inglise keeles - write) on salvestussignaali väljundviik, mida kasutatakse andmete välismällu või välisseadmesse salvestamisel viikude DBO - DB7 kaudu.

PSEN (inglise keeles - program store enable) on lugemissignaali väljundviik, mida kasutatakse käsukoodide välisest püsimalust viikude DBO - DB7 kaudu lugemisel.

EA (inglise keeles - external access) on sisendviik arvuti töörežiimi valikuks.

SS (inglise keeles - single step) on sisendviik, mida kasutatakse arvuti juhtimiseks programmi käskhaaval täitmise režiimis. Aktiivse nullsignaali ilmumine sisendisse SS peatab arvuti pärast poolelioleva käsu täitmist.

INT (inglise keeles - interrupt) on väliskatkestuste sisendviik, mis on kontrollitav ka tingimusliku siirdekäsuga JN1.

TO (inglise keeles - test) on sisend-väljundviik. Lähtestamise järel on ta tingimuslike siirdekäskudega JTO ning JNTO kontrollitav sisendviik. Käsu ENTO CLK täitmise järel väljastab arvuti selle viigu kaudu takteerimissignaali sagedusega $f_0/3$. Programmi salvestamisel arvuti sisemisse püsimalle kasutatakse seda viiku kas salvestamise või salvestatu kontroll-lugemise režiimide valikuks.

T1 (inglise keeles - test) on sisendviik, millel olev signaal on kontrollitav tingimuslike siirdekäskudega JT1 ning JNT1. Käsuga STRT CNT on ta seatav arvuti taimeris paikneva loenduri sisendiks.

RESET (inglise keeles - reset) on sisendviik, mida kasutatakse arvuti lähtestamiseks. Programmi salvestamisel arvuti sisemisse püsimalle laadib selle viigu kaudu antav impulss viikude DBO - DB7 ja P20 - P21 kaudu sisestatava aadressi käsuloendurisse.

XTAL1 ja **XTAL2** (inglise keeles - external crystal) on

viigud arvuti tööd takteeriva kvartskristalli, RC või LC ahela või välise generaatori ühendamiseks arvutiga.

PROG (inglise keeles - program) on väljundviik, mida kasutatakse laiendusvõratile P4 - P7 juhtimiseks või sisendviik, mida kasutatakse programmi salvestamisel arvuti sisse misse püsimalle.

GND (inglise keeles - ground) on viik, millega ühendatakse arvuti toiteallika nullklemm.

V_{CC} on toitepinge +5 V viik.

V_{DD} on viik, millele töörežiimis antakse pinge +5 V ning programmi püsimalle salvestamisel pinge +24,5 V.

Näeme, et enamus viike on meile juba tuttavad. Ülejäänutega tutvume põhjalikumalt õppevahendi järgmistes peatükides arvuti erinevate töörežiimide selgitamisel.

II ARVUTI TÖÖREŽIIMID

Arvuti töörežiimi määrab signaal viigul EA ning täpsustavad signaalid viikudel INT, RESET, SS ja TO. Signaal 0 viigul EA seab arvuti sisemises või välises püsimalus paikneva programmi täitmise režiimi. Selles režiimis alustab arvuti lähtestamise järel alati programmi täitmist käsust, mis paikneb sisemise püsimalu nullindas pesas. Kui käsuloenduri PC sisu saab seejuures suuremaks sisemise püsimalu viimase pesa aadressist, siis jätkab arvuti automaatselt käsukoodide lugemist välisest püsimalust. Arvutite KM1816BE48 ja KM1816BM49 jaoks on vaadeldav režiim põhiliseks töörežiimiks. Arvuteil KM1816BE39 ja PBEO35 sisemist püsimalu ei ole. Neil tuleb viigule EA anda signaal 1.

Signaal 1 viigul EA seab arvuti (sõltumata tüübist) välises püsimalus paikneva programmi täitmise režiimi. Lähtestamise järel alustab arvuti programmi täitmist käsust, mis paikneb välise püsimalu nullindas pesas. Arvuteile KM1816BE39 ja PBEO35 on see põhiliseks töörežiimiks. Arvutite KM1816BE48 ja KM1816BE49 korral nimetame režiimi, milles sisemist püsimalu ei kasutata, häälestusrežiimiks.

Mõlemas seni vaadeldud töörežiimis toimivad arvutile välised juhtimissignaalid RESET, INT ja SS. Signaal RESET põhjustab arvuti lähtestamise. Kui väliskatkestused on lubatud, siis katkestab signaal INT põhiprogrammi täitmise ning suunab lahenduskäigu katkestavprogrammi. Signaali SS kasutatakse programmi käskhaaval täitmisel. Kui signaal SS läheb seisuk 0, siis arvuti lõpetab poolelioleva käsu täitmise ning peatub.

Arvuti seadmiseks sisemise püsimalu programmeerimise või sinna salvestatu kontroll-lugemise režiimi tuleb viigule EA anda pinget, mis kuulub vahemikku 21,5 - 24,5 V. Kui viigul TO on seejuures signaal 0, siis on tegemist püsimalu programmeerimisega, vastandjuhul salvestatu kontroll-lugemisega.

Lisaks juba mainitud töörežiimidele käsitleme selles peatükis ka arvuti andmevahetust välise muutmäluga, kuna see toimub sarnaselt käsukoodide lugemisele välisest püsimalust.

Andmevahetust laiendusvāratitega P4, P5, P6 ja P7 vaatlēme ōpēvahēndi viimases peatūkis.

Arvuti tōōpōhimōtte paremaks selgitamiseks kasutame signaalide ajadiagrammide visandeid. Arvuti KM1816BE48 aja-diagrammide detailsed joonised koos neil kujutatud signaali-de staatiliste ning dūnaamiliste parameetrite arvvēārtuste-ga on esitatud ōpēvahēndi līsas.

4. Sisemises pūsimālus paikneva programmi tāitmine.

Teatavasti jagunevad arvuti kāsustikus olevad kāsud ūhe-baidisteks ūhetsūklilisteks kāsukudeks, ūhebaidisteks kahe-tsūklilisteks ning kahebaidisteks kahetsūklilisteks kāsukudeks. Alustame kōige lihtsamast - sisemises pūsimālus paiknevatest ūhetsūklilulistest kāsukudest koosneva programmi tāitmisest, mil laiendusmālude ning sisend-vāljundvāratite poole pōōrdumist ei toimu. Arvuti tōōd sel lihtsaimal juhul illustreerib joonis 21.

Masinatsūkkēl					Masinatsūkkēl				
T1	T2	T3	T4	T5	T1	T2	T3	T4	T5
Lug.	Deš.	Tāitmine			Lug.	Deš.	Tāitmine		
aadr.	PC+1	Jārgm. kāsū aadr.				PC+1	Jārgm. kāsū aadr.		

Joon. 21. Ūhetsūkliliste sisemises pūsimālus paiknevate kāsukude tāitmine.

Iga masinatsūkli esimese takti T1 vāltel loeb arvuti kāsukoodi kāsuregistrisse. Juhtimisalgoritmi tāpsustamiseks tarvilik kāsukoodi dešifreerimine toimub teise takti T2 vāltel ning kāsū tāitmine ūlejāānud taktide T3 - T5 vāltel.

Pūsimālu adresseeritakse arvutis kāsuloēnduri PC abil. Pārast kāsukoodi lugēmist kasvatatakse kāsuloēnduri sisu ūhe vōrra ning paralleelselt kāsū tāitmisega esitatakse pūsimā-

lule juba järgmise käsupesa aadress. Püsimälul on käsukoodi lugemiseni sellest pesast nüüd piisavalt aega loetava valmisseadmiseks.

Kuna sisemist püsimälu adresseeritakse mitu töotakti enne koodi lugemist, siis võib selgusetuks jääda millisest masinatsükli taktist algab lähtestamisjärgse esimese käsu täitmine. Selgub, et ka esimene masinatsükkel algab taktist T1 - käsukoodi lugemisest. Lähtestamissignaali andmisel sisendisse RESET nullitakse automaatselt käsuloenduri sisu ning püsimälule esitatakse nullinda mälupea aadress. Tehniliste tingimuste kohaselt peab lähtestamissignaali kestma vähemalt neljale masinatsüklile vastava aja vältel ning püsimälule jääb loetava valmisseadmiseks aega enam kui küllalt.

Erandlikuks käsuks ühetsükliliste käskude seas on käsk ENTO CLK. Selle täitmise järel väljastab arvuti viigule TO takteerimissignaali CLK. Ülejäänud ühetsüklilistest käskudest koosneva programmi täitmisel puudub igasugune võimalus väliste vahenditega arvuti sisulist tööd jälgida. Ainsateks formaalseteks välisilminguteks on signaalid viikudel XTAL ja ALE. Sarnane on situatsioon ka nende kahetsükliliste käskude korral, mis sisend-väljundväratite kaudu infot ei vaheta ning välise muutmälu poole pöördumist ei vaja. Nende käskude täitmine toimub sarnaselt joonisel 21 toodud ajadiagrammile. Teine masinatsükkel kulub täiendava sisemise infovahetuse-töötluse korraldamiseks. Arvuti kasutajal puudub praktiline vajadus täpselt teada, kuidas see toimub. Nende käskude ajadiagrammid, milliste korral selline vajadus võib tekkida, on alljärgides toodud ning meil on need esitatud tabelis 2.

Eraldi kommentaare vajab tabelis toodud andmetest töotakt T4. Selle töotakti keskel läheb signaal viigul ALE seisust 1 seisust 0 (vt. joonist 19). Seega antakse taimeris oleva loenduri sisendisse aktiivne signaal iga masinatsükli töotakti T4 keskel, ka siis, kui see tabelis näidatud ei ole. Välismälude poole pöördumisel tuleb ALE tagumist fronti kasutada mälupea aadressi fikseerimiseks.

Tingimuslike siirdekäskude puhul on tabelis esimese

Käskude täitmise ajadiagramm

Tabel 2.

Käsu mnemokood	Esimene käsutsükkel				Teine käsutsükkel					
	T1	T2	T3	*T4	T5	T1	T2	T3	*T4	T5
Ting. siire	Käskukoodi püsimalust lugemine	Käsluenduri PC slsu kasvatamine (PC+1)	Tingim. kontr. kontr.	Tingim. kontr. kontr.	-	Vahetu arvu püsimalust lugemine	-	(PO):= sadr.	-	-
ANL P, #data										
ORL P, #data										
ANL BUS, #data										
ORL BUS, #data										
ANLD P, A								Käsluenduri slsu kasv. (PC+1)	Tulemi lgaadimine varatlasse	
ORLD P, A										
MOVD P, A										
MOVD A, P										
IN A, P										
INS A, BUS										
MOVX A, @R										
MOVX @R, A										
OUTL P, A										
OUTL BUS, A										

Tabel 2 järg

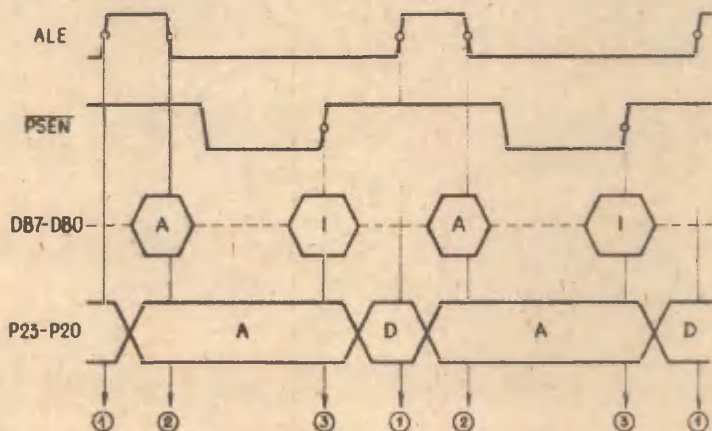
Mnemokood	T1	T2	T3	*T4	T5
STRT T	Käukoodi püsimalust lugemine	Käuloenduri PC sisu kaavatamine (PC+1)	-	-	Loenduri käivitam.
STRT CNT			-	-	Loenduri käivitam.
STOP TCNT			-	-	Loenduri seiskam.
EN I			-	Katkest. lubamine	
DIS I			-	Katkest. keelam.	
ENTO CLK			-	Tõ sead. väljund.	

masinatsükli lahtris T4 märgitud "tingimuse kontrollimine". Algallika [7] tabeli 12-11 andmetel toimub selles taktis vaid viigul T1 oleva signaali kontrollimine ja sedagi vaid firma poolt hiljem täiustatud arvuti tüüpides. Algallikas [1] joon. 25 on selles lahtris arusaamatu tekst "инкрем. по условию".

Märgime, et tabelis 2 ning joonisel 19 toodud ajadiagrammid ei ole piisavad arvuti töö kõigi aspektide täielikuks mõistmiseks. Toome ühe näite. Tabelist selgub, et käsu EN I täitmisel lubatakse katkestused taktis T4. Teisalt (vt. punkti 2.8.) on teada, et arvuti registreerib katkestusnõudmise juhul, kui katkestused on lubatud, sisendis $\overline{INT}$ on signaal 0, (ALE)=1 ning on käsu viimane tsükel. Toodud andmete põhjal ei selgu kas juhul ($\overline{INT}$)=0 algab katkestuse teenindamine käsu EN I täitmisele järgnevast masinatsüklist või alles pärast järgmise käsu täitmist. Ehk teisiti - kas käsu EN I täitmine toimub taktis T4 enne ALE tagumist fronti või mitte. Asja katseline uurimine näitab, et katkestuse teenindamine algab kohe käsu EN I täitmise järel. Sarnaseid küsimusi kerkib arvuti tulevasel kasutajal ilmselt hulgi. Kahjuks ei võimalda käesoleva õppevahendi maht kõiki probleeme ammendavalt käsitleda.

5. Välise püsimalu lugemine.

Monoliitarvutite seeria 1816 sisemist püsimalu omavad arvutid pöörduvad käsukoodide või vahetute andmete lugemiseks automaatselt välise püsimalu poole niipea, kui käsuloenduri PC sisu saab programmi täitmisel suuremaks sisemise püsimalu viimase pesa aadressist. Arvutite KM1816BE48 korral leiab see aset siis, kui $(PC) > 1023_{10} = 3FF_H$ ning arvutite KM1816BE49 korral, kui $(PC) > 2047_{10} = 7FF_H$. Kõik antud seeria arvutid, sõltumata tüübist, pöörduvad välise püsimalu poole ka siis, kui viigul EA on signaal 1. Seejuures kasutab arvuti väratit P0 multipleksse kahesuunalise aadressi- ning andmesiini väratina ja värati P2 nelja madalamat bitti aadressi- väratina. Arvuti ja välise püsimalu koostöö sünkroniseerimi-

- ① - Värati P2 kaudu väljastatavate andmete fikseerimine
- ② - Aadressi fikseerimine
- ③ - Sõna lugemine välisest püsimalust
- A - Aadress D - Andmed I - Mdlusõna

Joonis 22. Lugemine välisest püsimalust.

seks väljastab arvuti signaale ALE ja PSEN. Info lugemist välisest püsimalust illustreerib joonisel 22 toodud ajadiagramm (vt. ka joonist 19 ja tabelit 2).

Käsukskoodi või vahetult antud arvu püsimalust lugemine toimub masinatsükli esimese takti T1 lõpus. Selleks valmistumine algab juba eelmise masinatsükli taktis T3, mil mälupea aadressi esitamiseks väljastab arvuti värati P0 viikudele DBO - DB7 käsuloenduri madalama baidi PC0 - PC7 ning värati P2 viikudele P20 - P23 käsuloenduri kõrgema poolbaidi PC8 - PC11. Signaali ALE tagumine front järgmise takti T4 keskel on märguandeks selle kohta, et aadress on siinil stabiilne. Kuna siini on peatselt vaja mälupea sisu lugemiseks arvutisse, siis peab väline skeem aadressi madalama baidi signaali ALE tagumise fronti ajal fikseerima.

Välismälust lugemise signaali PSEN väljastab arvuti töotakti T5 alguses pärast värati P0 viikude kõrgeoomilisse olekusse seadmist. See signaal lubab püsimalul andmebaidi siinile väljastada. Mälu poolt siinile seatav sõna peab siinil stabiilne olema lugemistakti T1 lõpus signaali PSEN tagumise fronti ajal, mil toimub andmebaidi arvutisse lugemine. Veidi pärast signaali PSEN tagumist fronti seab arvuti siini jälle kolmandasse olekusse ning valmistub järgmise aadressi väljastamiseks.

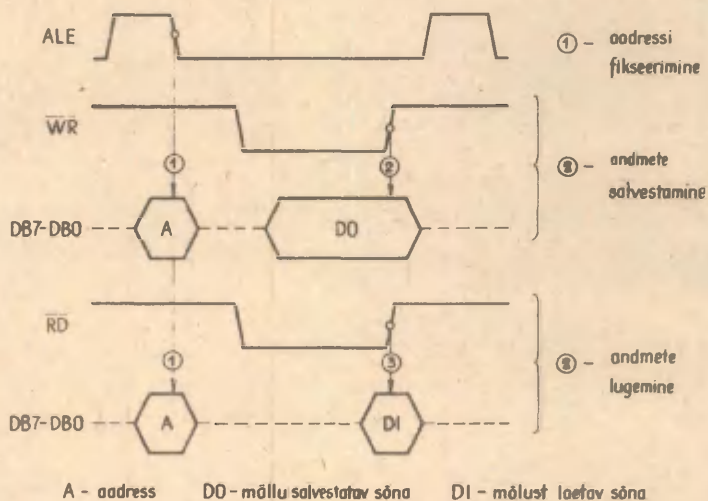
Aadressi kõrgema poolbaidi väljastamise ajaks teisaldatakse värati P2 viikude fiksaatorites olev info vaheregistrisse hoiule. Signaali PSEN tagumise fronti järel fiksaatorite sisu ennistatakse. See võimaldab äärmise vajaduse korral ka viike P20 - P23 väljundväratil viikudena kasutada. Selles juhul tuleb arvutit väliselt laiendada skeemiga, mis nende viikude kaudu väljastatava info fikseerib signaali ALE esimese fronti ajal.

Märgime veel, et lähtestamise vältel, mil RESET=0, väljastab arvuti regulaarselt signaali ALE ning juhul EA=1 ka signaali PSEN. Kui EA=1, siis väratid P0 ja P2 käituvad lähtestamise vältel nii nagu välise püsimalu lugemise režiimis. Detailsemalt on seda juhtu käsitletud paragrahvis 7.

6. Andmevahetue välise muutmäluga.

Andmevahetust välise muutmäluga korraldavad ühebaidised kahetsüklilised käsud MOV A,QR ja MOV QR,A. Käsu esimeses tsüklis toimub käsukoodi lugemine ning dešifreerimine ja teises tsüklis selle täitmine. Välise muutmälu pesade adresseerimisel kasutab arvuti kaudset adresseerimismoodust - käsukoodi aadressivälja bitid viitavad ühele aadressiregistristest RO, R1 või RO', R1', milles paikneb mälupea aadress. Kuna aadress on 8 bitine, siis saab välise muutmälu maht olla vaid 256 mälupea.

Sarnaselt välise püsिमälu lugemisega kasutatakse ka välise muutmälu poole pöördumisel väratit PO kahesuunalise multipleksse aadressi- ja andmesiini väratina. Väratit P2 viigud välise muutmäluga toimivas infovahetuses ei osale. Arvuti ning välise muutmälu tööd sünkroniseerivad aadressi fikseerimise signaal ALE, lugemissignaali RD ning salvestussignaali WR. Andmevahetuse diagrammid on toodud joonisel 23 ning tabelis 2.

Joonis 23. Andmevahetue välise muutmäluga .

Kuna siini viigud DB7 - DBO on kasutuses nii aadressi- kui ka andmesiinina, peab välise muutmälu skeem sisaldama aadressi fiksaatorit. Signaali ALE tagumise fronti ajal on arvuti poolt mälule väljastatav mälupesa aadress siinil stabiilne. Seega tuleb ALE tagumist fronti kasutada aadressi fikseerimiseks.

Info välisesse muutmälu salvestamisel teatab signaali WR esimene front mälule, et toimub andmete salvestamine. Andmed on siinil stabiilsed WR-impulsi tagumise fronti ajal, mis peab salvestamise lõpule viima.

Info välisest muutmälust lugemisel teatab viigule RD antava signaali esimene front mälule, et arvuti on siini sisen-diks lüüdnud ning mälu võib loetava pesa sisu siinile kanda. Andmed peavad siinil stabiilsed olema RD-impulsi tagumise fronti ajal, mil toimub nende arvutisse lugemine.

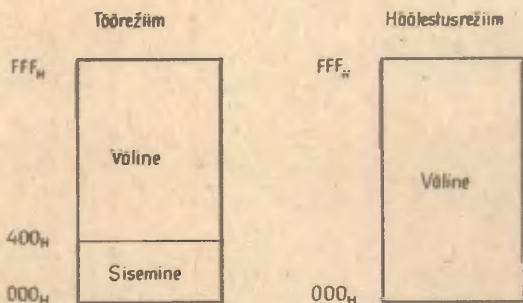
Välise püsिमälu ning muutmälu kasutamise näiteid on kirjeldatud õppevahendi viimases peatükis.

7. Hääleetusrežiim.

Sisemist püsिमälu omavad monoliit arvutid võivad püsिमälu kasutada kahel erineval moel. Kui viigul EA on signaal 0, siis kasutavad nad sisemist või välist püsिमälu. Lähtestamise järel alustavad nad alati sisemises püsिमälus paikneva programmi täitmist. Kui käsuloenduri sisu saab seejuures suuremaks viimase sisemise püsिमälu pesa aadressist, siis pöörduvad need arvutid automaatselt välise püsिमälu poole. Arvutil KM1816BE48 algab väline püsिमälu selles režiimis aadressist 400_H ning arvutil KM1816BE49 - aadressist 800_H . Kui viigul EA on signaal 1, siis on sisemise püsिमälu kasutamine keelatud ning lähtestamise järel hakkab arvuti täitma programmi, mille esimene käsk on välise püsिमälu nullindas pesas. Üeldut illustreerib joonis 24.

Vaadeldud arvutitel on põhiliseks töörežiim, mille korral programmi täitmine algab sisemises püsिमälus paiknevast programmist. Teist moodust kasutatakse arvuti häälestamisel, programmi silumisel ning diagnostika eesmärkidel. Seetõttu

nimetame sisemist püsimalu omavate arvutite korral esimest režiimi lihtsalt töörežiimiks ning teist - häälestusrežiimiks.

Joonis 24. Arvuti KM1816BB48 püsimalu aadressid.

Arvuti häälestamisel ning programmide silumisel kasutatakse sageli moodust, mida erialases kirjanduses nimetatakse mälu emuleerimiseks. Püsimalu emuleerimisel ühendatakse arvutiga püsimalu kiibi asemel muutmäludel baseeruv seade e. mälu emulaator, mis on ühendatav veel mingi teise arvutiga. Selle teise arvuti abil saab vajaliku programmi emulaatorisse salvestada. Seejärel lülitatakse emulaatormälu häälestatava arvutiga ning häälestatav arvuti seatakse häälestusrežiimi - emulaatoris paiknevat programmi täitma. Nüüd on kohe näha, kas häälestatav arvuti või silutav programm teevad mis tarvis või mitte. Viimasel juhul saame mälu lülida jälle abiarvuti mälupiirkonda ja programmis vajalikud muudatused teha. Protsessi korratakse seni, kuni häälestatav arvuti töötab vajaliku programmiga laitmatult. Seejärel salvestatakse see programm püsikasutamiseks arvuti püsimalu või välise püsimalu kiipidesse.

Seeriatootmisse minevate arvutite ning nende programmivarustuse korrektsele projekteerimisel luuakse ka võimalused arvuti korrasoleku kontrollimiseks - valmistatakse diagnostikaseadmed ja diagnostikaprogrammid. Ka meie monoliitarvutite korral on see võimalik.

Sisemist püsimalu omavate arvutite korral võime diagnostikaprogrammi salvestada välise püsimalu algusse, kuhu arvuti tavalises töörežiimis kunagi ei pöördu. Lülides arvuti häälestusrežiimi, hakkab see lähtestamise järel välise püsimalu alguses paiknevat diagnostikaprogrammi täitma.

Sisemise püsimaluta monoliitarvutite korral võib diagnostika eesmärkidel kasutada spetsiaalset püsimalu kiipi, millega saame välise püsimalu kiibi asendada.

Korrektne režiimi vahetamine peab toimuma lähtestamise ajal, mil viigul $\overline{\text{RESET}}$ on signaal 0. Välise püsimaluga toimuva infovahetuse ajadiagrammid on häälestusrežiimis ning harilikus töörežiimis ühesugused (vt. joonist 22). Oluliseks erinevuseks nende režiimide vahel on arvuti käitumine lähtestamise vältel. Kui $\overline{\text{RESET}}=0$ ning $\text{EA}=1$, siis arvuti väljastab lisaks signaalile ALE regulaarselt ka välise püsimalu lugemise signaali $\overline{\text{PSEN}}$ ning värat P_0 ja värati P_2 neli madalamat bitti käituvad nii nagu välismälu regulaarse lugemise ajal. Signaali ALE tagumise frondi ajal on mainitud viigud väljunditeks, mille kaudu arvuti väljastab nulli seatud käsuloenduri PC sisu. Seega toimub lähtestamise ajal välise püsimalu regulaarne adresseerimine ning mälu on arvuti esimeses töotaktis valmis arvutile esimese käsu koodi edastama. See on nii ka sisemise püsimaluta arvutite KM1816BE39 ja PBE035 korral. Neile on režiim $\text{EA}=1$ ainsaks ning põhiliseks töörežiimiks.

8. Sammtalitus.

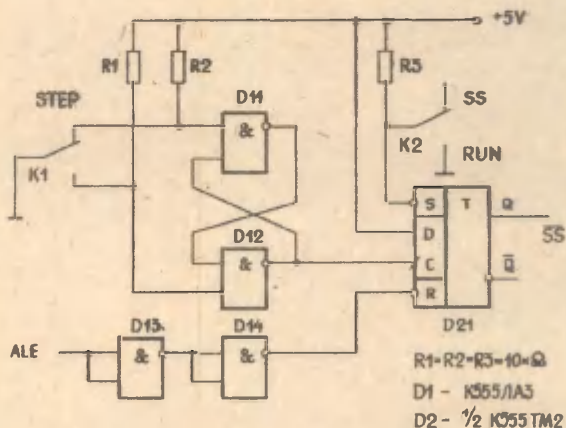
Sammtalitluseks e. programmi käskhaaval täitmiseks nimetatakse programmi silumist lihtsustavat võtet, mille korral protsessoril lastakse iga käsu täitmisel automaatselt peatuda ning järgmise käsu täitmisele asuda alles pärast lubava välise signaali saamist.

Meie arvuti seadmiseks sammtalitluse režiimi tuleb kasutada sisendit $\overline{\text{SS}}$ (inglise keeles - single step). Arvuti kontrollib seda sisendit iga käsu (kahetsüklilistel käskudel käsu teise tsükli) kolmandas taktis T_3 niipea, kui sig-

naal ALE saab seisu 1. Kui $(\overline{SS})=0$ & $(ALE)=1$ ning on käsil käsu viimane masinatsükkel, siis siirdub arvuti SS-režiimi - väljastab värati P0 ja värati P2 madalama poole viikudele järgmisena täitmisele tuleva käsu aadressi, jätab väljundi ALE seisu 1 ning jääb ootama töö jätkamist lubava signaali 1 ilmumist sisendisse $\overline{SS}$. Selle ilmunisel jätkab arvuti tööd poolelijäänud kohast töotaktis T3. Töö jätkumise tunnuseks on üleminek 1 $\rightarrow$ 0 väljundis ALE. Kui soovime tööd ka järgmise käsu täitmisel peatada, tuleb enne ALE järgmist minekut seisu 1 anda uus peatussignaali $(\overline{SS})=0$.

Tavaliselt kasutatakse SS-režiimi koos häälestusrežiimiga, mil arvuti töötab välise püsimaluga. Sellisel juhul väljastab ta niikuinii järgmisena täitmisele tuleva käsupesa aadressi värati P0 ja värati P2 madalama poole viikudele. Harilikus töörežiimis, kus väratid P0 ja P2 võivad olla kasutuses üldotstarbeliste väljundväratitena, rikub SS-režiimi minekuga kaasnev aadressi väljastamine värati kaudu väljastatavad andmed. Neid on välisseadme jaoks võimalik päästa välise fikseerimise teel signaali ALE esimese frondi ajal.

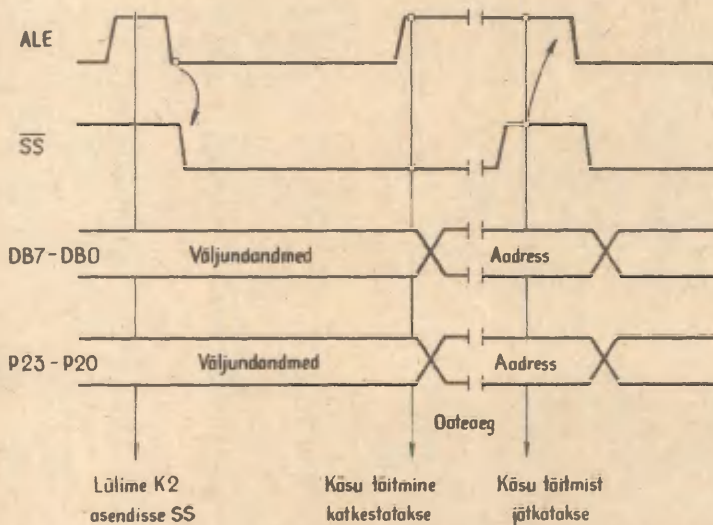
Sammatalitlust korrektselt realiseerida võimaldav elektroonikaekkeem on toodud joonisel 25. Selle abil saab täpselt

Joonis 25. Skeem SS-režiimi kasutamiseks.

ajastada arvuti töö jätkamist lubava signaali ($\overline{SS}$)=1 kestust. Kui signaal ($\overline{SS}$)=1 kestab liiga kaua, jõuab arvuti selle väl-
tel rohkem kui ühe käsu täita. Joonisel 26 on toodud $\overline{SS}$ -re-
žiimi ajadiagramm eeldusel, et väratid P0 ja P2 on väljund-
väratid ning kasutatakse joonisel 25 esitatud skeemi.

Kui lüliti K2 on asendis "RUN", siis on trigeri S-si-
sendis signaal 0, mis hoiab ta väljundi Q ning seega ka ar-
vuti sisendi $\overline{SS}$ seisus 1. Arvuti on harilikus programmi täit-
mise režiimis. Kui viime lüliti K2 asendisse "SS", siis muu-
tub aktiivseks trigeri nullimissisend R. Niipea kui ALE lä-
heb seisu 0, viiakse ka triger seisu Q=0 ning arvutilt nõu-
takse peatumist.

Joonis 26. $\overline{SS}$ -režiimi ajadiagramm.

Peatust nõudva nullsignaali avastab arvuti järgmise ma-
sinatsükli taktis T3 niipea, kui ALE läheb seisu 1. Seepea-
le käsu täitmine katkestatakse. Arvuti ootab sisendisse $\overline{SS}$
töö jätkamist lubavat signaali 1. Selle signaali andmiseks
tuleb vajutada sõrmisele "STEP", mis kutsub trigeri taktee-
rimissisendis C esile ülemineku 0→1. Kuna sisend C on otse-

ne dünaamiline eisend, siis põhjustab üleminek $0 \rightarrow 1$ siin trigeri väljundi Q ning arvuti sisendi SS mineku seisu 1. Arvuti jätkab tööd. Niipea kui ALE läheb seisu 0, läheb ka triger seisu $Q=0$ ning arvutilt nõutakse jälle peatust. Arvuti avastab selle järgmise käsu täitmisel ning katkestab jälle oma töö. Kui sõrmis vabastada ning uuesti vajutada, siis täidetakse ka järgmine käsk jne.

9. Arvuti sisemise püsimalu programmeerimine.

Kasutaja poolt programmeeritavat EPROM-tüüpi sisemist püsimalu omab vaid arvuti KM1816BE48. Programmeerimisele asumisel peab mälu olema kustutatud - kõigis mälupeades peab olema arv 00_{H} .

Püsimalu programmeerimine toimub pesahaaval. Iga mälupeesa programmeerimine sisaldab järgmisi etappe: arvuti viiakse programmeerimisrežiimi, sisestatakse programmeeritava mälupeesa aadress, aadress fikseeritakse, sisestatakse mälupeessa salvestatav arv, programmeeriva impulsiga salvestatakse see arv valitud mälupeessa, arvuti viiakse püsimalu salvestatu lugemise režiimi ja kontrollitakse salvestatu õigsust. Enne järgmise mälupeesa programmeerimisele asumist tuleb eelmise programmeerimistsükkel täielikult lõpetada.

Püsimalu programmeerimisel kasutatavate viikude otstarve on järgmine:

XTAL1 - selle viigu kaudu sisestatakse takteerimissignaali, mille sagedus peab kuuluma vahemikku 1 - 6 MHz. On lubatud ka mainitud vahemikku kuuluva resonantssagedusega kvartskristalli ühendamine viikudega XTAL1 ja XTAL2 eespool kirjeldatud viisil.

RESET - selle viigu kaudu sisestatakse arvutisse programmeeritava mälupeesa aadressi fikseeriv signaal.

TO - selle viigu kaudu seatakse arvuti programmeerimise või salvestatu kontrollimise režiimi.

EA - selle viigu kaudu seatakse arvuti programmeerimise ning salvestatu kontrollimise režiimi.

DB7 - DBO - need viigud on kaetusee kahesuunalise aadressi- ja andmesiini viikudena. Siitkaudu sisestatakse arvutisse programmeeritava mälupea aadressi 8 madalamat bitti ja mällu salvestatav arv. Nende viikude kaudu väljastab arvuti mällu salvestatu õigsuse kontrollimisel mälupea salvestatud arvu.

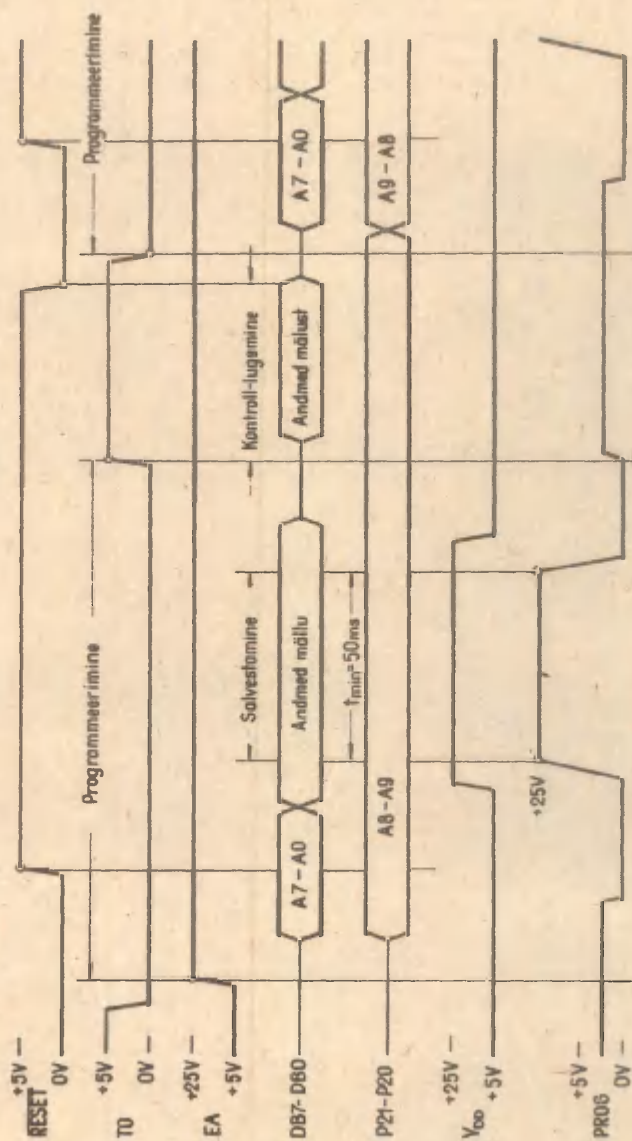
P21 - P20 - neid viike kasutatakse mälupea aadressi kahe kõrgema biti sisestamiseks arvutisse.

V_{DD} - selle viigu kaudu antakse arvutile programmeerimispinge (toide).

PROG - selle viigu kaudu sisestatakse arvutisse programmeerimisimpulss.

Püsimalu programmeerimisel kasutatakse mikroarvutit sisaldavat abiseadet - programmaatorit, mis automaatselt korraldab kogu programmeerimiseks ning salvestatu õigsuse kontrollimiseks vajaliku töö. Programmeerimisega seotud signaalide ajadiagramm on toodud joonisel 27. Algallikate [3 ja 8] põhjal on programmeerimiseeskiri järgmine:

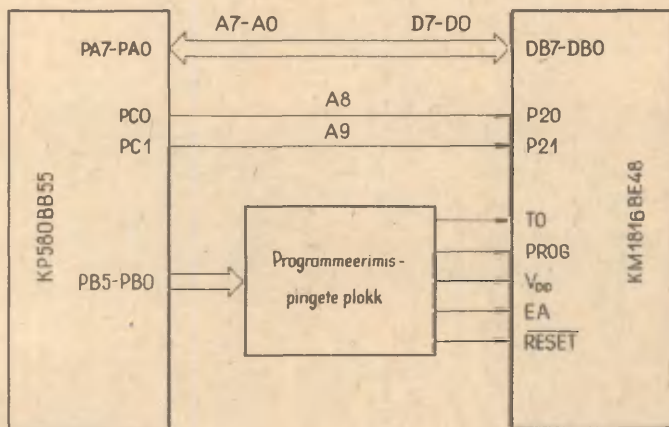
1. Viikudele V_{DD} , TO ja EA tuleb anda pinge +5 V ning viigule RESET pinge 0 V. Nendes tingimustes tuleb arvutikiip pista programmaatoril olemasse peasa ning kontrollida signaali ALE olemasolu. Valepidi peasa pistetud arvutikiibi programmeerimiskatse rikub kiibi.
2. Viigule TO tuleb anda pinge 0 V, mis valib programmeerimisrežiimi.
3. Viigule EA tuleb anda pinge +24,5 V, mis aktiveerib programmeerimisrežiimi.
4. Värati PO viikudele DB7 - DBO tuleb anda mälupea aadressi kaheksa madalamat bitti ning värati P2 viikudele P21 - P20 aadressi kaks kõrgemat bitti.
5. Viigule RESET tuleb rakendada pinge +5 V, mis fikseerib arvutis esitatud aadressi.
6. Värati PO viikude kaudu tuleb nüüd arvutisse sisestada mälupea salvestatav arv.
7. Viigule V_{DD} tuleb rakendada programmeerimispinge + 25 V.
8. Viigule PROG tuleb rakendada pinge 0 V ja seejärel vähemalt 50 ms kestev programmeerimispinge +25 V.

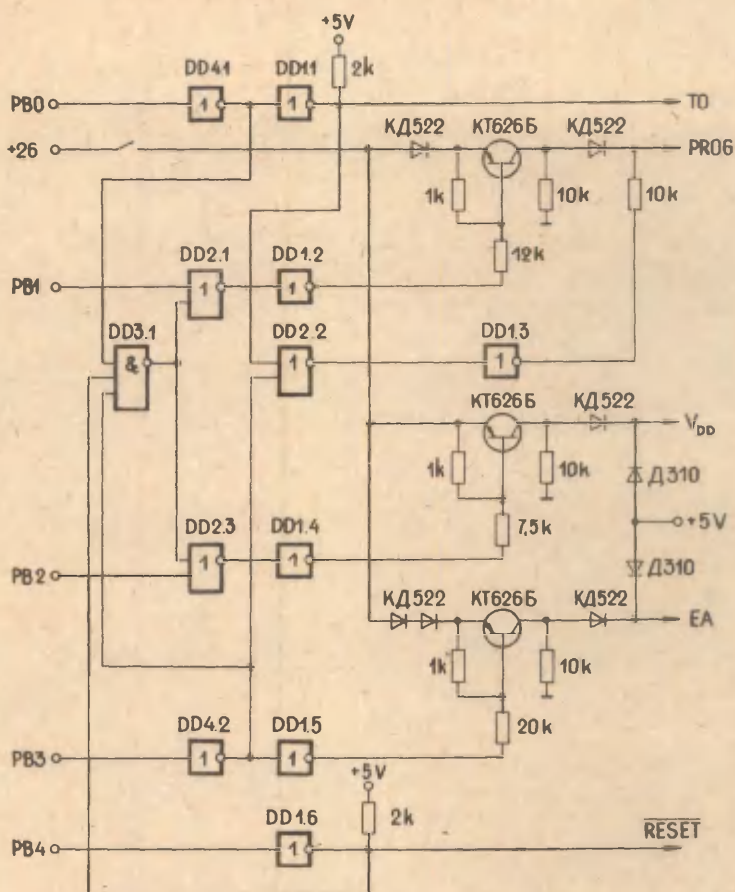
Joonis 27. Sisemise püsivõlli programmeerimine ja kontroll-lugemine.

9. Viigul V_{DD} tuleb pinget vähendada +5 voldini. Sellega on mälupessa salvestamine lõpetatud ning algab salvestatu õigsuse kontrollimine.
10. Viigule TO tuleb rakendada pinge +5 V, mis seab arvuti püsimalle salvestatu kontrollimise režiimi. Arvuti väljastab viikudele DB7 - DBO mälupesa sisu. Programmaator peab lugema arvuti poolt väljastatud arvu ning võrdlemise teel kontrollima salvestatu õigsust.
11. Järgmise mälupesa programmeerimiseks tuleb viigule TO ja seejärel viigule $\overline{\text{RESET}}$ rakendada pinge 0 V ning korrata eespool kirjeldatud protseduuri alates punktist nr.4 kuni kogu vajalik info saab mällu salvestatud.
12. Enne arvutikiibi programmaatoril olevast pesast väljavõtmist tuleb arvuti viigud viia punktis nr.1 näidatud seis.

Programmeerimissignaali täpsed parameetrid on esitatud õppevahendi lisa. Joonistel 28 ja 29 on toodud programmaatori üks võimalik variant. Seadet juhitakse mikroprotsessoril KP580MK80 baseeruva mikrokontrolleri rööpvärati KP580BB55 kaudu.

Joonis 28. Arvuti sisemise püsimalu programmeerimiseseade.

DD1 ja DD4 - K555ЛН1
 DD2 - K555ЛЕ1
 DD3 - K555ЛА4

Joonis 29. Programmeerimisepingete plokk.

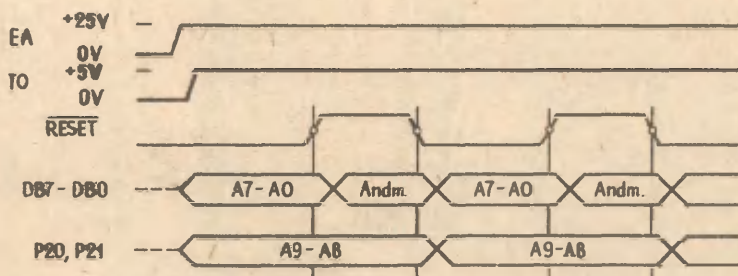
10. Sisemise püsimalu kontroll-lugemine.

Sisemise püsimalu kontroll-lugemise vajadus esineb alati enne selle mälu programmeerimist, mil on tarvis veenduda selles, et mälu on kustutatud. Sellise lugemise vajadus võib tekkida ka arvutil baseeruva seadme remontimisel, kui kaheldakse, et häired seadme töös on tingitud mälu osalisest kustumisest.

Arvuti viimiseks kontroll-lugemise režiimi tuleb:

1. Viigule RESET rakendada pinge 0 V;
2. Viigule EA rakendada pinge +24 V;
3. Viigule TO rakendada pinge +5 V.

Seejärel tuleb esimese mälupeesa aadress sisestada arvutisse selle värati P0 viikude DB7 - DBO ning värati P2 viikude P21 - P20 kaudu (arvutil KM1816BE49 viikude P22 - P20 kaudu). Aadressi fikseerimiseks arvutis tuleb nüüd viigule RESET rakendada pinge +5 V. Aadressi fikseerimise järel seab arvuti viigud DB7 - DBO väljunditeks, kuhu väljastab adresseeritud mälupeesa sisu. Andmed püsivad väljundis kuni viigul RESET on pinge +5 V. Pinge 0 V andmisega viigule RESET algab järgmise mälupeesa kontroll-lugemine jne. Üeldut illustreerib joonisel 30 toodud ajadiagramm.

Joonis 30. Sisemise püsimalu kontroll-lugemine.

11. Püsimälu kustutamine.

Püsimälu kustutamiseks tuleb kristallile läbi kiibil oleva akna juhtida ultraviolettkiirgus, mille lainepikkus $\lambda \approx 254 \text{ nm}$. Kustutamiseks vajalik integraalne kiirgusdoos on orienteeruvalt 15 J/cm^2 . Vajalikud tingimused tagab bakterioloogiline lamp DP5-8-0.4.2, kui kiip paikneb lambist 10 cm kaugusel ning kiirituse kestus on 60 ± 5 minutit.

III ARVUTI VÄLINE LAIENDAMINE.

Kui arvuti sisemise mälu maht või sisend-väljundkanalite arv osutuvad püstitatud ülesande täitmiseks liialt napiks, siis võib arvutit väliselt laiendada. Arvuti käsustik ja ehitus võimaldavad otseselt laiendada:

- püsिमälu kuni nelja kilobaidini;
- muutmälu kuni 320 baidini;
- sisend-väljundkanalite arvu täiendavate neljabitiste väratite P4 - P7 kasutuselevõtuga.

Kasutades spetsiaalseid võtteid saab nii mälu mahtu kui ka infokanalite arvu laiendada kuitahes suureks. Kuna arvuti värat PO on kasutatav ka kahesuunalise siinina, mis on ühildatav seeria KP580 elementidega, siis on arvuti väliseks funktsionaalseks laiendamiseks kasutatavad ka selle seeria elemendid.

Kuigi arvuti laiendamisvõimalused on väga laiad, on ta projekteeritud eeskätt siiski lihtsamate automatiseerimis-ülesannete lahendamiseks. Enam kui kahe-kolme suure integraallülituse lisamist arvuti konfiguratsiooni ei peeta otstarbekaks. Keeruliste ülesannete lahendamisel osutub tunduvalt otstarbekamaks kasutada mingit universaalprotsessoril baseeruvat süsteemi, mis tagab komponentide sama arvu ja maksumuse juures süsteemile hoopis universaalsemad omadused.

12. Püsिमälu väline laiendamine.

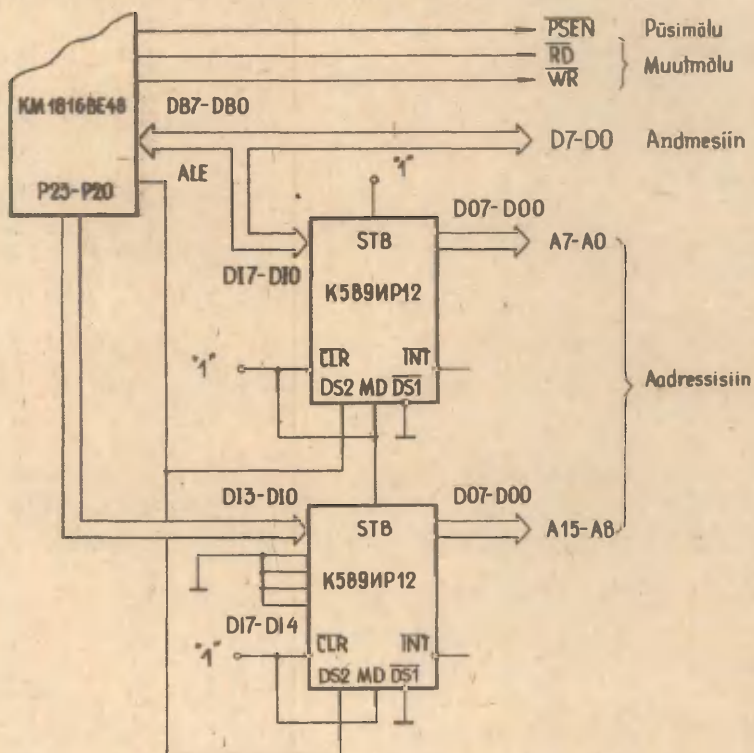
Püsिमälu välisele laiendamisele asudes meenutame järgmist:

1. Püsिमälu adresseerimist käsuloenduri PC kaudu kirjeldasime punktis 2.2. Sisemise püsिमälu pesade poole pöördumisel väljastab arvuti vaid signaali ALE. Kui käsuloenduri sisu saab suuremaks sisemise püsिमälu viimase pesa aadressist, siis läheb arvuti automaatselt välise püsिमälu lugemise režiimi.

2. Välise püsिमälu lugemise režiimi kirjeldasime punktis 5. Värati PO viigud DB7 - DBO on siin kasutuses kahesu-

nalise multipleksse aadressi- ja andmesiini viikudena, värati P2 viikude P23 - P20 kaudu valjab arvuti aadressi neli kõrgemat bitti ning lisaks signaalile ALE valjab arvuti viigu PSEN kaudu veel püsimälu lugemissignaali. Valjabstata- v aadress on arvuti viikudel DB7 - DBO stabiilne signaali ALE tagumise frondi ajal ja malusona loetakse arvutisse signaali PSEN tagumise frondi ajal.

Kuna meil multipleksse aadressi- ja andmesiiniga mälu- kiipe ei toodeta, tuleb nii püsi- kpi ka muutmälu välisel laiendamisel aparatuuraelt moodustada väline aadressisiin. Seda võib teha nii, nagu on näidatud joonisel 31.

Joonis 31. Skeem välise aadressisiini moodustamiseks.

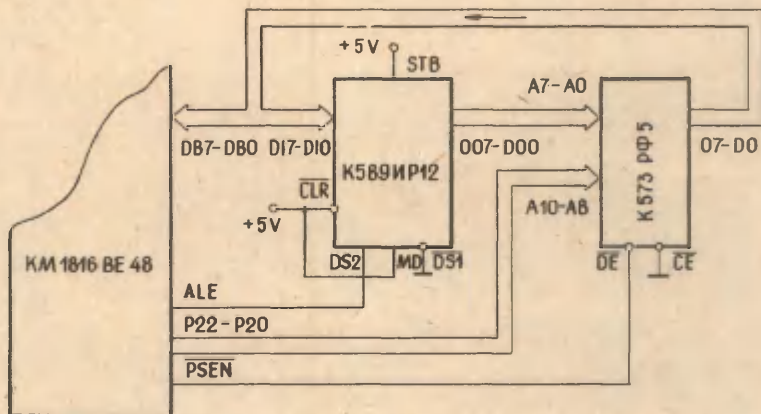
Aadressi fiksaatorina on kasutatud multifunktsionaalseid värateid K589MP12, mis sisaldavad kaheksabitist fiksaatorit ja väljundpuhvit. Kui viigul MD on signaal 1, siis väljundpuhvid on avatud ja sisenditesse DI7 - DIO antud arv fikseeritakse signaali DS1 & DS2 nullimineva frondiga. Kuna meie juhul on DS1=0 ja sisenditesse DS2 antakse signaal ALE, siis fikseeritakse arvuti poolt väljastatav aadress väratites just õigel momendil - signaali ALE tagumise frondi ajal. Väratite väljundid DO7 - D00 moodustavad 16-bitise aadressisiini, mille neli kõrgemat bitti on muutumatult seisus 0, sest joonisel on alumise värati sisendites DI7 - DI4 signaal 0. Nõnda moodustatud 12-bitisesse aadressivahemikku võib paigutada 4 kilobaiti püsimalu, mille lugemiseks tuleb kasutada signaali PSEN.

Kuna arvuti KM1816BE48 korral sisemise püsimalu esimest kilobaiti tavalises töörežiimis välismälu poole pöördumisel ei adresseerita, saame sinna salvestada arvuti diagnostika-programmi. Kui arvuti viia viigu EA kaudu häälestusrežiimi (vt. punkti 7), siis kasutab ta ainult välist püsimalu ning hakkab programmi täitma alates välismälu algusaadressist 000^H.

Soovi korral võime välist püsimalu veelgi laiendada. Täiendavate mälu pankade adresseerimiseks võime kasutada värati P2 ülejäänud viike P27 - P24, ühendades need värati K589MP12 seni kasutamata sisenditega DI7 - DI4 või otse mälu kiipide selekteerimise dešifraatoriga. Nõnda saame välist püsimalu laiendada juba 64 kilobaidini. Sellise mooduse kasutamisel tuleb lisaks käsustikus olevatele mälu pankade valiku käskudele SEL MBO ja SEL MB1 kasutada käsku OUTL P,A täiendavalt loodud väliste pankade valikuks värati P2 nelja kõrgema biti kaudu.

Joonisel 32 on toodud eelmisest lihtsam püsimalu laiendusskeem, mis lisab kilobaidi välist töömälu ja kilobaidi püsimalu diagnostikaprogrammi jaoks. Fikseeritakse vaid aadressi kaheksa madalamat bitti. Aadressi kolm kõrgemat bitti antakse värati P2 viikude P22 - P20 kaudu otse mälu kiibi K573P05 aadressisisenditesse. Selle mälu esimest kilobaiti arvuti tavalises töörežiimis ei adresseeri. Kui me vaa-

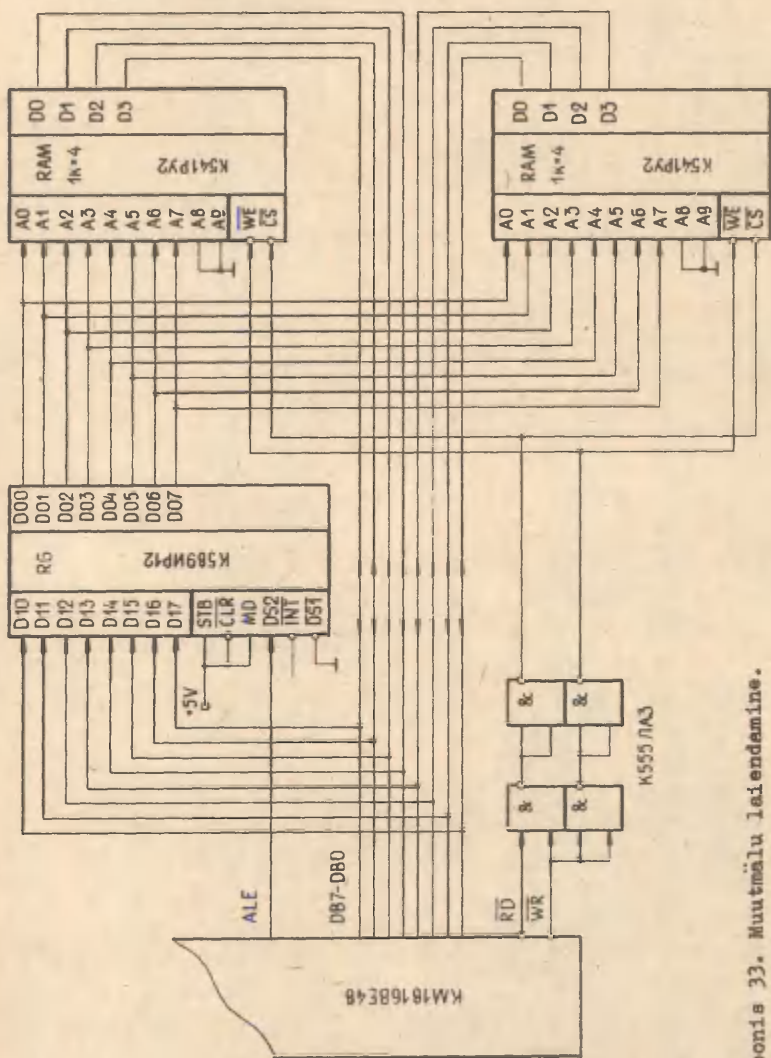
deldavat skeemi veidi muudaksime nii, et mälukiibi selektee-
rimisviigule $\overline{CE}$ annaksime läbi invertori signaali viigult
P23, siis paikneks 2 kilobaiti välismälu aadresside vahemi-
kus $800_H - FFF_H$ ning moodustaks välismälu panga nr.2.

Joonis 32. Püsimalu väline laiendamine.

13. Muutmälu väline laiendamine.

Joonisel 31 toodud aadressisiini saame kasutada ka muutmälu väliseks laiendamiseks. Kuna väline muutmälu on käskudega MOVX A,QR ja MOVX QR,A otseselt adresseeritav vaid 256 baidi ulatuses, siis tuleb kasutada aadressi bittide A7 - A0 ja sünkrosignaale $\overline{RE}$ ning $\overline{WE}$. Värati P2 viigud välise muutmäluga seotud infovahetuses ei osale. Soovi korral võime neid viike kasutada välise muutmälu täiendavate lehekülgede valikuks. Nelja aadressijärku otseselt kasutades saaksime moodustada neli välise muutmälu lehekülge, lehekülje valiku dešifraatorit kasutades saaksime moodustada 16 välise muutmälu lehekülge. Seejuures tuleb enne vaetava mälu lehekülje poole pöördumist värati P2 madalamasse poolde kä-

Joonis 33. Muutmälu laiendamine.

suga OUTL P,A väljastada vajaliku lehekülje number.

Joonisel 33 on toodud skeem väliee muutmälu mooduutamiseks mälukiipide K541PY2 abil. Kuna meil sobiva mahuga (256 x 8) muutmälu kiipe ei toodeta, on kasutatud kahte mälukiipi mahuga 1k x 4. Väliee muutmälu mooduutamisel selliste kiipide abil, mille maht on 256 x 1 bitti, muutuks kiipide arv skeemis ebaoovitavalt suureks.

Aadressai fikseerimine toimub joonisel 33 toodud skeemil nii, nagu joonisel 31 toodud ja eespool kirjeldatud skeemia. Mälukiipide valiku loogikataabel on järgmine:

Režiim	RD	WR	CS	WE
Mälu ei kasutata	1	1	1	1
Salvestamine	1	0	0	0
Mälu lugemine	0	1	0	1

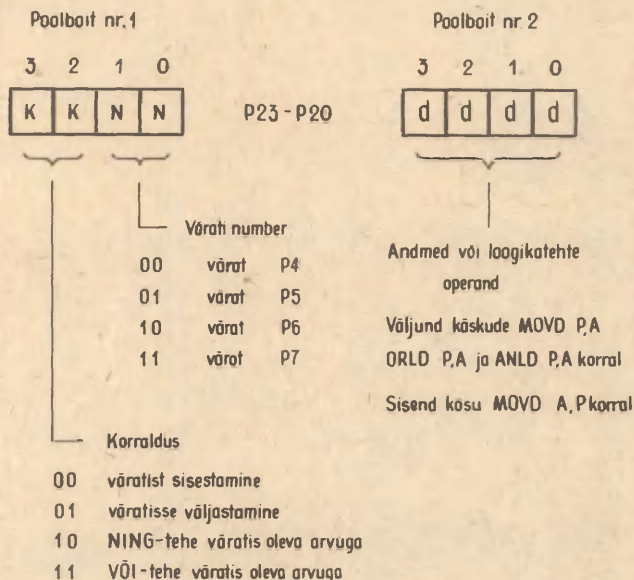
Režiimi $RD=WR=0$ ei esine, sest samaaegselt ei saa salvestada ja lugeda.

Neljaleheküljelise väliee muutmälu mooduutamiseks tuleb joonisel 33 toodud mälukiipide aadressisiseid A8 ja A9 ühendada väratil P1 või P2 vabade viikudega ning kasutada neid viike mälulehekülgede valikuka. Neile viikudele kasuga OUTL P,A väljastatav kahendarv määrab mälulehekülje numbrit. Kui näiteka väljaatame arvu 11_2 , siis valime sellega mälulehekülje nr.3, mis mälukiipide aadressi väljastab paikneb aadresside vahemikus $300_H - 3FF_H$.

14. Täiendavate aiaend-väljundkanalite moodustamine.

Vaatleme eamalt arvuti ehituse ning kaaustiku poolt pakutavat võimaluut täiendavate neljabitistite väliate väratite P4 - P7 moodustamiseks. Firma Intel toodab selleks spetsiaalselt projekteeritud väratikiipi 8243, mis on arvutiga seotav väratil P2 viikude P23 - P20 kaudu. Väratikiibi ja arvuti tööd sünkroniseerib signaal PROG. Andmevahetust nende täiendavate väratitega korraldavad kahetsükklilised käsud MOVD P,A, MOVD A,P, ANLD P,A ja ORLD P,A. Käsude esimeses tsük-

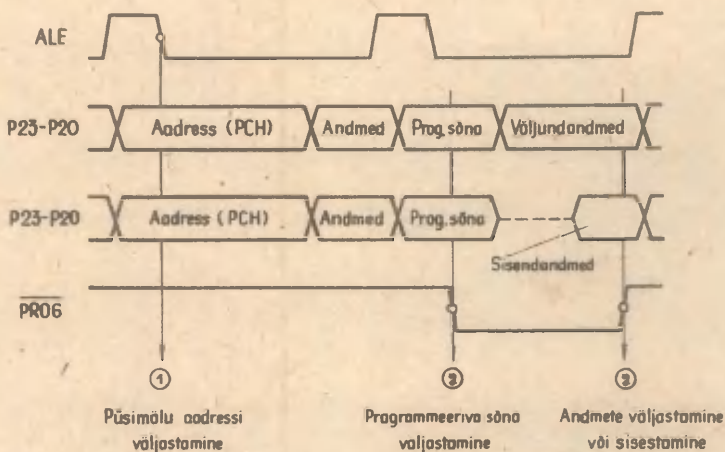
lis väljastab arvuti viikude P23 - P20 kaudu väratikiipi programmeeriva sõna, milles on kodeeritud värat number ning täidetava käsu tüüp. Andmevahetus välisväratitega toimub käsu teises tsüklis. Käsu MOVD A,P korral loeb arvuti väratis oleva arvu, käskude MOVD P,A ning ANLD P,A ja ORLD P,A korral väljastab väratisse salvestatava arvu või loogikatehte operandi. Mõlema sõna - programmeeriva sõna ja infosõna vorming on toodud joonisel 34.

Joonis 34. Laiendusvärateid programmeeriv sõna ja infosõna.

Välisväratitega toimuva andmevahetuse ajadiagramm on toodud joonisel 35. See on koostatud eeldusel, et arvuti loeb käsukoodi välisest püsimalust. Välise püsimalu lugemisel kasutab arvuti viike P23 - P20 aadressi nelja kõrgema biti väljastamiseks. Pärast käsukoodi lugemist käsu esimese tsükli alguses ennistab arvuti viikude P23 - P20 kaudu väljastatava arvu. Kolmandas taktis (vt. ka joonist 19 ning ta-

belit 2) väljastab arvuti nende viikude kaudu vāratikiipi programmeeriva sõna. See on viikudel stabiilne neljanda

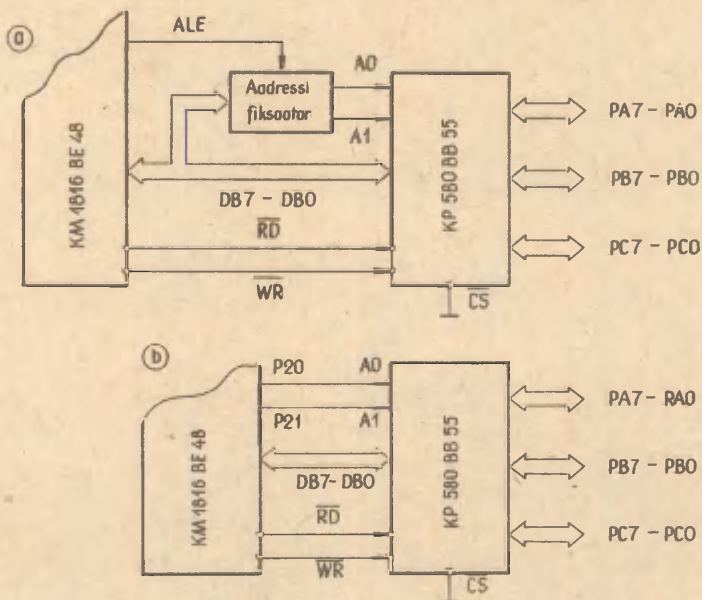
Joonis 35. Andmevahetus vāratitega P4 - P7.

takti T4 keskel. Signaali $\overline{\text{PROG}}$ esimest fronti kasutatakse programmeeriva sõna vāratikiibis fikseerimiseks. Laiendusvāratitele mõeldud infosõna (väljastatava arvu või loogikatehete operandi) seab arvuti viikudele P23 - P20 taktis T5. Vāratikiip fikseerib need kāsu teise tsükli takti T2 lõpus. Fikseerimiseks kasutatakse signaali $\overline{\text{PROG}}$ tagumist fronti. Kui toimub vāratist lugemine, siis kannab vāratikiip vāratist oleva arvu arvuti viikudele P23 - P20 veidi enne signaali $\overline{\text{PROG}}$ tagumist fronti, mil arvuti loeb neil viikudel oleva sõna akumulaatorisse.

Laiendusvāratite P4 - P7 kasutamisel tuleb silmas pida järgmist. Vāratikiip Intel 8243 on projekteeritud nii, et loogikatehete sooritamine ning selle tulemi laiendusvāratisse kandmine toimub vāratikiibis. Laiendusvāratite P4 - P7 kasutamise korral arvuti vāratist P2 viigud P23 - P20 enam üldotstarbelise sisend-vāljundvāratist viikudena kasutatavad ei ole. Kāskude MOVD P,A, ANLD P,A ja ORLD P,A täitmise järele

väratisse varem väljastatud arvu ei ennistata. Värat jääb väljundväratiks, mille viikudel on laienduskiipi väljastatud infosõna. Käsu MOVD A,P täitmise järel jäävad viigud P23 - P20 sisenditeks, mis läbi kõrgeoomilise resistori on seatud seisu 1 (vt. joonise 12 juures toodud selgitusi).

Kuna meil Intel 8243 tüüpi väratikiipi ei toodeta*, on otstarbekam loobuda väratite P4 - P7 kasutamisest ning sisend-väljundkanalite arvu suurendada seeria KP580 väratikiipide abil. Joonisel 36 on toodud kaks skeemi rööpväratil KP580BB55 sidumiseks arvutiga. Mõlemal juhul paiknevad lai-

Joonis 36. Rööpväratil KP580BB55 sidumine arvutiga.

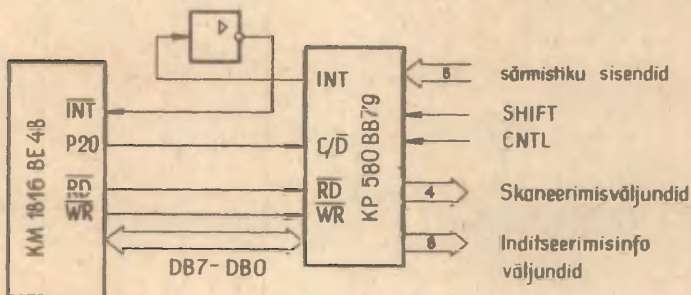
endusväratid arvuti välise muutmälu aadressiväljas ning nende poole tuleb pöörduda käskude MOVX @R,A või MOVX A,@R abil. Variandi a korral on väratil aadressi fikseerimiseks kasutatud välist aadressifiksaatorit. Kui me laiendusmälu-
* Kiipi 8243 toodetakse meil nüüd kiibina KP580W43.

(Toimetaja).

sid ei kasuta, siis võime värati P2 viikude P20 ja P21 loo-
vutamise hinnaga valiseest aadressifiksaatoriet vabaneda. Se-
da võimalust illustreerib joonisel 36 variant b. Siin on en-
ne valivarati poole poordumist tarvis käsuga OUTL P2,A vii-
kudele P20 ja P21 kanda valivarati aadress. Mõlemal juhul
maaravad valivarati aadressibitid A0 ja A1 värati poole
poordumise otstarbe järgmiselt:

A1	A0	Poordumise otstarve
0	0	Infovahetus varatiga A
0	1	Infovahetus varatiga B
1	0	Infovahetus varatiga C
1	1	Varatikiipi programmeeriva sõna väljastamine

Sarnaselt on arvutiga seotavad ka teised seeria KP580
elemendid. Joonisel 37 on toodud näide klaviatuuri- ja in-
dikatsioonikontrolleri KP580BB79 ühendamise kohta. Siin on
andmevahetuse otstarvet defineeriva signaali väljastamiseks
kasutatud arvuti viiku P20. Kontrolleri katkestusvaljund INT
tuleb arvuti katkestussisendiga INT ühendada läbi invertori.

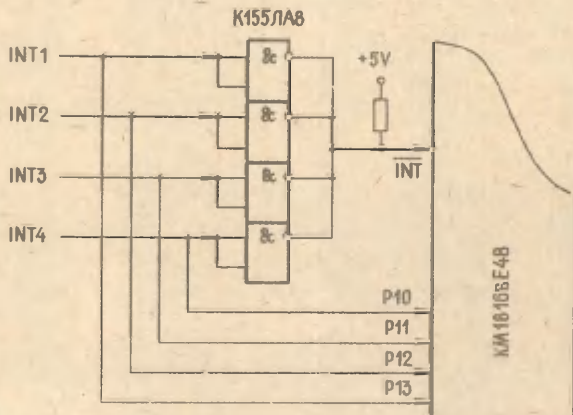

Joonis 37. Klaviatuuri- ja indikatsioonikontrolleri
KP580BB79 ühendamine arvutiga.

15. Katkestussüsteemi väline laiendamine.

Arvuti katkestussüsteemi töötamispõhimõtet selgitasime punktis 2.8, kus kirjeldasime ka viigu T1 kasutamist täiendava väliskatkestussisendina. Kui ka seda jääb väheseks, siis on võimalik arvuti katkestussisendite arvu välise laiendusskeemi abil suurendada.

Joonisel 38 on toodud skeem, mis võimaldab luua neli võrdse prioriteediga katkestussisendit INT1 - INT4. Signaali 1. andmisel ühte neist sisendeist (või korraga mitmesse) ilmub katkestust nõudev signaal 0 ka arvuti sisendisse INT. Värati P1 viikudele P13 - P10 ilmub info katkestust nõudva seadme numbriga kohta. Katkestusnõudmise rahuldamisel siirdub programmi täitmine pesas 003H algavasse katkestavprogrammi, mis peab esmalt lugema viikudel P13 - P10 oleva info katkestust nõudva seadme numbriga kohta, vajaduse korral lahendama prioriteediküsimuse ning seejärel suunama programmi täitmise katkestust nõudnud seadet teenindavasse katkestavprogrammi lõiku.

Joonis 38. Neli võrdse prioriteediga katkestussisendit.

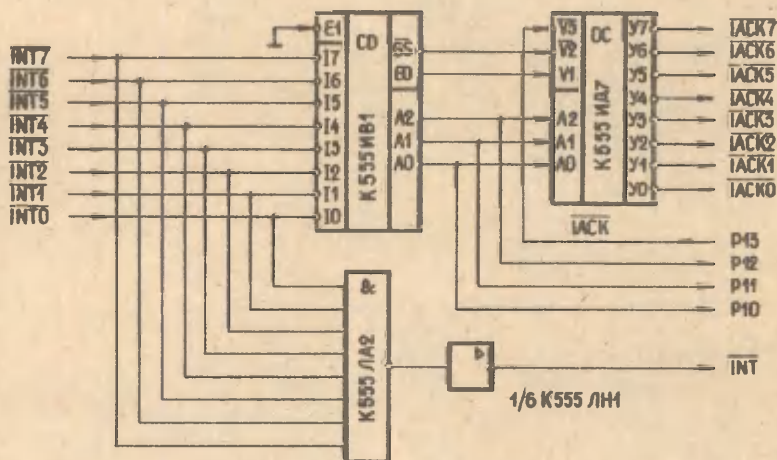
Vaadeldud lihtsa skeemi oluliseks puuduseks on nõudmise rahuldamisest signaliseeriva tagasisideahela puudumine,

mistõttu nõudmise esitanud seadmel võib tekkida raskusi nõudmise õigeaegse kõrvaldamisega. Joonisel 39 toodud laiendusskeemil sellist puudust ei ole. Siin on aparatuurselt lahendatud ka prioriteediprobleem. Kaheksast katkestussisendist INT0 - INT7 on kõige kõrgem prioriteet, sisendil INT7 ning kõige madalam - sisendil INT0.

Vaadeldav skeem funktsioneerib järgmiselt. Põhiprogrammi täitmise ajal peavad väärti P1 viigud P13 - P10 olema seadud sisendeiks - olema seisus 1. Signaal 1 viigul P13 suleb dešifraatori K155MD7. Katkestust nõudva nullsignaali ilmumisel ühte või korraga mitmesse sisendisse INT0 - INT7, ilmub aktiivne nullsignaal ka arvuti katkestussisendisse INT. Šifraatori K555MB1 väljundesse ilmub kahendarv, mis on võrdne aktiivse katkestussisendi numbriga (kõrgeima prioriteediga aktiivse sisendi numbriga). Katkestavprogrammi siirdumisel loeb arvuti sisendeist P12 - P10 katkestust nõudva seadme numbri, seab viigu P13 seisu 0 ning siirdub katkestust nõudvat seadet teenindavasse katkestavprogrammi lõiku. Nullsignaal viigul P13 valib dešifraatori, mille väljundest YO - Y7 muutub aktiivseks see väljund, mis vastab katkestust nõudnud ning parasjagu teenindatavale seadmele. Vastussignaali IACK saab kasutada katkestusnõudmise kõrvaldamiseks.

Skeemi töötamispõhimõtte detailse analüüsi lihtsustamiseks on joonisel 39 toodud nii šifraatori kui ka dešifraatori loogilist otstarvet defineerivad tabelid. Juhime veelkord tähelepanu sellele, et K555MB1 on seade, mille sisend I7 on kõige kõrgema ja sisend I0 kõige madalama prioriteediga. Madalama prioriteediga sisendi kaudu nõutud katkestusest informeerib skeem arvutit alles pärast seda, kui kõik kõrgeima prioriteediga nõudmised on rahuldatud ning vastavad nõudmissignaali sisendeist INT kõrvaldatud.

Selle paragrahvi ja ka peatüki lõpetuseks üks küsimus neile lugejatele, kes on tuttavad seeria KP580 elementidega: "Miks ei ole siin katkestussüsteemi laiendamiseks soovitatud katkestuskontrollerit KP580BH59 ?"

K555 MB1

K555 MB7

Sisendid									Väljundid				
E1	I0	I1	I2	I3	I4	I5	I6	I7	A1	A2	A0	ES	E0
1	X	X	X	X	X	X	X	X	1	1	1	1	1
0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0
0	X	X	X	X	X	X	X	0	0	0	0	1	1
0	X	X	X	X	X	X	0	1	0	0	1	0	1
0	X	X	X	X	X	0	1	1	0	1	0	0	1
0	X	X	X	X	0	1	1	1	0	1	1	0	1
0	X	X	X	0	1	1	1	1	1	0	0	0	1
0	X	X	0	1	1	1	1	1	1	0	1	0	1
0	X	0	1	1	1	1	1	1	1	1	0	0	1
0	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	1

Sisendid					Väljundid												
V1	V2	A2	A0	A1	Y0	Y1	Y2	Y3	Y4	Y5	Y6	Y7					
X	1	X	X	X	1	1	1	1	1	1	1	1					
0	X	X	X	X	1	1	1	1	1	1	1	1					
1	0	0	0	0	0	1	1	1	1	1	1	1					
1	0	0	0	1	1	0	1	1	1	1	1	1					
1	0	0	1	0	1	1	0	1	1	1	1	1					
1	0	0	1	1	1	1	1	0	1	1	1	1					
1	0	1	0	0	1	1	1	1	0	1	1	1					
1	0	1	0	1	1	1	1	1	1	0	1	1					
1	0	1	1	0	1	1	1	1	1	1	0	1					
1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0					

X - suvaline seis

V⁺ - V3V7

Joonis 39. Katkestuseüsteemi laiendamine.

IV LISA

Siin on lisaks eespool esitatud kirjeldusele toodud riida arvuti ekspluatatsioonitingimusi ning parameetreid täpsustavaid andmeid, mis muudatusteta on võetud arvuti KM1816BE tehnilisest dokumentatsioonist [1, 2]. Lisa viimases punktis on õppevahendi suhtelise iseseisvuse tagamiseks esitatud veel arvuti käskude koondtabelid. Kasustiku põhjalik kirjeldus on toodud õppevahendi teises vihikus [9].

1. Ekspluatatsioonieskirjad.

Arvuti KM1816BE48 staatilised ja dünaamilised parameetrid ning signaalide ajadiagrammid erinevate töörežiimide korral on esitatud lisa 3. Kaitset staatilise elektrivälja kahjustava toime eest tuleb korraldada vastavalt standardile OCT B11.073,062 - 76. Staatilise potentsiaali lubatud piirväärtus on miinus 30 volti.

Trükkplaadile soovitatakse arvutikiip monteerida mikroskeemide pesa abil, et teda oleks ümberprogrammeerimiseks lihtsam kätte saada. Ka plaadil olevat kiipi on lubatud programmeerida. Kiipi on lubatud pessa paigutada või välja võtta vaid pingestamata viikude korral. Eriti tähelepanelik tuleb olla programmeerimierežiimi korral, kuna selles režiimis kasutatavad pinged võivad mikroskeemi pöördumatult kahjustada. Vajalikud nõuded on toodud lk. 60.

Et vältida püsिमällu salvestatud info kustumist valguse mõjul, tuleb kiibi aken katta lindiga ПВХ ГОСТ 16214-70. Selle nõude rahuldamise korral garanteeritakse püsिमällu salvestatu säilimine töötavas arvutis 15000 tunni vältel ja laos hoitavas arvutikiibis 5 aasta jooksul.

Mikroskeem KM1816BE48 on signaalinivoode poolest ühildatav TTL seeriatega 133 ja 155 elementidega. Signaalide andmiseks viikudele XTAL1, XTAL2 ja RESET tuleb kasutada nende seeriatega avatud kollektoriga elemente ning koormustakisti valida nii, et signaalide parameetrid oleksid tabelis 3 lubatud piirides.

Arvuti väratite P0, P1 ja P2 viigud soovitatakse skeemi lülitada läbi siini formeerijate. Kiibi vahetusse lähedusse (mitte kaugemale kui 50 mm) soovitatakse toiteliinidele paigutada filtreerivad kõrgsageduslikud kondensaatorid mahtuvusega 0,022 - 0,15 μF .

Mikroskeemi trükkplaadile jootmisel soovitatakse kasutada joodist XPOCCY 61-05 ГОСТ 21931-76 ja rübustit ϕ KC OCT 11 029.001-74.

Mikroskeemi tähisena tuleb skeemi tellimisel ja konstruktordokumentatsiooni koostamisel kasutada tähist: Mikro-skeem KM1816BE48 ϕ KO.348.839-01 TY.

2. Kasutamise piirtingimused.

1. Töötemperatuuride piirkond -10 kuni $+70^{\circ}\text{C}$;
2. Säilitamistemperatuuride piirkond -50 kuni $+50^{\circ}\text{C}$;
3. Maksimaalne tarbitav võimsus 750 mW;
4. Ülejäanud eeskirjad on toodud tabelis 3.

3. Staatilised ja dünaamilised parameetrid.

Tabelis 4 on dokumentide [1] ja [2] põhjal esitatud arvuti parameetrite arvvaartused erinevate töörežiimide korral. Tabeli lahtris "Tähis" on parameetri tähis esitatud vastavalt sellele, kuidas antud parameetrit on joonistel 40 - 43 toodud ajadiagrammidel tähistatud. Tähisteta parameetreid ei ole neil joonistel näidatud. Püsimalu programmeerimisega seotud parameetrid kehtivad temperatuuride vahemikus $25 \pm 10^{\circ}\text{C}$, ülejäanud parameetrid - temperatuuride vahemikus -10°C kuni 70°C .

PARAMETRITE PIIRVÄRTUSED

Tabel 3.

Parameeter ja selle mõõtühik	Tähis	Norm		
		Lubatud piir		Riknemispiir
		Mitte alla	Mitte üle	
1. Toitepinged; V	U_{DD} U_{CC}	-	5,25	Alla 7,0
2. Sisendpinge viikudel XTAL1, XTAL2, SS, TO, T1, INT, P17-P10, P27-P20, DB7-DB0, RESET, EA; V.	U_I	-	5,25	-0,5 7,0
3. Pinge viigul V_{DD} programmeerimisrežiimis; V.	U_{DD}	-	26,0	- 26,0
4. Väljundvool signaali kõrge nivoo korral; mA.	I_{OH}	-0,4	-	-0,8 -
5. Väljundvool signaali madala nivoo korral; mA.	I_{OL}	-	2,0	- 3,0
6. Koormuse mahtuvus; pF.	C_L	-	190	- 500
7. Pinge viikudel PROG ja EA programmeerimisrežiimis; V.	U_{PROG} U_{EA}	-	24,5	- 25
8. Summaarne tarbimisvool; mA.	$I_{CC} + I_{DD}$	-	-	- 150

3.1. STAATILISED PARAMEETRID.

Tabel 4.

Parameeter ja selle mõõtühik	Tähis	N o r m		Märkusi
		Mitte alla	Mitte üle	
1	2	3	4	5
1. Toitepinge; V.	U_{DD}	4,75	5,25	$I = -100 \mu A$
2. Väljundpinge kõrge nivoo viikudel DB7 - DB0; V.	U_{12}	2,4		$I = -100 \mu A$
3. Väljundpinge kõrge nivoo viikudel RD, WR, PSEN ja ALE; V.	U_9	2,4		$I = -40 \mu A$
4. Väljundpinge kõrge nivoo viikudel P17 - P10, P27 - P20, PROG ja TO; V.	U_{14}	2,4	0,45	$I = 2,0 \text{ mA}$
5. Väljundpinge madal nivoo viikudel DB7 - DB0; V.	U_8		0,45	$I = 1,8 \text{ mA}$
6. Väljundpinge madal nivoo viikudel RD, WR, PSEN ja ALE; V.			0,45	$I = 1,0 \text{ mA}$
7. Väljundpinge madal nivoo viigul PROG; V.			0,45	$I = 1,6 \text{ mA}$
8. Väljundpinge madal nivoo viikudel P17 - P10, P27 - P20 ja TO; V.		2,0	U_{CC}	
9. Sisendpinge kõrge nivoo; V.				
10. Sisendpinge kõrge nivoo viikudel XTAL1, XTAL2 ja RESET; V.		3,8	U_{CC}	
11. Sisendpinge madal nivoo; V.		-0,5	0,8	

1	2	3	4	5
12. Sisendpinge madal nivoo viikudel XTAL1, XTAL2 ja RESET; V.				
13. Programmeerimispinge kõrge nivoo; V.	U ₁₆	-0,5	0,6	
14. Programmeerimispinge madal nivoo; V.	U ₁₇	24,0	26,0	
15. Sisendpinge kõrge nivoo viigul PROG püsimalu programmeerimisel; V.		4,75	5,25	
16. Sisendpinge madal nivoo viigul PROG püsimalu programmeerimisel; V.	U ₁₈	21,5	24,5	
17. Sisendpinge kõrge nivoo viigul EA püsimalu programmeerimisel; V.	U ₁₉		0,2	
18. Sisendpinge madal nivoo viigul EA püsimalu programmeerimisel; V.	U ₂₀	21,5	24,5	
19. Lekkavoolu tugevus sisendites; μ A.	U ₂₁	4,75	5,25	U _{GND} U _U OC
20. Sisendvoolu tugevus; μ A.		-10	10	U _U U _{GND} +0,45
21. Viigu V _{DD} tarbimisvoolu tugevus; mA.		-500	15	
22. Viikude V _{CC} ja V _{DD} summaarse tarbimisvoolu tugevus; mA.		5		
23. Viigu V _{DD} tarbimisvoolu tugevus püsimalu programmeerimisel; mA.		60	135	
24. Viigu PROG sisendvoolu tugevus püsimalu programmeerimisel; mA.			30,0	
			16,0	

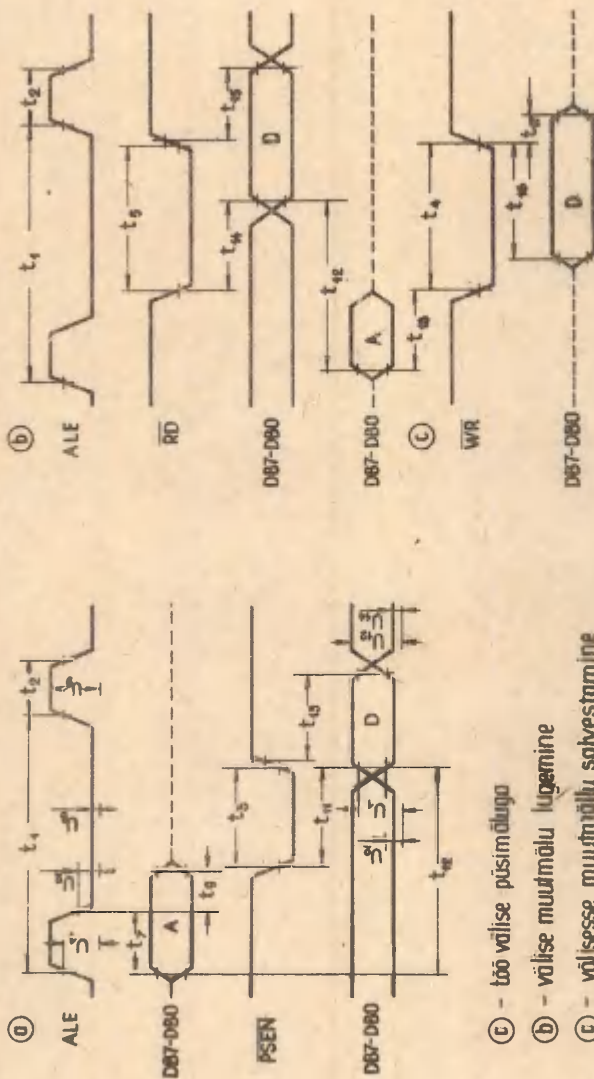
1	2	3	4	5
25. Viigu EA sisendvoolu tugevus püsimalu prog- rammeerimisel; mA.			1,0	
26. Sisend-väljundviigu mahtuvus; pF.			20	
27. Sisendviigu mahtuvus; pF.			10	
3.2. DÜNAAMILISED PARAMEETRID.				
28. Masinatsükli kestus; μ s.	t ₁	2,5	15,0	
29. Signaali ALE kestus; ns.	t ₂	400		
30. Signaali PSEN kestus; ns.	t ₃	700		
31. Signaali WR kestus; ns.	t ₄	700		
32. Signaali RD kestus; ns.	t ₅	700		
33. Signaali PROG kestus; ns.	t ₆	1510		
34. Ajavahemik aadressi väljastamisest viikudele DB7 - DB0 kuni signaali ALE tagumise frondini; ns.	t ₇	150		
35. Ajavahemik aadressi väljastamisest viikudele P23 - P20 kuni signaali ALE tagumise frondini; ns.	t ₈	150		
36. Ajavahemik signaali ALE tagumise frondist kuni aadressi kadumiseni viikudel DB7 - DB0; ns.	t ₉	80		
37. Ajavahemik signaali ALE tagumise frondist kuni aadressi kadumiseni viikudel P23 - P20; ns.	t ₁₀	80		
38. Ajavahemik signaali PSEN esimesest frondist kuni stabiilsote andmeteni viikudel DB7 - DB0; ns.	t ₁₁	500		

1	2	3	4	5
39. Ajavahemik aadressi stabiliseerumisest kuni andmete stabiliseerumiseni viikudel DB7 - DBO; ns.	t ₁₂		950	
40. Ajavahemik signaali PSEW tagumisest frondist kuni andmete kadumiseni viikudelt DB7 - DBO; ns.	t ₁₃	0	200	
41. Ajavahemik signaali RD esimesest frondist kuni andmete stabiliseerumiseni viikudel DB7 - DBO; ns.	t ₁₄		500	
42. Ajavahemik signaali RD tagumisest frondist kuni andmete kadumiseni viikudelt DB7 - DBO; ns.	t ₁₅	0	200	
43. Ajavahemik andmete stabiliseerumisest viikudel DB7 - DBO kuni signaali WR tagumise frondini; ns.	t ₁₆	500		
44. Ajavahemik signaali WR tagumisest frondist kuni andmete kadumiseni viikudelt DB7 - DBO; ns.	t ₁₇	120		
45. Ajavahemik aadressi väljastamisest viikudele DB7 - DBO kuni signaali WR esimese frondini; ns.	t ₁₈	230		
46. Ajavahemik signaali ALE esimesest frondist kuni andmete kadumiseni viikudelt P23 - P20; ns.	t ₁₉	150		
47. Ajavahemik andmete väljastamisest viikudele P23 - P20 kuni signaali ALE esimese frondini; ns.	t ₂₀	400		
48. Ajavahemik signaali PROG esimesest frondist kuni täiendavaid väärteid programmeeriva sõna kadumiseni viikudelt P23 - P20; ns.	t ₂₁	140		

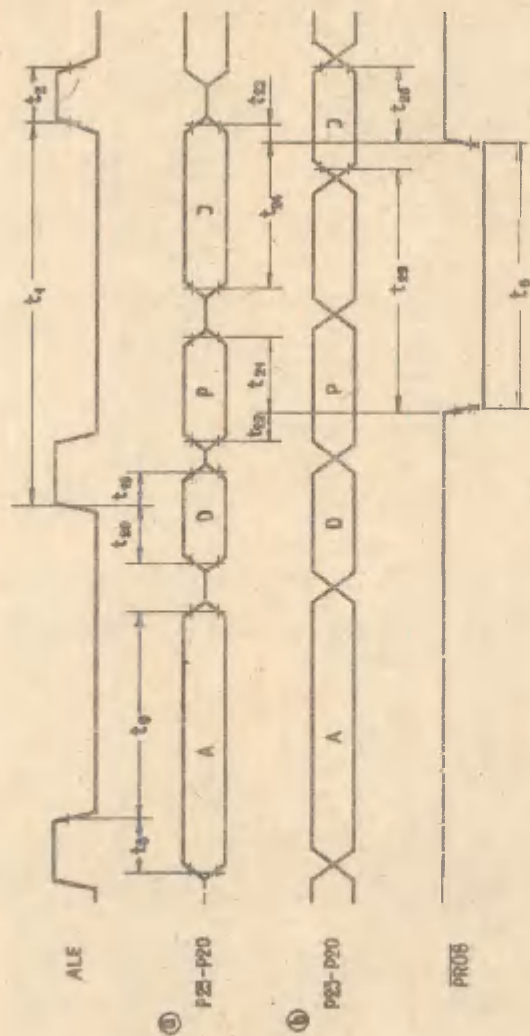
1	2	3	4	5
49. Ajavahemik täiendavaid vārateid programmeeriva sõna väljastamisest viikudele P23 - P20 kuni signaali PROG esimese frondini; ns.	t ₂₂	110		
50. Ajavahemik signaali PROG tagumisest frondist kuni täiendavatele vāratitele väljastatava infosõna kadumiseni viikudel P23 - P20; ns.	t ₂₃	65		
51. Ajavahemik infosõna väljastamisest täiendavatele vāratitele viikude P23 - P20 kaudu kuni signaali PROG tagumise frondini; ns.	t ₂₄	220		
52. Ajavahemik signaali PROG esimesest frondist kuni täiendavate vāratite kaudu sisestatava infosõna stabiliseerumiseni viikudel P23 - P20; ns.	t ₂₅		810	
53. Ajavahemik signaal PROG tagumisest frondist kuni täiendavate vāratite kaudu sisestatava infosõna kõrvaldamiseni viikudel P23 - P20; ns.	t ₂₆	0	150	
54. Ajavahemik programmeerimispinge U _{DD} stabiliseerumisest kuni programmeeriva impulsini PROG.	t ₂₇	4 t _{cy}		
55. Ajavahemik programmeeriva impulsini PROG lõppemisest kuni programmeerimispinge väljalülamiseni; ns.	t ₂₈	0		
56. Programmeeriva impulsini PROG kestus; ns.	t ₂₉	50	60	
57. Ajavahemik signaaliga TO programmeerimisrežiimi vlimisest kuni aadressi fikseerimiseni signaalliga RESET.	t ₃₀	4 t _{cy}		

1	2	3	4	5
58. Ajavahemik programmeerimispinge U _{DD} väljalülitamisest kuni programmeerimisrežiimi lõpetamiseni signaaliga TO.	t ₃₁ t ₃₂	4t _{CY} 4t _{CY}		
59. Signaali RESET kestus.				Esim. RESET imp. kestus peab olema 8t _{CY}
60. Ajavahemik püsivõllu salvestatu kontroll-lugemise režiimi viimisest signaaliga TO kuni mälupesa sisu väljastamiseni viikudele DB7 - DB0.	t ₃₃ t ₃₄ t ₃₅	0,5 0,5	4t _{CY} 2,0 2,0	
61. Signaalide U _{DD} ja PROG tagumise frondi kestus; μs.				
62. Signaalide U _{DD} ja PROG esimese frondi kestus; μs.				
63. Ajavahemik mälupesa aadressi stabiliseerimisest viikudel DB7 - DB0 kuni aadressi fikseerimiseni signaaliga RESET.	t ₃₆	4t _{CY}		
64. Ajavahemik aadressi fikseerimisest signaaliga RESET kuni aadressi kõrvaldamiseni viikudel DB7 - DB0.	t ₃₇	4t _{CY}		
65. Ajavahemik mälupesa salvestatava sõna stabiliseerimisest viikudel DB7 - DB0 kuni programmeeriva impulsinäi PROG.	t ₃₈	4t _{CY}		
66. Ajavahemik programmeeriva impulsi PROG tagumisest frondist kuni mälupesa salvestatava sõna kõrvaldamiseni viikudel DB7 - DB0.	t ₃₉	4t _{CY}		

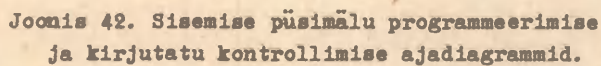
1		2	3	4	5
67.	Masina tsükli kestus programmeerimisel; μs .	t_{CY}	5,0		
68.	Ajavahemik signaali RESET algusest kuni programmeerimis- ja kontrollrežiimi aktiveeriva signaali EA.	t_{41} t_{42}	$4t_{CY}$ $4t_{CY}$		
69.	Kontrollrežiimi kestus.	t_{43}	20		
70.	Ajavahemik programmeerimispinge 0 andmisest viigule PROG kuni mälu salvestatava sõna seadmiseni viikudele DB7 - DB0; μs .	t_{44}	20	15	
71.	Ajavahemik, mille jooksul tuleb pinget 0 sisendvoolu PROG hoida pärast mälu salvestatava sõna kõrvaldamist viikudelt DB7 - DB0; μs .			15	
72.	Signaalide esimeste ja tagumiste frontide kestus (v.a. programmeerimisrežiim); ns.			50	
73.	Signaalide esimeste ja tagumiste frontide kestus programmeerimis (v.a. signaalid UDD ja PROG); ns.			50	
74.	Signaalide pingeniivoo, mis on loetud ajavahemiku alguse või lõpu arvestuspunktiks; V.	U_1 U_2	2,0	0,8	
Märkus: 1. Tähisteta parameetreid ei ole joonistel 40 - 43 näidatud. 2. Püsivõrgu programmeerimisega seotud parameetrid kehtivad temperatuuride vahemikus 25-100°C, ülejäänud parameetrid - temperatuuride vahemikus -10°C kuni 70°C.					

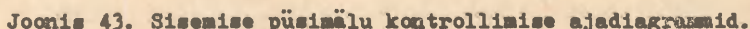

Joonis 40. Mikroarvuti ajadiagrammid välismälu kasutamisel.

Joonis 41. Infovahetuse ajadiagrammid täiendavate väärtitega: a) käskude MOVD P, A
 AND P, A ja ORLD P, A täitmisel; b) käsu MOVD A, P täitmisel. Tähisted: A - käsupesa
 aadressi 4 kõrget bitti; D - viikude P23 - P20 kaudu väljastatav info; P - lai-
 endusväärtit programmeeriv sõna; I - infosõna.

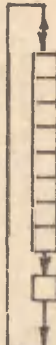
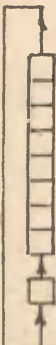

Tabelis 5 on toodud käsustiku lühikirjeldus. Käsud on siin esitatud funktsionaalsete gruppide kaupa. Iga käsutüübi kirjeldus sisaldab käsu mnemoonikut, koodi, pikkust baitides, käsu täitmiseks kuluvate masinatsüklite arvu ja käsu toimet selgitavat algoritmi. Tabelis kasutatud tähistuste selgitus on esitatud tabeli lõpus.

92

MNEMONOOD	KOOD	BAITE	TSÜK- LEID	KÄSU KIRJELDUS/ TOIME LIPPUDELE C ja AC
AKUNULAATORIGA SEOTUD KÄSUD				
ADD A, R	01101NNN	1	1	$(A) := (A) + (R) / C, AC$
ADD A, @R	0110000N	1	1	$(A) := (A) + SM(R) / C, AC$
ADD A, #data	03 _H #data	2	2	$(A) := (A) + (b2) / C, AC$
ADDC A, R	01111NNN	1	1	$(A) := (A) + (R) + (C) / C, AC$
ADDC A, @R	0111000N	1	1	$(A) := (A) + SM(R) + (C) / C, AC$
ADDO A, #data	13 _H #data	2	2	$(A) := (A) + (b2) + (C) / C, AC$
ANL A, R	01011NNN	1	1	$(A) := (A) \wedge (R)$
ANL A, @R	0101000N	1	1	$(A) := (A) \wedge SM(R)$
ANL A, #data	53 _H #data	2	2	$(A) := (A) \wedge (b2)$
ORL A, R	01001NNN	1	1	$(A) := (A) \vee (R)$
ORL A, @R	0100000N	1	1	$(A) := (A) \vee SM(R)$
ORL A, #data	43 _H #data	2	2	$(A) := (A) \vee (b2)$
XRL A, R	11011NNN	1	1	$(A) := (A) \oplus (R)$
XRL A, @R	1101000N	1	1	$(A) := (A) \oplus SM(R)$
XRL A, #data	D3 _H #data	2	2	$(A) := (A) \oplus (b2)$
INC A	17 _H	1	1	$(A) := (A) + 1$
DEC A	07 _H	1	1	$(A) := (A) - 1$
CLR A	27 _H	1	1	$(A) := 0$
CPL A	37 _H	1	1	$(A) := (\bar{A})$

MNEMOKOOD	KOOD	BAITE	TSÜK- LEID	KÄSU KIRJELDUS/ TOIME LIPPUDELE C ja AC
DA A SWAP A	57 _H 47 _H	1 1	1 1	kümnendkorrektsioon (A ₄₋₇):=(A ₀₋₃)
RL A	E7 _H	1	1	
RLC A	F7 _H	1	1	
RR A	77 _H	1	1	
RRC A	67 _H	1	1	

SISEND-VÄLJUNDSADMETEGA SEOTUD KÄSUD				
IN A, P	000010NN	1	2	(A):=(P) (P=P1, P2)
OUTL P, A	001110NN	1	2	(P):=(A) (P=P1, P2)
ANL P, #data	100110NN #data	2	2	(P):=(P)^(b2) (P=P1, P2)
ORL P, #data	100010NN #data	2	2	(P):=(P)V(b2) (P=P1, P2)
INS A, BUS	08 _H	1	2	(A):=(P0)

MNEMONOOD	KOOD	BAITTE	TSÜK-LEID	KÄSU KIRJELDUS/ TOIME LIPPUDELE C ja AC
OUTL BUS, A	02 _H	1	2	(PO):=(A)
ANL BUS, #data	98 _H #data	2	2	(PO):=(PO)^(b2)
ORL BUS, #data	88 _H #data	2	2	(PO):=(PO)V(b2)
MOVD A, P	000011NN	1	2	(A ₀₋₃):=(P), (A ₄₋₇):=0
MOVD P, A	001111NN	1	2	(P):=(A ₀₋₃)
ANLD P, A	100111NN	1	2	(P):=(P)^(A ₀₋₃)
ORLD P, A	100011NN	1	2	(P):=(P)V(A ₀₋₃)
REGISTRITEGA SEOTUD KÄSUD				
INC R	00011NNN	1	1	(R):=(R)+1
INC @R	0001000N	1	1	SM(R):=SM(R)+1
DEC R	11001NNN	1	1	(R):=(R)-1
SIIRDEKÄSUD				
JMP addr	NNNN0100 addr	2	2	(P0 ₈₋₁₀):=(b1 ₅₋₇),(PCL):=(b2),(PC ₁₁):=(DBF)
JMPP @A	B3 _H	1	2	(PC ₀₋₇):=M(A)
DJNZ R, addr	11101NNN addr	2	2	(R):=(R)-1. Kui (R)≠0, siis (PCL):=(b2), muidu (PC):=(PC)+2
JC addr	F6 _H addr	2	2	kui (O)=1 } siis (PCL):=(b2), muidu
JNC addr	E6 _H addr	2	2	kui (C)=0 } (PC):=(PC)+2

MNEMONOOD	KOOD	BAITE	TSÜK-LEID	KÄSU KIRJELDUS/ TOINE LIPPUDELE C ja AC
JZ addr	C6 _H addr	2	2	kui (A)=0, kui (A)≠0, kui (TO)=1, kui (TO)=0, kui (T1)=1, kui (T1)=0, kui (FO)=1, kui (F1)=1, kui (TF)=1, kui (INT)=0, kui (A₆)=1 } sisis (PCL):=(b2), muidu (PC):=(PC)+2
JNZ addr	96 _H addr	2	2	
JTO addr	36 _H addr	2	2	
JNO addr	26 _H addr	2	2	
JT1 addr	56 _H addr	2	2	
JNT1 addr	46 _H addr	2	2	
JFO addr	B6 _H addr	2	2	
JPT addr	76 _H addr	2	2	
JTF addr	16 _H addr	2	2	
JNI addr	86 _H addr	2	2	
JBb addr	NNN10010 addr	2	2	
ALAMPROGRAMMIDE GA SEOTUD KÄSUD				
CALL addr	NNN10100 addr	2	2	$SM(SP):=(PC)+(PSW), (SP):=(SF)+1,$ $(PC_{8-10}):=(b'_{5-7}), (PCL):=(b2), (PC_1):=(DBF)$
RET	83 _H	1	2	$(SP):=(SP)-1, (PC):=SM(SP)$
RETR	93 _H	1	2	$(SP):=(SP)-1, (PC)+(PSW):=SM(SP)$
DIPPUDEGA SEOTUD KÄSUD				
CLR C	97 _H	1	1	(C):=0 / C
CPL C	A7 _H	1	1	(C):=(C) / C
CLR FO	85 _H	1	1	(FO):=0

MNEKOOKOD	KOOD	BAITE	TSÜK-LEID	KÄSU KIRJELDUS/ TOINE LIPPUDELE C ja AC
CPL FO	95 _H	1	1	(FO):=(FO)
CLR F1	A5 _B	1	1	(F1):=0
CPL F1	B5 _H	1	1	(F1):=(F1)
TEISALDUSKÄSUD				
MOV A,R	1111NNN	1	1	(A):=(R)
MOV A,@R	111000N	1	1	(A):=SM(R)
MOV A,#data	23 _H #data	2	2	(A):=(b2)
MOV R,A	10101NNN	1	1	(R):=(A)
MOV @R,A	101000N	1	1	SM(R):=(A)
MOV R,#data	10111NNN	2	2	(R):=(b2)
MOV @R,#data	#data			
	1011000N	2	2	SM(R):=(b2)
	#data			
MOV A,PSW	C7 _H	1	1	(A):=(PSW)
MOV PSW,A	D7 _H	1	1	(PSW):=(A)
XCH A,R	00101NNN	1	1	(A):=(R)
XCH A,@R	001000N	1	1	(A):=SM(R)
XOHD A,@R	0011000N	1	1	(A ₀₋₃):=SM(R) ₀₋₃
MOVX A,@R	1000000N	1	2	(A):=VM(R)
MOVX @R,A	1001000N	1	2	VM(R):=(A)
MOV P A,@A	A3 _H	1	2	(A):=M(A)
MOV P3 A,@A	E3 _H	1	2	(A):=M(A)

(käsilolet val t leheküljelt)
(panga nr.0 leheküljelt nr.3)

/ C,AC

MINEMOKOOD	KOOD	BAITE	TSÜK- LEID	KÄSU KIRJELDUS/ TOIME LIPPUDELE C ja AC
TAIMERIGA SEOTUD KÄSUD				
MOV A, T	42 _H	1	1	(A):=(T)
MOV T, A	62 _H	1	1	(T):=(A)
STRT T	55 _H	1	1	käivitab taimeri (sisemine signaal)
STRT CNT	45 _H	1	1	käivitab taimeri (signaal viigul T1)
STOP TCNT	65 _H	1	1	seiskab taimeri
EN TCNTI	25 _H	1	1	lubab taimerkahtkestused
DIS TCNTI	35 _H	1	1	keelab taimerkahtkestused
JUHTIMISKÄSUD				
EN I	05 _H	1	1	lubab väliskatkestused
DIS I	15 _H	1	1	keelab väliskatkestused
SEL RBO	C5 _H	1	1	(BS):=0 } registerpanga valik
SEL RB1	D5 _H	1	1	(BS):=1 }
SEL MBO	E5 _H	1	1	(DBF):=0 } mälupanga valik
SEL MB1	F5 _H	1	1	(DBF):=1 }
ENTO CLK	75 _H	1	1	väljastab takteerimissignaali viigule TO
NOP	00 _H	1	1	tühikäsk

Tabelis 5 toodud kirjeldustes on kasutatud järgmisi tähistusi:

A	akumulaator; $A_7 - A_0$ - akumulaatori bitid;
A_{0-3}	akumulaatori 4 madalamat bitti $A_3 - A_0$;
A_{4-7}	akumulaatori 4 kõrgemat bitti $A_7 - A_4$;
R	üks registritest $\left\{ \begin{array}{l} R_0, R_1 \text{ või } R_0 - R_7 \\ R_0', R_1' \text{ või } R_0' - R_7'; \end{array} \right.$
PC	12-bitine käsuloendur; PCL - käsuloenduri bitid $PC_7 - PC_0$; PC_{11} - käsuloenduri kõrgeim bitt;
PSW	programmiolekusõna; olekuregister; olekuregistri bitid: $PSW_7 - PSW_0$;
C	ülekandelipp;
AC	abilipp;
FO, F1	lipud FO, F1;
SP	pinuviit; PSW bitid $PSW_2 - PSW_0$;
BS	registerpanga lipp; olekuregistri bitt PSW_4 ;
DBF	mälupanga triger;
P	üks väratitest P1, P2 või P4 - P7;
BUS	värat P0;
T	taimeri loendusregister;
TO, T1, <u>INT</u>	arvuti vastavate viikude kaudu sisestatavad signaalid;
addr	8-bitine aadress;
b1, b2	käsu esimene, teine bait;
M	püsimälu pesa;
M(A)	püsimälu käsiloleval leheküljel akumulaatoriga adresseeritud pesa sisu;
SM	sisemise muutmälu pesa;
SM(R)	registriga R adresseeritud sisemise muutmälu pesa sisu;
$SM(R)_{0-3}$	registriga R adresseeritud sisemise muutmälu pesa neljas madalamas bitis olev arv;
SM(SP)	arv pinumälu pesade sellest paarist, mis vastab pinuviidale SP;
VM	välise muutmälu pesa;

VM(R)	registri R adresseeritud välise muutmälu pesa sisu;
(.)	sulgudes paikneva objekti sisu;
#data	8-bitine vahetu operand;
QR	operand registri R adresseeritud sisemise või välise muutmälu pesast;
QA	operand akumulaatoriga adresseeritud püsिमälu pesast;
:=	ühepoolne omistamine;
:=:	kahepoolne omistamine;
Λ	loogilise korrutamistehte märk;
V	loogilise liitmistehte märk;
⊕	välistava loogilise liitmistehte märk;
(PC)+(PSW)	pinumällu salvestatav info; PC ₁₁ - PC ₀ ning PSW ₇ - PSW ₄ sisu;
NNN	käsu aadressivälja bitid;
(BCD)	kahend-kümnendkoodi tähis (binary coded decimal);
H	16ndkoodi tähis.

Käskude loend mnemokoodide tähestikulises järjekorras.

Tabel 6.

MNEMOKOOD	KOOD	MNEMOKOOD	KOOD	MNEMOKOOD	KOOD
ADD A,R0	68	ANL A,#data	53	DEC R6	CE
ADD A,R1	69	ANL BUS,#data	98	DEC R7	CF
ADD A,R2	6A	ANL P1,#data	99	DIS I	15
ADD A,R3	6B	ANL P2,#data	9A	DIS TCNTI	35
ADD A,R4	6C	ANLD P4,A	9C	DJNZ R0,addr	E8
ADD A,R5	6D	ANLD P5,A	9D	DJNZ R1,addr	E9
ADD A,R6	6E	ANLD P6,A	9E	DJNZ R2,addr	EA
ADD A,R7	6F	ANLD P7,A	9F	DJNZ R3,addr	EB
ADD A,@R0	60	CALL addr 1k0	14	DJNZ R4,addr	EC
ADD A,@R1	61	CALL addr 1k1	34	DJNZ R5,addr	ED
ADD A,#data	03	CALL addr 1k2	54	DJNZ R6,addr	EE
ADDC A,R0	78	CALL addr 1k3	74	DJNZ R7,addr	EF
ADDC A,R1	79	CALL addr 1k4	94	EN I	05
ADDC A,R2	7A	CALL addr 1k5	B4	EN TCNTI	25
ADDC A,R3	7B	CALL addr 1k6	D4	ENTO CLK	75
ADDC A,R4	7C	CALL addr 1k7	F4	IN A,P1	09
ADDC A,R5	7D	CLR A	27	IN A,P2	0A
ADDC A,R6	7E	CLR C	97	INC A	17
ADDC A,R7	7F	CLR FO	85	INC R0	18
ADDC A,@R0	70	CLR F1	A5	INC R1	19
ADDC A,@R1	71	CPL A	37	INC R2	1A
ADDC A,#data	13	CPL C	A7	INC R3	1B
ANL A,R0	58	CPL FO	95	INC R4	1C
ANL A,R1	59	CPL F1	B5	INC R5	1D
ANL A,R2	5A	DA A	57	INC R6	1E
ANL A,R3	5B	DEC A	07	INC R7	1F
ANL A,R4	5C	DEC R0	C8	INC @R0	10
ANL A,R5	5D	DEC R1	C9	INC @R1	11
ANL A,R6	5E	DEC R2	CA	INS A,BUS	08
ANL A,R7	5F	DEC R3	CB	JBO addr	12
ANL A,@R0	50	DEC R4	CC	JB1 addr	32
ANL A,@R1	51	DEC R5	CD	JB2 addr	52

MNEMONIC	CODE	MNEMONIC	CODE	MNEMONIC	CODE
JB3 addr	72	MOV A,R4	PC	MOVD A,P7	0F
JB4 addr	92	MOV A,R5	FD	MOVD P4,A	3C
JB5 addr	B2	MOV A,R6	FE	MOVD P5,A	3D
JB6 addr	D2	MOV A,R7	FF	MOVD P6,A	3E
JB7 addr	F2	MOV A,@R0	FO	MOVD P7,A	3F
JC addr	F6	MOV A,@R1	F1	MOVP A,@A	A3
JFO addr	B6	MOV A,T	42	MOVP3 A,@A	E3
JF1 addr	76	MOV PSW,A	D7	MOVX A,@R0	80
JMP addr lk0	04	MOV R0,A	A8	MOVX A,@R1	81
JMP addr lk1	24	MOV R1,A	A9	MOVX @R0,A	90
JMP addr lk2	44	MOV R2,A	AA	MOVX @R1,A	91
JMP addr lk3	64	MOV R3,A	AB	NOP	00
JMP addr lk4	84	MOV R4,A	AC	ORL A,R0	48
JMP addr lk5	A4	MOV R5,A	AD	ORL A,R1	49
JMP addr lk6	C4	MOV R6,A	AE	ORL A,R2	4A
JMP addr lk7	E4	MOV R7,A	AF	ORL A,R3	4B
JMPP @A	E3	MOV R0,#data	B8	ORL A,R4	4C
JNC addr	E6	MOV R1,#data	B9	ORL A,R5	4D
JNL addr	86	MOV R2,#data	BA	ORL A,R6	4E
JNTO addr	26	MOV R3,#data	BB	ORL A,R7	4F
JNT1 addr	46	MOV R4,#data	BC	ORL A,@R0	40
JNZ addr	96	MOV R5,#data	BD	ORL A,@R1	41
JTF addr	16	MOV R6,#data	BE	ORL A,#data	43
JTO addr	36	MOV R7,#data	BF	ORL BUS,#data	88
JT1 addr	56	MOV @R0,A	A0	ORL P1,#data	89
JZ addr	C6	MOV @R1,A	A1	ORL P2,#data	8A
MOV A,#data	23	MOV @R0,#data	B0	ORLD P4,A	8C
MOV A,PSW	C7	MOV @R1,#data	B1	ORLD P5,A	8D
MOV A,R0	FB	MOV T,A	62	ORLD P6,A	8E
MOV A,R1	F9	MOVD A,P4	0C	ORLD P7,A	8F
MOV A,R2	FA	MOVD A,P5	0D	OUTL BUS,A	02
MOV A,R3	FB	MOVD A,P6	0E	OUTL P1,A	39

MNEMCKOOD	KOOD	MNEMCKOOD	KOOD	MNEMCKOOD	KOOD
CUTL P2,A	3A	STRT T	55	XCHD A,CR1	31
RRT	83	SWAP A	47	XRL A,R0	D6
RFR	93	XCH A,R0	28	XRL A,R1	D9
RL A	E7	XCH A,R1	29	XRL A,R2	DA
RLC A	F7	XCH A,R2	2A	XRL A,R3	DB
RE A	77	XCH A,R3	2B	XRL A,R4	DC
RRC A	67	XCH A,R4	2C	XRL A,R5	DD
SEL MBO	E5	XCH A,R5	2D	XRL A,R6	DE
SEL MB1	F5	XCH A,R6	2E	XRL A,R7	DF
SEL RBO	C5	XCH A,R7	2F	XRL A,ORO	DO
SEL RB1	D5	XCH A,ORO	20	XRL A,CR1	D1
STOP TGMT	65	XCH A,CR1	21	XRL A,# data	D3
STRT CRT	45	XCHD A,ORO	30		

Käskude loend käskukoodi kasvamise järjekorras.

Tabel 7.

KOOD	MNEMOKOOD	KOOD	MNEMOKOOD	KOOD	MNEMOKOOD
00	NOP	20	XCH A,@R0	40	ORL A,@R0
01	----	21	XCH A,@R1	41	ORL A,@R1
02	OUTL BUS,A	22	----	42	MOV A,T
03	ADD A,#data	23	MOV A,#data	43	ORL A,#data
04	JMP addr lk0	24	JMP addr lk1	44	JMP addr lk2
05	EN I	25	EN TCNTI	45	STRT CNT
06	----	26	JNTO addr	46	JNT1 addr
07	DEC A	27	CLR A	47	SWAP A
08	INS A,BUS	28	XCH A,R0	48	ORL A,R0
09	IN A,P1	29	XCH A,R1	49	ORL A,R1
0A	IN A,P2	2A	XCH A,R2	4A	ORL A,R2
0B	----	2B	XCH A,R3	4B	ORL A,R3
0C	MOVD A,P4	2C	XCH A,R4	4C	ORL A,R4
0D	MOVD A,P5	2D	XCH A,R5	4D	ORL A,R5
0E	MOVD A,P6	2E	XCH A,R6	4E	ORL A,R6
0F	MOVD A,P7	2F	XCH A,R7	4F	ORL A,R7
10	INC @R0	30	XCHD A,@R0	50	ANL A,@R0
11	INC @R1	31	XCHD A,@R1	51	ANL A,@R1
12	JBO addr	32	JB1 addr	52	JB2 addr
13	ADDC A,#data	33	----	53	ANL A,#data
14	CALL addr lk0	34	CALL addr lk1	54	CALL addr lk2
15	DIS I	35	DIS TCNTI	55	STRT T
16	JTF addr	36	JTO addr	56	JT1 addr
17	INC A	37	CPL A	57	DA A
18	INC R0	38	----	58	ANL A,R0
19	INC R1	39	OUTL P1,A	59	ANL A,R1
1A	INC R2	3A	OUTL P2,A	5A	ANL A,R2
1B	INC R3	3B	----	5B	ANL A,R3
1C	INC R4	3C	MOVD P4,A	5C	ANL A,R4
1D	INC R5	3D	MOVD P5,A	5D	ANL A,R5
1E	INC R6	3E	MOVD P6,A	5E	ANL A,R6
1F	INC R7	3F	MOVD P7,A	5F	ANL A,R7

KOOD	MNEMOKOOD	KOOD	MNEMOKOOD	KOOD	MNEMOKOOD
60	ADD A,@RO	80	MOVX A,@RO	A0	MOV @RO,A
61	ADD A,@R1	81	MOVX A,@R1	A1	MOV @R1,A
62	MOV T,A	82	----	A2	----
63	----	83	RET	A3	MOVP A,@A
64	JMP addr 1k3	84	JMP addr 1k4	A4	JMP addr 1k5
65	STOP TCNT	85	CLR FO	A5	CLR F1
66	----	86	JNI addr	A6	----
67	RRC A	87	----	A7	CPL C
68	ADD A,RO	88	ORL BUS,#data	A8	MOV RO,A
69	ADD A,R1	89	ORL P1,#data	A9	MOV R1,A
6A	ADD A,R2	8A	ORL P2,#data	AA	MOV R2,A
6B	ADD A,R3	8B	----	AB	MOV R3,A
6C	ADD A,R4	8C	ORLD P4,A	AC	MOV R4,A
6D	ADD A,R5	8D	ORLD P5,A	AD	MOV R5,A
6E	ADD A,R6	8E	ORLD P6,A	AE	MOV R6,A
6F	ADD A,R7	8F	ORLD P7,A	AF	MOV R7,A
70	ADDC A,@RO	90	MOVX @RO,A	B0	MOV @RO,#data
71	ADDC A,@R1	91	MOVX @R1,A	B1	MOV @R1,#data
72	JB3 addr	92	JB4 addr	B2	JB5 addr
73	----	93	RETR	B3	JMPP @A
74	CALL addr 1k3	94	CALL addr 1k4	B4	CALL addr 1k5
75	ENTO CLK	95	CPL FO	B5	CPL F1
76	JF1 addr	96	JNZ addr	B6	JFO addr
77	RR A	97	CLR C	B7	----
78	ADDC A,RO	98	ANL BUS,#data	B8	MOV RO,#data
79	ADDC A,R1	99	ANL P1,#data	B9	MOV R1,#data
7A	ADDC A,R2	9A	ANL P2,#data	BA	MOV R2,#data
7B	ADDC A,R3	9B	----	BB	MOV R3,#data
7C	ADDC A,R4	9C	ANLD P4,A	BC	MOV R4,#data
7D	ADDC A,R5	9D	ANLD P5,A	BD	MOV R5,#data
7E	ADDC A,R6	9E	ANLD P6,A	BE	MOV R6,#data
7F	ADDC A,R7	9F	ANLD P7,A	BF	MOV R7,#data

KOOD	MNEMOKOOD	KOOD	MNEMOKOOD
C0	----	E0	-----
C1	----	E1	-----
C2	----	E2	-----
C3	----	E3	MOVFP3 A,@A
C4	JMP addr 1k6	E4	JMP addr 1k7
C5	SEL RBO	E5	SEL MBO
C6	JZ addr	E6	JNC addr
C7	MOV A,PSW	E7	RL A
C8	DEC R0	E8	DJNZ R0,addr
C9	DEC R1	E9	DJNZ R1,addr
CA	DEC R2	EA	DJNZ R2,addr
CB	DEC R3	EB	DJNZ R3,addr
CC	DEC R4	EC	DJNZ R4,addr
CD	DEC R5	ED	DJNZ R5,addr
CE	DEC R6	EE	DJNZ R6,addr
CF	DEC R7	EF	DJNZ R7,addr
DO	XRL A,@R0	FO	MOV A,@R0
D1	XRL A,@R1	F1	MOV A,@R1
D2	JB6 addr	F2	JB7 addr
D3	XRL A,#data	F3	----
D4	CALL addr 1k6	F4	CALL addr 1k7
D5	SEL RB1	F5	SEL MB1
D6	----	F6	JC addr
D7	MOV PSW,A	F7	RLC A
D8	XRL A,R0	F8	MOV A,R0
D9	XRL A,R1	F9	MOV A,R1
DA	XRL A,R2	FA	MOV A,R2
DB	XRL A,R3	FB	MOV A,R3
DC	XRL A,R4	PC	MOV A,R4
DD	XRL A,R5	PD	MOV A,R5
DE	XRL A,R6	FE	MOV A,R6
DF	XRL A,R7	FF	MOV A,R7

ÕPPEVÄHENDI KOOSTAMISEL KASUTATUD MATERJALID

1. Микросхема КМ1816ВЕ48. Техническое описание и инструкция по эксплуатации. ИТЗ.480.038 ТО. 1984, 106 lk.
2. Микросхемы интегральные КМ1816ВЕ48. Технические условия БКО.348.839-ОПТУ. 1984, 50 lk.
3. Руководство пользователя микроЭВМ МС -48. Перевод № А-26177. Всесоюзный центр переводов научно-технической литературы и документации, М. 1978, 638 стр.
4. Е.И.Крылов, Однокристалльные микроЭВМ серий К1814, К1820, К1816, Микропроцессорные средства и системы, № 2, 1985, стр. 3 - 7.
5. А.В.Кобылинский, Г.П.Липовецкий, Однокристалльные микроЭВМ серии 1816, Микропроцессорные средства и системы, № 1, 1986, стр.10 - 19.
6. Цикл статей: "Кросс-средства для автоматизации разработки, тестирования и отладки программ однокристалльных микроЭВМ серии КМ1816", Микропроцессорные средства и системы, № 3, 1986, стр. 23 - 33.
7. Microcontroller Handbook. - Intel Corporation Literature Department, Santa Clara, 1985, pp. 12-1 - 15-17.
8. A.Osborne, B.Kane, OSBORNE 4 & 8-Bit Microprocessor Handbook, OSBORNE/McGraw-Hill, Berkeley, California, 1981, pp. 6.1 - 6.D22.
9. Mikroarvuti KM1816BE48 käsustik, Tartu, 1986, 106 lk.
10. 8048 Family Applications Handbook. - Intel Corporation Literature Department, Santa Clara, 1980, pp. 1-1 - 13-6.

Sisukord.

Sissejuhatus.	3
I Arvuti ehitus.	5
1. Arvuti üldiselocmustus.	5
2. Arvuti plekkekeem.	8

2.1. Aritmeetika- ja loogikasektsioon.	8
2.2. Püsimalu ja selle adresseerimine.	11
2.3. Muutmälu ja selle adresseerimine	18
2.4. Andmevahetusplokk.	24
2.5. Taimer.	29
2.6. Tingimussiiirete plokk.	31
2.7. Arvuti lähtestamine.	33
2.8. Katkestused.	34
2.9. Juhtimis- ning takteerimisplokk.	38
3. Arvuti ühendusskeem.	42
II Arvuti töörežiimid.	46
4. Sisemises püsimalus paikneva programmi täitmine.	47
5. Välise püsimalu lugemine.	51
6. Andmevahetus välise muutmäluga.	53
7. Häälestusrežiim.	54
8. Sammtalitus.	56
9. Arvuti sisemise püsimalu programmeerimine.	59
10. Sisemise püsimalu kontroll-lugemine.	64
11. Püsimalu kustutamine.	65
III Arvuti väline laiendamine.	66
12. Püsimalu väline laiendamine.	66
13. Muutmälu väline laiendamine.	69
14. Täiendavate sisend-väljundkanalite moodustamine.	71
15. Katkestussüsteemi väline laiendamine.	76
IV Lisa.	79
1. Ekspluatatsioonileeskirjad.	79
2. Kasutamise piirtingimused.	80
3. Staatilised ja dünaamilised parameetrid.	80
3.1. Staatilised parameetrid.	82
3.2. Dünaamilised parameetrid.	84
4. Arvuti käsustik.	92
4.1. Käskude lühikirjeldus.	93

4.2. Kaskude loend mnemokoodide tähestikulises järjekorras.	101
4.3. Kaskude loend käsukoodi kasvamise järjekorras.	104
Oppevahendi koostamisel kasutatud materjalid.	107

Tabelid.

1. Seeria 1816 monoliitarvutid.	7
2. Kaskude täitmise ajadiagramm.	49
3. Parameetrite piirväärtused.	81
4. Staatilised ja dünaamilised parameetrid.	82
5. Kaskude lühikirjeldus.	93
6. Kaskude loend mnemokoodide tähestikulises järjekorras	101
7. Kaskude loend käsukoodi kasvamise järjekorras	104